

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta sekä luonnonsuojelulain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta. Lailla annettaisiin täydentävät säännökset haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen toimeenpanemiseksi. Ehdotettuun lakiin siirrettäisiin myös nykyisen luonnonsuojelulain säännökset vierasperäisten lajien leviämisen rajoittamisesta. Esitykseen sisältyy tämän vuoksi myös ehdotus laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta.

EU:n vieraslajiasetuksen tavoitteena on vähentää ja estää vahinkoja, joita haitallisista vieraslajeista aiheutuu luonnon monimuotoisuudelle ja siihen perustuville ekosysteemipalveluille sekä ihmisten terveydelle, turvallisuudelle ja taloudelle. Asetus koskee ensisijassa sellaisia haitallisia vieraslajeja, joista aiheutuvia vahinkoja pidetään niin merkittävänä, että niiden ehkäisemiseksi on tarpeen käyttää unionin tason toimenpiteitä. Nämä lajit määritetään komission täytäntöönpanosäädöksellä myöhemmin hyväksyttävässä unionin luettelossa. Jäsenvaltiot voivat soveltaa vieraslajiasetuksen mukaista sääntelyä myös kansallisesti merkityksellisinä pitämiinsä haitallisiin vieraslajeihin. Ehdotuksen mukaan tällaisista lajeista säädettäisiin tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaisi vieraslajiasetuksen sekä ehdotetun toimeenpanolain mukaista vieraslajeista aiheutuvien riskien hallintaa yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön ja ympäristöministeriön kanssa. Toimeenpanoon kuuluvista viranomais tehtävistä vastaisivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Tulli sekä Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Toimeenpanon vaatimista suunnittelu- ja asiantuntijatehtävistä vastaisivat Luonnonvarakeskus ja Suomen ympäristökeskus.

Ehdotuksen mukaan kiinteistön omistajille ja haltijoille säädettäisiin tietyin edellytyksin velvollisuus hävittää kiinteistöllä esiintyvä unioniin luetteloon kuuluva tai valtioneuvoston asetuksella säädettävä haitallinen vieraslaji tai rajoittaa lajin leviämistä. Jos tällaisen lajin tiedetään yleisesti leviävän jonkin aineiston kuten kasvintaimien tai maa-aineksen mukana, aineistoa ammattimaisesti käsitteleville toimijoille säädettäisiin velvollisuus estää haitallisen vieraslajin leviäminen hallinnassaan olevan alueen ulkopuolelle.

Ehdotetulla lailla säädettäisiin myös vieraslajiasetuksessa sekä ehdotetussa laissa säädettyjen kieltojen rikkomisesta tuomittavasta sakkorangaistuksesta.

EU:n vieraslajiasetuksen mukaan jäsenvaltioilla on oltava viimeistään 2 päivänä tammikuuta 2016 käytössä toimivat rakenteet, joilla unionin luetteloon kuuluvien haitallisten vieraslajien tuonti EU:n alueelle voidaan estää. Jäsenvaltioiden on mainittuun päivämäärään mennessä annettava komissiolle tiedoksi myös asetuksen rikkomiseen sovellettavat säännökset. Esitykseen sisältyvät lait on tämän vuoksi tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2016.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS	2
YLEISPERUSTELUT	3
1 JOHDANTO	3
2 NYKYTILA JA SEN ARVIOINTI	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	4
2.1.1 Vierasperäisiä lajeja koskeva lainsäädäntö.....	4
2.1.2 Kasvinterveyttä ja eläinterveyttä koskeva lainsäädäntö.....	7
2.1.3 Muu lainsäädäntö	11
2.2 Kansallinen vieraslajistrategia.....	16
2.3 Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntö	17
2.4 EU:n vieraslajiasetus	17
2.5 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö	24
2.6 Nykytilan arvio	25
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	26
3.1 Tavoitteet ja toteuttamisvaihtoehdot	26
3.2 Keskeiset ehdotukset	26
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	27
4.1 Taloudelliset vaikutukset	27
4.2 Vaikutukset viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin	30
4.3 Ympäristövaikutukset	31
5 ASIAN VALMISTELU	31
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	31
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	32
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	33
1 LAKIEHDOTUKSET	33
1.1 Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta	33
1.2 Laki luonnonsuojelulain muuttamisesta	45
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET	45
3 VOIMAANTULO	46
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	46
LAKIEHDOTUKSET	49
Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta	49
Laki luonnonsuojelulain muuttamisesta	55
RINNAKKAISTEKSTI.....	56
Laki luonnonsuojelulain muuttamisesta	56

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Vieraslajeilla tarkoitetaan yleisesti eliölajeja, jotka ovat levinneet luontaisten esiintymisalueidensa ulkopuolelle ja pystyvät siellä myös lisääntymään. Vieraslajit voivat uhata alkuperäisiä lajeja kilpailemalla niiden kanssa samoista resursseista, saalistamalla, levittämällä tauteja ja loisia tai risteytymällä luonnossa niiden kanssa. Vieraslajilla voi myös olla yhtenevä ekologinen lokero alkuperäisen lajin kanssa, jolloin se voi kaventaa alkuperäisen lajin elinaluetta tai syrjäyttää lajin kokonaan. Vieraslajien ovat suurin alkuperäislajien sukupuuttoja aiheuttava tekijä. Kokonaisen ekosysteemin rakenne ja toiminta, kuten ravintoketjun rakenne, voi joissain tapauksissa voimakkaasti muuttua vieraslajien leviämisen takia.

Vieraslajeista voi aiheutua mittavia taloudellisia vahinkoja. Monet haitalliset vieraslajit ovat merkittäviä maa- ja metsätalouden tuholaisia. Myös kalastus ja kalanviljely voivat kärsiä haitallisten vieraslajien leviämisestä. Vieraslajit voivat toimia tautien kuljettajina ja uhata välillisesti myös ihmisten terveyttä. Haitalliset vieraslajit aiheuttavat ongelmia virkistyskäytölle ja matkailulle ja saattavat vahingoittaa infrastruktuuria.

Euroopassa arvioidaan olevan noin 11 000 vieraslajia, joista todennäköisesti 10–15 prosenttia aiheuttaa ekologisia ja taloudellisia vahinkoja. Vahinkojen suuruudeksi on arvioitu vähintään 12,5 miljardia euroa vuodessa. Suomessa ei ole tehty kokonaisarviota vieraslajien aiheuttamista vahingoista. Muun muassa vieraslajeihin liittyvät kasvin- ja eläintarkastukset, haitallisten vieraskasvilajien torjuntatoimet sekä Suomeen levinneiden pienpetojen pyynti aiheuttavat kuitenkin pysyvästi kustannuksia. Kustannuksia aiheutuu myös vieraslajien torjunnan vaatimasta hallinnon ja muiden tahojen työajasta, tutkimuksesta ja seurannasta, laadullisista ja määrällisistä sadon tai saaliin menetyksistä sekä vahinkojen korjaamisesta.

Ilmaston muuttuminen lisää vieraslajien mahdollisuuksia laajentaa nykyisiä elinympäristöjään. Lämpeneminen voi parantaa lajin lisääntymismenestystä ja vähentää sen luontaista kuolleisuutta. Vakiintuneiden vieraslajien kannat voivat lämmenneen ilmaston takia levitä nykyistä pohjoisemmaksi. Ilmaston lämpenemisen on arvioitu lisäävän erityisesti joki- ja kanavayhteyksien kautta etelästä pohjoiseen leviävien eläinlajien määrää. Lisäksi vieraslajien vaikutukset kohdealueen luontoon saattavat muuttua ilmaston lämmetessä.

Vapautunut kansainvälinen kauppa ja liikenne sekä lisääntyvä matkailu ja tähän liittyvä oma-toiminen kasvien ja eliöiden tuonti lisäävät vieraslajien leviämismahdollisuuksia ja tästä aiheutuvia riskejä. Lemmikkieläinten ja siementen internet-kauppa helpottaa vieraslajien siirtymistä maasta toiseen ja vaikeuttaa niiden leviämisen valvontaa ja hallintaa. Ihmisen muokkaamat ekosysteemit, kuten puutarhat ja viheralueet, ovat otollisia alueita vieraslajien asettumiselle ja leviämiselle.

Tarkoituksellisesti Suomeen tuodaan vieraslajeista erityisesti hyötykasveja viljelyyn ja koristekasveiksi, kalalajeja vesiviljelyyn sekä riistalajeja metsästystä ja tarhausta varten. Vieraslajeja tuodaan myös esimerkiksi bioenergian lähteeksi, lääkkeiksi ja biologiseen torjuntaan. Lisäksi tuodaan lemmikkieläimiksi kaloja, matelijoita, lintuja, nisäkkäitä ja selkärangattomia. Tuonti mahdollistaa vieraslajien leviämisen edelleen, jos laji päästetään tietoisesti tai tahattomasti luontoon.

Vieraslajien tahaton kulkeutuminen on yleistynyt viimeisten vuosikymmenten aikana liikennevälineiden, raaka-aineiden ja esimerkiksi pakkausmateriaalien mukana. Tahattomasti maahan kulkeutuu vieraslajeja erityisesti siemeninä, munina, tauteina, loisina tai muiden lajien

mukana. Alusliikenteen määrän kasvu on merkittävä vieraslajien leviämistä edistävä tekijä esimerkiksi laivojen painolastivesissä tai runkoon kiinnittyneenä.

Vieraslajeihin eivät kuulu niin sanotut tulokaslajit. Tulokaslajilla tarkoitetaan maahamme äskettäin eli parin viime vuosisadan aikana muutoin kuin ihmisen toiminnan seurauksena leviittäytyneitä eliölajia. Osa tulokaslajeista on sellaisia, joiden levinneisyysalue on lähialueilta luontaisesti laajenemassa. Leviämistä saattavat edesauttaa lämpöoloiltaan suotuisat ajanjaksot ja sopivat tuulet. Erottelu vieraslajien ja tulokaslajien välillä on kuitenkin vaikeaa etenkin kasveissa, koska niiden esiintymisalue on vaihdellut suuresti ilmaston muutosten seurauksena ja ne voivat säilyä siemeninä jopa vuosisatoja. Esimerkkeinä tulokaslajeista ovat eläimistä muun muassa villisika ja merimetso ja kasveista siperiankärhkö ja talvikkipaju.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Vierasperäisiä lajeja koskeva lainsäädäntö

Luonnonsuojelulaki

Luonnonsuojelulain (1096/1996) tavoitteena on ylläpitää luonnon monimuotoisuutta, vaalia luonnonkauneutta ja maisema-arvoja, tukea luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestäväää käyttöä, lisätä luonnontuntemusta ja yleistä luonnonharrastusta sekä edistää luonnontutkimusta. Laki sisältää säännökset luontotyyppien, eliölajien ja maiseman suojelusta, luonnonsuojelualueiden perustamisesta ja hallinnoinnista, Natura 2000 -verkostosta sekä lain toimeenpääntöön kuuluvista kielloista, pakkokeinoista ja rangaistuksista.

Luonnonsuojelulakiin sisältyy kolme säännöstä vierasperäisistä lajeista. Lain 15 §:n mukaan kansallispuistossa ja luonnonpuistossa voidaan sen perustamistarkoitusta vaarantamatta ja alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen luvalla vähentää vierasperäisten kasvi- ja eläinlajien yksilöiden lukumäärää. Lain 38 §:n 3 momentissa on viittaussäännös siitä, että vierasperäiseen nisäkäs- ja lintulajiin kuuluvien yksilöiden maahantuonnista ja luontoon päästämistä säädetään metsästyslaissa, eläintautilaissa ja eläinsuojelulaissa. Lain 43 §:ssä säädetään eräiden vierasperäisten kasvi- ja eläinlajien päästämisestä luontoon. Mainittu pykälä sisältyy lain 6 lukuun, jonka säännöksiä sovelletaan lajin lisäksi alalajiin, rotuun, kantaan ja muotoon sekä kasvien ja kasvilajien lisäksi vastaavasti sieniin ja sienilajeihin.

Luonnonsuojelulain 43 §:n 1 momentin mukaan vierasperäistä eläinlajia, josta ei säädetä metsästyslaissa tai kalastuslaissa, ei saa päästää luontoon, jos on aihetta epäillä, että siitä voi syntyä pysyvä kanta. Pykälän 2 momentin mukaan kasvilajia, jolla ei ole Suomessa pysyvää luonnonvaraista kantaa, ei saa istuttaa tai kylvää pihapiiriin, pellon tai rakennetun taikka muutoin erityiseen käyttöön otetun alueen ulkopuolelle eikä luonnonvesistöihin, jos on aihetta epäillä, että siitä voi syntyä pysyvä kanta. Säännös ei kuitenkaan koske puiden istuttamista tai kylvämistä metsätaloudellisessa tarkoituksessa.

Pykälän 3 momentin mukaan ympäristöministeriö voi antaa vierasperäisen eläin- tai kasvilajin leviämisen rajoittamiseksi tarpeellisia määräyksiä, jos lajin tiedetään leviävän luontoon helposti ja on perusteltua aihetta epäillä, että se voi muodostua terveydelle haitalliseksi tai Suomen alkuperäisen lajiston kannalta vahingolliseksi. Eläintautien torjumisessa noudatetaan eläintautilain säännöksiä.

Luonnonsuojelulaissa tai sen esitöissä ei ole määritelty, mitä eläin- ja kasvilajin vierasperäisyydellä tarkoitetaan. Vierasperäisiä lajeja ei ole laissa myöskään eroteltu niiden haitallisuuden perusteella. EU:n vieraslajiasetuksen sääntelystä poiketen vierasperäisten lajien luontoon laskemista koskevaa lain 43 §:ää ei sovelleta mikro-organismeihin.

Kansallisessa vieraslajistrategiassa on todettu, että luonnonsuojelulain 43 §:ssä säädetty kiello levittää vierasperäistä kasvi- tai eläinlajia luontoon on huonosti tunnettu ja tehoton. Pykälän 3 momentissa ympäristöministeriölle säädetty valtuus antaa vierasperäisen eläin- tai kasvilajin leviämisen rajoittamiseksi tarpeellisia määräyksiä ei sisällä nykyisen perustuslain 80 §:n edellyttämällä tavalla niitä perusteita, joilla tämänkaltaisia yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin kohdistuvia määräyksiä voidaan antaa.

Luonnonsuojelulain 6 §:n mukaan lain ylin ohjaus ja valvonta kuuluvat ympäristöministeriölle. Luonnon- ja maisemansuojelun alueellinen valvonta kuuluu elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (jäljempänä *ELY-keskus*) tehtäviin. Kuntien tulee edistää osaltaan luonnon- ja maisemansuojelua alueellaan. Lain 44 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus toimii luonnonvaraisten kasvien ja eläinten suojelemisesta niiden kauppaa sääntelemällä annetussa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 338/97 tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena. Helsingin yliopiston Luonnontieteellinen keskusmuseo on mainitussa asetuksessa tarkoitettu tieteellinen viranomainen. Ympäristöministeriö voi päättää antaa Luonnontieteelliselle keskusmuseolle asetuksen täytäntöönpanoon liittyviä asiantuntijatehtäviä.

Luonnonsuojelulain 57 §:n mukaan ELY-keskus voi kieltää asianomaista jatkamasta tai tois- tamasta luonnonsuojelulain vastaista tekoa tai laiminlyöntiä ja sakon tai keskeyttämisen uhalla velvoittaa hänet määräajassa poistamaan oikeudenvastaisen tilan tai korjaamaan laiminlyön- nin. ELY-keskus voi myös asettaa uhan, että tarpeelliset toimenpiteet teetetään asianomaisen kustannuksella. Tällaisia kieltoja ja määräyksiä voitaisiin antaa esimerkiksi lain 43 §:ssä sää- detyn vierasperäisen lajin levittämiskiellon toimeenpanemiseksi. Kieltoa tai määräystä voi ha- kea myös haittaa kärsivä henkilö, jos vireillepanon tarkoituksena on estää luonnon tuhoutumi- nen tai luonnonarvojen heikentyminen, joka ei ole merkitykseltään vähäinen. Sama oikeus on lain 61 §:n 3 momentissa tarkoitetulla rekisteröidyllä yhteisöllä toiminta-alueellaan sekä kun- nalla.

Luonnonsuojelulain 58 §:n 1 momentin viittaussäännöksen mukaan vastoin lakia tehdystä ympäristön turmelemisesta tai luonnonsuojelurikoksesta säädetään rikoslain 48 luvun 1– 5 §:ssä. Vierasperäisen lajin luontoon päästäminen täyttää kuitenkin lähtökohtaisesti vain lain 58 §:n 2 momentissa säädetyn luonnonsuojelurikkomuksen tunnusmerkistön. Säännöksen mu- kaan on tuomittava sakkoon se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo luonnonsuojelu- laissa olevaa tai sen nojalla luonnon suojelemiseksi annettua säännöstä tai määräystä.

Metsästyslaki

Metsästyslakia (615/1993) sovelletaan metsästyksen ja rauhoittamattomien eläinten pyydys- tämiseen ja tappamiseen sekä riistanhoitoon, riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaami- seen ja koiran pitämiseen. Laki koskee soveltuvin osin myös luonnonsuojelulain nojalla rau- hoitettujen nisäkkäiden ja lintujen pyydystämistä tai tappamista.

Metsästyslain 5 §:ssä yksilöidään riistaeläimet ja rauhoittamattomat eläimet. Lisäksi villiinty- neeseen kissaan sovelletaan, mitä rauhoittamattomista eläimistä säädetään.

Metsästyslain 42 §:n mukaan vierasperäisten lintu- tai nisäkäslajien sekä vierasperäisten riis- taeläinkantojen maahantuonti tai luontoon laskeminen on kielletty ilman Suomen riistakes-

kuksen lupaa. Lupahakemuksesta on pyydetty ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen lausunto. Lupaa ei voida myöntää, jos toimenpiteestä voi aiheutua haittaa luonnolle tai luonnonvaraiselle eläimistölle. Luvassa voidaan antaa määräyksiä lajin ja riistaeläinkannan maahantuonnista ja luontoon laskemisesta. Sääntely koskee myös Ahvenanmaalta olevan eläimen tuontia muualle Suomeen ja sen luontoon laskemista.

Metsästyslaissa ei määritellä, mitä lajin vierasperäisyydellä tarkoitetaan. Hallituksen esityksen (HE 300/1992 vp) yksityiskohtaisten perustelujen mukaan kyse on linnuista ja nisäkkäistä, joilla ei ennestään ole luonnonvaraista kantaa Suomessa.

Kansallisessa vieraslajistrategiassa on määritelty haitalliset sekä tarkkailtavat tai paikallisesti haitalliset vieraat maaselkärangaiset. Näistä metsästyslain 5 §:ssä lueteltuihin riistaeläimiin sisältyy neljä haitallista vieraslajia (villikani, kanadanmajava, supikoira, minkki) ja kolme tarkkailtavaa tai paikallisesti haitallista vieraslajia (piisami, valkohäntäpeura, kanadanhanhi). Pykälässä mainittuihin rauhoittamattomiin eläimiin sisältyy kaksi vieraslajistrategiassa tarkoitettua haitallista vieraslajia (isorotta, villiintynyt kissa).

Suomen riistakeskus myöntää metsästyksen vaatimat pyyntiluvat (10 ja 26 §), luvat eräisiin riistanhoidollisiin toimenpiteisiin (40 §), poikkeusluvat metsästyslain mukaisesta rauhoituksesta, kiellosta tai rajoituksesta tietyissä tilanteissa (41 §), poikkeusluvan riistaeläimen tai rauhoittamattoman linnun pesän ja munien hävittämiseen (41 d §) sekä luvan poiketa rauhoittamattoman nisäkkään pyyntivälineitä ja pyyntimenetelmiä koskevasta kiellosta (49 a §). Metsästysasetuksella (666/1993) on annettu tarkempia säännöksiä rauhoittamattoman eläimen pyydystämiseksi tai tappamisesta sallituista pyyntivälineistä ja pyyntimenetelmistä ja niiden käytöstä.

Suomen riistakeskus voi myöntää poikkeusluvan rauhoittamattoman eläimen pyydystämiseen tai tappamiseen sekä rauhoittamattoman linnun pesän ja munien hävittämiseen muun muassa silloin, kun se on tarpeen luonnonvaraisen eläimistön tai kasviston säilyttämiseksi. Poikkeuslupa rauhoittamattomien lintujen pyydystämiseen voidaan myöntää muun muassa kasviston ja eläimistön suojelemiseksi.

Suomen riistakeskus voi myöntää poikkeuksen rauhoittamattoman nisäkkään pyyntivälineitä ja pyyntimenetelmiä koskevasta kiellosta, jos se on tarpeen viljelyksille, metsätaloudelle, kalataloudelle, porotaloudelle, riistataloudelle, eläinten pidolle, vesistöille tai omaisuudelle aiheutuvien merkittävien vahinkojen ehkäisemiseksi taikka jos se on kansanterveyden, yleisen turvallisuuden tai muun erittäin tärkeän yleisen edun kannalta tarpeellinen. Maa- ja metsätalousministeriö voi päättää, että määrätyn rauhoittamattoman eläimen saa pyydystää tai tappaa tietyllä alueella määrätynä aikana ilman alueen tai rakennuksen omistajan tai haltijan lupaa (48 §). Edellytyksenä on, että pyydystämisen tai tappamisen on tarpeen eläintautien ehkäisemiseksi, muista terveydellisistä syistä, yleisen turvallisuuden varmistamiseksi tai huomattavan omaisuutta uhkaavan vahingon torjumiseksi. Edellä mainittuja poikkeuksia ei siten voida myöntää yksinomaan sillä perusteella, että tarkoituksena on hävittää haitallinen vieraslaji.

Metsästyslain säännösten rikkomisesta säädetään lain 75 §:ssä. Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan joka tahallaan tai huolimattomuudesta tuo maahan tai laskee luontoon vierasperäisen lintu- tai nisäkäslajin tai vierasperäisen riistaeläinkannan taikka tuo Ahvenanmaalta olevan eläimen muualle Suomeen tai laskee tällaisen eläimen luontoon muualla Suomessa ilman lain 42 §:ssä säädettyä lupaa tai lupaehdon vastaisesti, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, metsästyslain säännösten rikkomisesta sakkoon.

Kalastuslaki

Kalastuslain (xxx/2015, voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016) 1 §:n mukaan lain tavoitteena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu. Lain 3 §:n viittaussäännöksen mukaan muun kuin Suomessa luonnonvaraisena esiintyvän kalalajin tai kalakannan taikka rapulajin tai rapukannan tai niiden sukusolujen maahantuontiin sovelletaan kalastuslain lisäksi eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta annettua lakia ja eläintautilakia.

Kalastuslain 73 §:n mukaan kalojen ja rapujen istutukset, jotka ilmeisesti heikentävät luonnon monimuotoisuutta vaarantamalla luonnossa esiintyvän kala- tai rapulajin tai muun lajin tai näiden kannan säilymisen, ovat kiellettyjä. Luonnossa esiintyvien lajien tai kantojen säilyminen saatetaan vaarantaa esimerkiksi istutuksilla, joissa istutettava laji voi syrjäyttää tai tuhota luonnonvaraisen kannan tai lajin taikka istutuksilla, joihin liittyy ilmeinen vaara kala- tai raputautien leviämisestä kohdevesistöön. Kiellettyjen istutusten perusteista voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Kalastuslain 74 §:n mukaan kalojen ja rapujen istuttamiseen on oltava ELY-keskuksen lupa, jos istutetaan uusi laji tai kanta tai jos istutus ei sisälly kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmaan. Lupa voidaan myöntää, jos istutus ei vaikeuta käyttö- ja hoitosuunnitelman tavoitteiden toteuttamista eikä vaaranna kohdevesistön kala- tai rapukannan elinvoimaisena säilymistä eikä luonnon monimuotoisuutta. ELY-keskus voi kieltää istutusten tekemisen sellaisesta vesistöstä tai vesiviljelylaitoksesta, johon liittyy riski kala- tai raputautien leviämiseen luonnonvesiin. Istuttajan on ilmoitettava istutuksesta kolmen kuukauden kuluessa kalastuslaissa tarkoitettuun istutusrekisteriin.

Lain 77 §:n 2 momentin mukaan muun kuin Suomessa luonnonvaraisena esiintyvän kala- tai rapulajin tai niiden kantojen tai sukusolujen maahantuonti luonnonvesiin päästämistä tai vesiviljelytoimintaa varten on kielletty ilman ELY-keskuksen lupaa. Lupien myöntämisen edellytyksistä voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Kalastuslain lisäksi vesiviljelyssä käytettäviksi tarkoitettujen tulokaslajien sekä paikallisesti esiintymättömien lajien tuonnista säädetään tulokaslajien ja paikallisesti esiintymättömien lajien käytöstä vesiviljelyssä annetussa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 708/2007. Asetus (EY) N:o 708/2007 ei kuitenkaan koske kalojen maahantuontia luonnonvesiin laskemista varten.

Kalastuslain 118 §:n mukaan joka tuo maahan muun kuin Suomessa luonnonvaraisena esiintyvän kalalajin tai sen kannan tai sukusoluja ilman lain 77 §:n 2 momentissa säädettyä lupaa tai lupaehdon vastaisesti tai istuttaa vesialueelle kalalajin tai sen kannan 73 §:ssä säädetyn vastaisesti, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, kalastusrikkomuksesta sakkoon.

2.1.2 Kasvinterveyttä ja eläinterveyttä koskeva lainsäädäntö

Haitallisten vieraslajien ja niistä aiheutuvien vahinkojen hallinta liittyy läheisesti kasvinterveyden ja eläinterveyden suojeluun. EU:n lainsäädännössä on yli 40 eläinten terveyttä koskevaa säädöstä, joihin sisältyy eläintauteja koskevia säännöksiä. Neuvoston direktiivissä 2000/29/EY on säännöksiä, jotka koskevat kasveille tai kasvituotteille haitallisia organismeja. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2001/18/EY2 säädetään muuntogeenisiin organismeihin sovellettavasta järjestelmästä. EU:n vieraslajiasetuksen mukaan haitallisia vieras-

lajeja koskeva sääntely tuli saattaa yhteensopivaksi edellä mainittujen unionin säädösten kanssa. Vieraslajisääntely ei saa olla näiden säädösten kanssa päällekkäistä, eikä vieraslajisääntelyä sovelleta näiden säädösten kohteena oleviin organismeihin.

Suomessa kasvinterveyttä ja eläinterveyttä koskevia keskeisiä säädöksiä ovat laki kasvinterveyden suojelemisesta (702/2003), laki eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta (1192/1996) ja eläintautilaki (441/2013).

Laki kasvinterveyden suojelemisesta

Kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain (*kasvinterveyslaki*) tavoitteena on ylläpitää hyvää kasvinterveyden tilaa ja siten edistää maa-, metsä- ja puutarhatalouden ja elintarviketuotannon toimintaedellytyksiä sekä elintarvikkeiden turvallisuutta ja tuotteiden laatua. Laki koskee toimenpiteitä, joilla pyritään säilyttämään hyvä kasvinterveyden tila ja joihin kasvintuhoojien torjumiseksi ja leviämisen estämiseksi voidaan ryhtyä. Metsässä kasvaviin puihin kohdistuviin hyönteis- ja sienituhojen torjumiseen sovelletaan kasvinterveyslain lisäksi metsätuhojen torjunnasta annettua lakia (1087/2013).

Laissa kasvintuhoojalla tarkoitetaan kasveissa tai kasvituotteissa esiintyviä eläin- tai kasvikuntaan kuuluvia haitallisia organismeja, sieniä, bakteereita ja fytoplasmoja sekä viruksia ja muita taudinaiheuttajia, jotka voivat aiheuttaa välitöntä tai välillistä vahinkoa viljelykasveille, luonnonvaraisille kasveille tai niistä saataville tuotteille. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädetään, ottaen huomioon Suomea sitovat kansainväliset sopimukset, mitä kasvintuhoojia laissa tarkoitetut toimenpiteet saavat koskea. Lakia voidaan lisäksi soveltaa sellaisten uusien tai vaikutukseltaan ennalta arvaamattomien kasvintuhoojien tai muiden organismien torjumiseen ja leviämisen estämiseen, jotka aiheuttavat välitöntä uhkaa kasvinterveydelle.

Kasvinterveyslaisissa säädetään muun muassa toimijoiden velvollisuudesta rekisteröityä ja noudattaa kasvintuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi välttämättömiä rajoituksia, kieltoja ja toimenpiteitä, tarkastuksista ja valvonnasta, pakkokeinoista, seuraamuksista sekä kasvintuhoojan torjuntapäätöksestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista. Tiettyjä kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita, joiden mukana kasvintuhooja voi helposti levitä, saadaan markkinoida vain kasvipassilla tai muulla kasvinterveydestä annetulla todistuksella varustettuna. Kasvinterveyslain 10 §:n mukaan sen, joka tietää tai epäilee maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädettyä kasvintuhoojaa esiintyvän omistamallaan tai hallinnassaan olevalla kiinteistöllä, kiinteistön osalla, viljelmällä, tavaravarastossa, kuljetusvälineessä tai rakennuksessa, on velvollinen viipymättä ilmoittamaan siitä asianomaiselle ELY-keskukselle tai Elintarviketurvallisuusvirastolle (jäljempänä *Evira*). Sama koskee viranomaisista, joka toiminnassaan havaitsee tällaisen kasvintuhoojan esiintymisen.

Maanomistaja, viljelijä taikka kiinteistön tai kiinteistön osan omistaja tai haltija voidaan velvoittaa kasvintuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi suorittamaan välttämättömiä toimenpiteitä kiinteistöllä esiintyvän kasvintuhoojan hävittämiseksi. Lain nojalla voidaan määrätä myös muun muassa kasvintuhoojan saastuttaman rakennuksen, työ- tai kuljetusvälineen taikka muun esineen välttämättömästä puhdistamisesta tai desinfioimisesta sekä välttämättömästä puhdistus- ja desinfiointitavasta, kasvien tai kasviolkuperää olevien pakkausten tai pakkausaineiden välttämättömästä puhdistuksesta, desinfioimisesta tai hävittämisestä, määrätä kasvien viljelemistä, kuljetusta tai kauppaa koskevia välttämättömiä kieltoja, ehtoja ja rajoituksia sekä velvoittaa toimija noudattamaan muita kasvintuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi välttämättömiä rajoituksia, kieltoja ja toimenpiteitä. Evira tai ELY-keskus tekee tarvittaessa toimijakohtaisen torjuntapäätöksen. Laissa on säännökset tarkastuksista ja valvonnasta sekä pakkokeinoista ja seuraamuksista.

Viranomainen voi tarvittaessa kieltää kasvipassin tai muun todistuksen käytön, jos se on välttämätöntä kasvintuhoojien torjumiseksi tai leviämisen estämiseksi. Toimijalle voidaan myös antaa huomautus tai toimija voidaan poistaa kasvinsuojelurekisteristä. Evira ja ELY-keskus voivat tehostaa päätöksiään uhkasakolla tai teettämishallalla. Joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo kasvinterveyslain 29 §:ssä lueteltuja säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, kasvinterveyden vaarantamisesta sakkoon.

Kasvintuhoojat sekä kasvit, kasvituotteet ja muut tavarat, joihin kasvinterveyslakia sovelletaan, luetellaan kasvinterveyden suojelusta annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (17/08) liitteissä I - III, jotka vastaavat direktiivin liitteitä. Mainitulla asetuksella on annettu tarkemmat säännökset myös toimenpiteistä, määräyksistä, kielloista, ehdoista ja rajoituksista kasvintuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi.

Vieraslajiasetuksen 2 artiklan 2 kohdan d alakohdan mukaisesti edellä mainitun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen liitteissä tarkoitetut kasvintuhoojat eivät kuulu vieraslajiasetuksen soveltamisalaan.

Laki eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta

Eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta annetun lain tarkoituksena on estää eläintautien leviäminen EU:n ulkopuolisista maista eli kolmansista maista Suomeen tai Suomen kautta tuotavien elävien eläinten, eläimistä saatavien elintarvikkeiden ja muiden eläintauteja mahdollisesti levittävien tavaroiden välityksellä. Lain tarkoituksena on myös turvata kolmansista maista tuotavien eläinperäisten elintarvikkeiden ja rehujen hygieeninen laatu. Lakia sovelletaan eläimille ja tavaroille tuonnin tai kauttakuljetuksen yhteydessä tehtävään eläinlääkinnälliseen tarkastukseen sekä eläintautien vastustamiseksi ja hygieenisen laadun turvaamiseksi asetettaviin vaatimuksiin. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädetään tarkemmin eläimistä ja tavaroista, joihin lakia sovelletaan.

Kolmansista maista Suomeen tuotavien tai Suomen kautta kuljetettavien eläinten on täytettävä EU:n sekä maa- ja metsätalousministeriön eläintautien leviämisen ehkäisemiseksi antamat tarkemmat määräykset, ja niitä on seurattava säädösten edellyttämät asiakirjat. Ministeriö voi määrätä tuonnin ja kuljetuksen luvanvaraiseksi, jollei EU:n oikeusjärjestys muuta edellytä. Ministeriö voi antaa eläintautien vastustamiseksi tarvittavia määräyksiä eläimen ja tavarana sekä kuljetusvälineen tai muun tuontiin liittyvän esineen käsittelystä maahantuonnin jälkeen. Jos tuotavien eläinten lähtö- tai kauttakulkumaassa vallitseva eläintautitilanne, terveydelliset epäkohdat tai muu näihin verrattava äkillinen syy edellyttää, EU tai ministeriö voi kieltää eläinten ja tavaroiden tuonnin tai kauttakuljetuksen taikka asettaa sille ehtoja.

Evira voi määrätä sellaisen eläimen tai tavarana, joka on tuotu maahan ja jonka osalta havaitaan tai on syytä epäillä olevan eläintautien leviämisen vaaraa, vietäväksi maasta, asetettavaksi eristykseen tai karanteeniin, käytettäväksi tai käsiteltäväksi Eviran hyväksymällä tavalla taikka lopetettavaksi tai hävitettäväksi. Samaa menettelyä sovelletaan myös maahan tuodun eläimen jälkeläisiin, alkioihin, sikiöihin sekä eläimestä saataviin tuotteisiin. Jos eläimen on syytä epäillä tai sen todetaan aiheuttavan eläintautilain nojalla määriteltävien vastustettavien eläintautien leviämisen vaaraa, aluehallintoviraston ja kunnaneläinlääkärin on ryhdyttävä eläintautilain mukaisiin toimenpiteisiin taudin leviämisen estämiseksi.

Vieraslajiasetusta ei sovelleta eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta annetun lain soveltamisalaan kuuluviin eläintauteja aiheuttaviin patogeeneihin.

Eläintautilaki

Eläintautilain tarkoituksena on eläinten terveyden edistämiseksi, ihmisten terveyden suojaamiseksi, elintarvikkeiden turvallisuuden varmistamiseksi ja kotieläintuotannon toimintaedellytysten turvaamiseksi ehkäistä ja vähentää sellaisia sairauksia ja tartuntoja, jotka voivat siirtyä eläimestä toiseen eläimeen tai ihmiseen. Lain säännökset koskevat muun muassa eläintautien valvontaa, eläintaukeista ilmoittamista, toimenpiteitä taudinpurkauksissa, eläinten keinollisen lisäämisen ja eräiden muiden toimenpiteiden luvanvaraisuutta ja valvontaa sekä eläinten ja eläimistä saatavien tuotteiden siirtoa EU:n jäsenvaltioiden välillä ja näiden vientiä muihin kuin jäsenvaltioihin. Suomen valtion rajat ylittäviin siirtoihin eläintautilakia sovelletaan vain, jos asiasta ei säädetä eläinlääkinnällisestä rajatarkastuksesta annetussa laissa.

Vastustettavat eläntaudit ja ilmoitettavat eläntaudit nimetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Vastustettavat eläntaudit jaetaan asetuksella vaarallisiin, valvottaviin ja helposti leviäviin tauteihin. Laissa on myös säännökset uusista vakavista eläintaukeista, joilla tarkoitetaan ennen esiintymätöntä tai erittäin harvinaista, haitallisilta vaikutuksiltaan vastustettaviin eläintauteihin verrattavaa eläintautia, jota ei ole nimetty vastustettavaksi tai ilmoitettavaksi eläintaudiksi.

Eläintautilain mukainen ennakoivalvonta perustuu sekä rekisteröintiin että lupamenettelyihin. Evira ylläpitää rekisteriä toimijoista, jotka tuovat maahan toisista jäsenvaltioista sellaisia eläimiä ja niistä saatavia tuotteita, joista on riskinä levitä Suomeen vastustettava tai uusi vakava eläintauti. Tietyissä erityistapauksissa vaaditaan Eviran tuontilupa. Kalojen, vedessä elävien äyriäisten ja nilviäisten sekä näiden sukusolujen kasvattaminen elintarvikkeeksi, myytäväksi tai muutoin luovutettavaksi jatkokasvatukseen taikka istutettavaksi mereen tai vesistöihin edellyttää Eviran lupaa. Lisäksi laissa on määritelty eläimestä vastuulla olevalle toimijalle tai muulle henkilölle, joka osallistuu eläimen tutkimiseen, hoitoon, käsittelyyn, kuljetukseen, lopetukseen, teurastukseen, metsästykseen, pyyntiin, perkuuseen tai tarkkailuun ilmoitusvelvollisuus, jos he epäilevät tai toteavat eläimen sairastuneen vastustettavaan tai uuteen vakavaan eläintautiin. Eläinlääkäreillä ja laboratorioilla on ilmoitusvelvollisuus vastustettavista, uusista vakavista ja ilmoitettavista eläintaukeista. Evira ohjaa lain toimeenpanossa muita viranomaisia, joita ovat aluehallintovirasto, kunnaneläinlääkäri ja Eviran valtuuttamat tarkastajat.

Eläintautilailla viranomaisille on säädetty suhteellisen laajat toimivaltuudet eläintautien torjunnassa. Jos vastustettavan tai uuden vakavan eläintaudin leviämisen estämiseksi on tarpeen, laissa tarkoitetun valvontaviranomaisen on esimerkiksi rajoitettava tai kiellettävä eläimen, eläimestä saatavien tuotteiden tai muiden tartuntaa mahdollisesti levittävien tuotteiden siirtäminen. Evira voi helposti leviävien eläintautien yhteydessä perustaa tartunta-alueen tai rajoitusvyöhykkeen tautitapauksen ympärille. Helposti leviävien, vaarallisten ja uusien vakavien eläintautien yhteydessä Evira voi määrätä eläimiä lopetettaviksi, teurastettaviksi tai perattaviksi, määrätä eläimistä saatujen tuotteiden sekä tartuntaa mahdollisesti levittävien muiden aineiden ja tavaroiden käsittelystä, käytöstä ja hävittämisestä sekä pitopaikan puhdistamisesta ja desinfektioista. Eläintautilaissa säädetään menettelystä, jonka mukaan eläimen omistajalla on oikeus saada korvausta eläintaudin leviämisen estämiseksi tai hävittämiseksi suoritetuista toimenpiteistä tai viranomaisen antamista määräyksistä aiheutuneista vahingoista.

Vieraslajiasetuksen soveltamisalaan eivät kuulu eläintauteja aiheuttavat haitalliset vieraslajit.

2.1.3 Muu lainsäädäntö

Taimiaineistolaki

Taimiaineistolain (1205/1994) tarkoituksena on varmistaa, että markkinoilla on vain sellaista puutarhakasvien taimiaineistoa, joka täyttää säädetyt vähimmäislaatuvaatimukset ja on merkitty taimitodistuksella. Laki ei koske taimiaineiston vähäistä markkinointia, tuotantoa tai maahantuontia, jota ei harjoiteta ammattimaisesti. Taimiaineistolailla ja sen nojalla annettavilla säädöksillä on pantu täytäntöön asiaa koskeva EU-lainsäädäntö.

Puutarhakasvien taimiaineistolla tarkoitetaan laissa hedelmäpuiden ja marja-, koriste- ja vihanneskasvien taimia ja muuta lisäysaineistoa, ei kuitenkaan vihanneskasvien siemeniä. Sääntely koskee taimiaineiston ammattimaista tuotantoa markkinointia varten, varastointia, maahantuontia ja kauppaa. Lisäksi lain tarkoituksena on taata riittävien tietojen antaminen puutarhakasvien taimiaineistosta sen ostajille ja muille käyttäjille. Maahan tuotavan, Suomessa markkinoitavan sekä Euroopan talousalueelle vietävän taimiaineiston tulee täyttää taimiaineiston laatua ja kasvien terveyttä koskevat vaatimukset, joista säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.

Taimiaineistoa saa markkinoida vain Eviran valvontaa varten pitämään rekisteriin merkitty taimien toimittaja. Taimiaineisto, joka myydään ammattimaiseen jatkokasvatukseen tai toiselle yritykselle edelleen myytäväksi, on varustettava taimitodistuksella, joka sisältää taimiaineiston käytön kannalta tarpeelliset tiedot.

Taimiaineistolain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamisen valvonasta ja valvonnan järjestämisestä vastaa Evira, joka käyttää valvonnassa apunaan ELY-keskuksia sekä valvontatehtävään kirjallisesti valtuuttamiaan tarkastajia.

Valvontaviranomainen voi kieltää Euroopan talousalueelta peräisin olevan taimiaineiston erän markkinoinnin sekä Euroopan talousalueen ulkopuolisesta valtiosta peräisin olevan erän markkinoinnin tai maahantuonnin, jos taimiaineisto, sen pakkaaminen tai sitä koskevat merkinnät eivät täytä niille taimiaineistolaissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä asetettuja vaatimuksia. Jos taimiaineiston markkinointi tai maahantuonti on kielletty, valvontaviranomainen voi määrätä taimiaineiston vietäväksi maasta tai hävitettäväksi. Päätökseen voidaan liittää ehtoja sen täytäntöönpanossa noudatettavasta menettelystä. Hävittämismääräys on annettava uhalla, että määräyksen mukaisesti suorittamatta jäänyt hävittäminen teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Taimiaineistolain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus. Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta markkinointia varten tuottaa, markkinoi, maahantuo tai vie Euroopan talousalueelle taimiaineistoa, joka ei täytä taimiaineistolaissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä taimiaineistolle asetettuja vaatimuksia.

Koristekasvien taimiaineiston tuottamisesta ja markkinoimisesta annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (Nro 96/00) 5 §:n mukaan taimiaineisto, jossa on viljelyvaiheessa silmävaraisesti havaittavissa kasvintuhoojia tai merkkejä taikka oireita mistään haitallisista organismeista tai taudeista, on välittömästi käsiteltävä sopivalla tavalla taikka tarvittaessa hävitettävä. Vastaava säännös sisältyy hedelmä- ja marjakasvien taimiaineiston tuottamisesta, markkinoimisesta ja maahantuonnista annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (Nro 5/10) 5 §:ään. Samanlainen säännös sisältyy myös vihanneskasvien taimiaineiston tuottamisesta ja markkinoinnista annetun maa- ja metsätalousministeriön päätöksen (Nro 41/96)

4 §:ään. Koska sääntelyn kohteena ovat kasvintuhoojat sekä muut taimiaineiston laadulle haitalliset organismit ja aineiston laatu tuotannon kannalta, säännökset eivät koske taimiaineistossa mahdollisesti tavattavia haitallisia vieraslajeja.

Siemenkauppalaki

Siemenkauppalain (728/2000) tarkoituksena on ylläpitää korkealaatuista kasvintuotantoa edistämällä hyvälaatuisen ja Suomen kasvuolosuhteisiin sopivan kylvösiemenen tarjontaa ja käyttöä sekä tarvittavien tietojen antamista kylvösiemenestä. Lakia sovelletaan pelto- ja puutarhakasvien kylvösiementen tuotantoon, markkinointiin, maahantuontiin ja maastavientiin. Kylvösiemenellä tarkoitetaan kylvettäväksi tarkoitettuja siemeniä ja siemenperunoita.

Sertifioidulla kylvösiemenellä tarkoitetaan perussiemenen tai sertifioidun kylvösiemenen virallisesti varmennettua kauppaerää, jonka myyntipäällys on virallisesti suljettu ja varustettu vakuustodistuksella. Kylvösiementä saa markkinoida pääsääntöisesti vain sertifioituna, jolloin sen aitous ja laatu ovat viranomaisten varmentamia. Siemenkauppalain mukainen sertifiointijärjestelmä perustuu yhteisön kylvösiemendirektiiveihin.

Maa- ja metsätalousministeriö voi kieltää viljelykasvin lajikkeen kylvösiemenen markkinoinnin koko maassa tai määrätyllä alueella, jos lajiketta ei ole hyväksytty kansalliseen, EU:n tai Euroopan talousalueen viljelykasvien yleiseen lajikeluetteloon tai jos lajikkeen viljelystä saataisi aiheutua kasvien terveyden kannalta vahinkoa muiden lajien tai lajikkeiden viljelylle. Jos kylvösiemenen markkinointi on kielletty, Evira voi sallia kylvösiemenen käytön muuhun tarkoitukseen kuin kylvösiemeneksi taikka määrätä sen vietäväksi maasta tai hävitettäväksi.

Evira toimii siemenkauppalain mukaisena valvontaviranomaisena. Evira käyttää valvonnassa apunaan ELY-keskuksia sekä valtuuttamiaan tarkastajia ja näytteenottajia.

Siemenkauppalain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus. Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tuottaa tai markkinoi kylvösiementä vastoin lain säännöksiä.

Koska siemenkauppalainsäädäntö koskee pelto- ja puutarhakasvien kylvösiemeniä, siinä annettuja säännöksiä esimerkiksi siementen markkinoinnista ei sovelleta haitallisten vieraslajien siemeniin.

Laki metsänviljelyaineiston kaupasta

Metsänviljelyaineiston kaupasta annetun lain (241/2002) tarkoituksena on varmistaa, että viljelemällä tehtävällä metsänuudistamisella saadaan aikaan kasvupaikan tuotantokyvyn hyödynnävä uusi metsä. Laki koskee metsänviljelyaineiston ammattimaista tuotantoa, markkinointia ja maahantuontia EU:n alueen ulkopuolelta. Metsänviljelyaineistolla tarkoitetaan metsäpuiden siemeniä tai muita siemenyksiköitä, kasvinosia tai taimia. Lailla on pantu täytäntöön asiaa koskeva EU-lainsäädäntö.

Metsänviljelyaineistoa saa tuottaa, markkinoida ja maahantuoda vain sellainen aineiston toimittaja, joka on lain mukaisesti merkitty Eviran ylläpitämään metsänviljelyaineiston toimittajien rekisteriin. Aineiston tuottamiseen saa käyttää vain sellaista perusaineistoa, joka täyttää laissa säädetyt vaatimukset. Perusaineiston hyväksymistä haetaan Eviralta.

Lain noudattamisen valvonnasta huolehtii Evira. Suomen metsäkeskusta voidaan käyttää apuna metsäpuiden siementen tuotantoon ja markkinointiin liittyvissä tarkastuksissa.

Valvontaviranomaisilla on lain nojalla mahdollisuus asettaa markkinointikielto sellaisen aineiston markkinoinnille, joka ei täytä laissa asetettuja vaatimuksia. Valvontaviranomaisilla on myös oikeus asettaa uhkasakko tai teettämisuhka metsänviljelyaineiston markkinointikiellon tehosteeksi tai sallia aineiston muu kuin metsätalouskäyttö taikka määrätä aineisto hävitettäväksi tai vietäväksi maasta.

Metsänviljelyaineiston kaupasta annetun lain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus. Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo metsänviljelyaineiston markkinointikieltoa tai markkinointia koskevia ehtoja taikka metsänviljelyaineiston käyttöä, hävittämistä tai maastavientiä koskevaa määräystä.

Lain soveltamisala ja metsänviljelyaineistolle säädetty vaatimukset huomioon ottaen lailla voi olla merkitystä sellaisten vieraslajien hallinnassa, joista katsotaan aiheutuvan taloudellista haittaa metsätaloudelle.

Laki hukkakauran torjunnasta

Hukkakauran torjunnasta annetun lain (185/2002, *hukkakauralaki*) tarkoituksena on ylläpitää korkealaatuista kasvintuotantoa edistämällä hukkakauran torjuntaa. Hukkakaura saastuttaa kylvösiemeniä, minkä seurauksena kokonaisa tiloja voidaan joutua jättämään kylvösiementuotannon ulkopuolelle. Pahoin saastuneesta peltolohkosta ei myöskään voida korjata laadullisesti ja määrällisesti kunnollista satoa.

Hukkakauralain täytäntöönpanosta ja valvonnasta vastaa Evira, joka käyttää apunaan ELY-keskuksia, kuntien maaseutuelinkeinoviranomaisia ja valtuutettuja tarkastajia. Maahantuontia valvoo Eviran ohella Tulli.

Hukkakauran torjuntavelvollisuus on määritelty lain 4 §:ssä, jonka mukaan viljelmän tai sen läheisyydessä sijaitsevien alueiden haltijoiden on huolehdittava sellaisten toimenpiteiden suorittamisesta, joilla estetään hukkakauran esiintyminen ja leviäminen. Laissa alueella tarkoitetaan peltoa tai muuta maa-aluetta taikka niiden läheisyydessä sijaitsevia oja, ojien pientareita sekä tilan talouskeskukseen kuuluvia alueita. Lain 5 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan jokaisen, joka tietää tai epäilee, että hänen hallitsemallaan alueella on hukkakauraesiintymä, on ilmoitettava esiintymästä viipymättä alueen sijaintikunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle. Velvollisuus koskee myös viranomaisista tai valtuutettua tarkastajaa, joka tarkastuksen tai toimenpiteen yhteydessä havaitsee alueella hukkakauraa.

Saatuaan tiedon hukkakauran mahdollisesta esiintymisestä maaseutuelinkeinoviranomaisen on viipymättä suoritettava alueella katselmus ja annettava tarvittaessa aluetta koskeva hukkakauran torjuntaohje. Jos alueen haltija ei noudata torjuntaohjetta tai alue on pahoin hukkakauran saastuttama, maaseutuelinkeinoviranomaisen on tehtävä alueelle torjuntasuunnitelma. Maaseutuelinkeinoviranomaisen tulee siirtää torjuntasuunnitelman tekeminen ELY-keskukselle, jos siihen on erityistä syytä tai jos alue, jolla hukkakauraa esiintyy, sijaitsee useamman kunnan alueella.

Viljaa, siemeniä ja esimerkiksi kotieläinten lantaa, maa-ainesta ja maanparannusaineita, jotka ovat peräisin hukkakauran saastuttamalta alueelta, ei saa kuljettaa, säilyttää tai käsitellä siten, että siitä voi aiheutua hukkakauran leviämisen vaaraa. Näitä tuotteita ja tavaroita sekä koristetarkoituksiin käytettäviä tuotteita, jotka on tuotu maahan ja joissa on todettu esiintyvän hukkakauraa, ei saa markkinoida eikä luovuttaa sellaiseen käyttöön, johon liittyy hukkakauran leviämisen vaara. Alueen haltijan ja elinkeinonharjoittajan, jolla on hukkakauraa sisältävää kas-

vustoa tai viljan taikka siementavaran puhdistus- tai lajittelujätettä, on poltettava tai muuten hävitettävä se niin, ettei hukkakauran leviämisen vaaraa aiheudu.

Evira laatii hukkakauran valvontaa varten vuosittain valvontasuunnitelman. Kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen pitää valvontaa varten rekisteriä alueista, joilla hukkakauraa on esiintynyt. Lain nojalla säädetyistä torjuntatoimista aiheutuvia kustannuksia voidaan hake-
muksesta korvata valtion varoista, jos niiden katsotaan huomattavasti heikentävän alueen hal-
tijan taloudellista asemaa.

Valvontaviranomainen voi määrätä hävittämään tai viemään maasta hukkakauran saastutta-
man tuotteen tai tavarat, jos niitä markkinoidaan tai luovutetaan leviämisvaarasta huolimatta.
Torjuntasuunnitelman sekä hävittämisen- ja maastavientimääräyksen tehosteena voidaan käyttää
uhkasakkoa ja teettämisuhkaa.

Hukkakauran torjunnasta annetun lain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus.
Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuus-
desta rikkoo laissa säädettyä torjunta- tai ilmoitusvelvollisuutta.

Laki metsätuhojen torjunnasta

Metsätuhojen torjunnasta annetun lain (1087/2013, *metsätuholaki*) tarkoituksena on metsien
hyvän terveydentilan ylläpitäminen ja metsätuhojen torjuminen. Lakia sovelletaan metsässä
ilmeneviin metsätuhoihin, terminaali- ja tehdasvarastoihin sekä alueen sijainnista riippumatta
puutavaran hakkuupaikkoihin ja välivarastoihin. Metsäpuissa esiintyvien vaarallisten kasvin-
tuhojen torjumiseen ja niiden leviämisen estämiseen sovelletaan lisäksi kasvinterveyslakia.

Laissa metsätuholla tarkoitetaan hyönteisten, muiden selkärangattomien eliöiden, sienten, bak-
teerien ja virusten metsässä kasvaville puille aiheuttamia sellaisia tauteja ja puiden kasvun tai
laadun heikkenemistä, joista aiheutuu taloudellista vahinkoa.

Puutavaran omistaja on velvollinen kuljettamaan tuoreen mänty- ja kuusipuutavaran, muut
runkonosat ja vahingoittuneet puut pois hakkuupaikalta ja välivarastosta. Metsätuhoja aiheut-
tavien hyönteisten esiintymisen ja lämpösomman perusteella maa on jaettu puutavaran pois-
tamisen määräaikaisten asettamista varten kolmeen alueeseen, joista säädetään tarkemmin val-
tioneuvoston asetuksella. Laissa säädetään myös puutavaran ja vahingoittuneen puun poista-
miselle vaihtoehtoisista toimenpiteistä.

Metsätuholaissa säädetään vahingoittuneiden puiden määrän hehtaarikohtaisista raja-arvoista,
joiden ylimenevä osuus tulee poistaa metsästä ja välivarastosta. Poistovelvoite syntyy, jos
hehtaarilla on enemmän kuin 10 kiintokuutiometriä vahingoittunutta kuusta tai 20 kiintokuu-
tiometriä mäntyä. Metsälain alaisilla luontokohteilla ja metsälain soveltamisalaan kuuluvilla
Natura 2000 -verkostoon kuuluvilla alueilla, joilla lahoppuun tuottaminen voi tulla kyseeseen,
maanomistaja saa päättää, poistaako hän vahingoittuneiden havupuiden raja-arvot ylittävän
osuuden puista.

Maa- ja metsätalousministeriöllä on oikeus laajan metsätuhon leviämisen tai syntyvän estä-
miseksi määrätä maanomistajat tai Suomen metsäkeskus poistamaan metsästä puita tai suorit-
tamaan muita tarvittavia toimenpiteitä, joista etusijalle on asetettava biologiset ja mekaaniset
torjuntakeinot. Suomen metsäkeskus voi ryhtyä biologisiin ja mekaanisiin torjuntatoimiin
myös alueen maanomistajia kuulematta, jos kuulemista ei voida suorittaa ilman kohtuutonta
viivästystä.

Laissa säädetään puutavaran omistajan, maanomistajan ja valtion korvausvastuun edellytyksistä ja korvattavasta vahingosta. Luonnonsuojelualueelta tai luonnonsuojelun toimeenpanoon varatulta alueelta levinneiden metsätuhojen korvaamista koskevat asiat kuuluvat ympäristöministeriölle.

Metsätuhojen torjunnasta annetun lain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus. Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta laiminlyö puutavaran poistamisvelvoitteen mukaiset tai vaihtoehtoiset toimenpiteet.

Metsätuholakia koskevan hallituksen esityksen (HE 119/2013) mukaan vieraslajeista esimerkiksi maanosasta toiseen siirtyneet patogeenit ja hyönteiset ovat aiheuttaneet metsissä katastrofeja ympäri maailmaa. Lajien leviämisreitinä ovat olleet muun muassa käsittelemätön puutavara ja puinen pakkausmateriaali. Hallituksen esityksessä mainituista vieraslajeista muun muassa mäntyankeroinen ja erilaiset ruostesienet kuuluvat kasvinterveyslain nojalla torjuttaviin kasvintuhoojiin. Lain perusteluissa mainituista muista vieraslajeista muun muassa sieniin kuuluvat versopolte eli tammen äkkikuolema, hollanninjalavatauti ja saarnensurma on kansallisessa vieraslajistrategiassa luokiteltu haitallisiksi vieraslajeiksi.

Vieraslajiasetuksen soveltamisala huomioon ottaen metsätuholakia voidaan soveltaa sellaisten haitallisten vieraslajien hallintaan, jotka eivät kuulu kasvitauteihin ja siten kasvinterveyslainsäädännön piiriin mutta voivat muulla tavoin heikentää puiden kasvua tai laatua niin, että tästä aiheutuu taloudellista vahinkoa. Lisäksi edellytyksenä on, että lajin leviämistä voidaan torjua metsätuholoissa säädetyin toimenpitein, jotka kohdistuvat metsiin tai laissa säädetyissä paikoissa varastoituihin kuusi- tai mäntypuihin.

Metsälaki

Metsälain (1093/1996) tarkoituksena on edistää metsien taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää hoitoa ja käyttöä siten, että metsät antavat kestävästi hyvän tuoton samalla, kun niiden biologinen monimuotoisuus säilytetään. Lakia sovelletaan metsän hoitoon ja käyttöön metsätalousmaaksi luettavilla alueilla. Lakia ei kuitenkaan sovelleta luonnonsuojelulain nojalla muodostetuilla suojelualueilla, maankäyttö- ja rakennuslain mukaisessa kaavassa suojelualueeksi osoitetulla alueella eikä erämaalain mukaisilla alueilla lukuun ottamatta valtioneuvoston asetuksella säädettäviä suojametsäalueita. Asemakaava-alueilla lakia sovelletaan vain maa- ja metsätalouteen osoitetuilla alueilla.

Metsän uudistamisessa taimikon saa perustaa lain 8 a §:ssä säädetyillä puulajeilla. Jos maanomistaja haluaa perustaa taimikon muilla kuin säännöksessä mainituilla tai Suomen luontaiseen lajistoon kuulumattomilla puulajeilla, hänen on esitettävä metsänkäyttöilmoituksessa riittävä selvitys viljeltävien puulajien kasvatuskelpoisuudesta ja alkuperän soveltuvuudesta uudistettavan alueen olosuhteisiin.

Metsälain noudattamista valvoo Suomen metsäkeskus.

Metsälain tarkoitus ja soveltamisala huomioon ottaen lailla ei ole käytännössä merkitystä haitallisten vieraslajien hallinnassa.

Ympäristönsuojelulaki

Ympäristönsuojelulain (527/2014) 16 §:ssä säädetyin maaperän pilaamiskiellon mukaan maahan ei saa jättää tai päästää jätettä tai muuta ainetta taikka eliöitä tai pieneliöitä siten, että seurauksena on sellainen maaperän laadun huononeminen, josta voi aiheutua vaaraa tai haittaa

terveydelle tai ympäristölle, viihtyisyyden melkoista vähentymistä tai muu niihin verrattava yleisen tai yksityisen edun loukkaus. Säännöksessä eliöillä tarkoitetaan erilaisia organismeja ja mikro-organismeja kuten bakteereja ja mikrobeja sekä viruksia.

Ympäristönsuojelulaki koskee ympäristön pilaantumisen estämistä. Maaperän pilaamiskielto ei siten ole sellaisenaan sovellettavissa haitallisten vieraslajien hallintaan eikä muodosta myöskään päällekkäistä sääntelyä vieraslajiasetuksen toimeenpanon kanssa.

Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä

Vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetulla lailla (1299/2004) on saatettu kansallisesti voimaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY vesipolitiikan puitteista sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/56/EY yhteisön meriympäristöpolitiikan puitteista. Laissa säädetään vesienhoitoalueista, viranomaisten yhteistyöstä, kansainvälisestä yhteistyöstä, vesien tilaan vaikuttavien tekijöiden selvittämisestä, vesien tilan yleisistä tavoitteista, seurannasta, vesien ominaispiirteiden tarkastelusta, vesien luokittelusta, vesien hoidon suunnittelusta sekä kansalaisten ja eri tahojen osallistumisesta suunnitteluun. Suunnittelualueina Suomessa toimivat vesienhoitoalueet, joista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Ympäristötavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi määritellään vesienhoitosuunnitelmassa ja siihen sisältyvässä toimenpideohjelmassa.

Lailla ja sen mukaisilla suunnittelujärjestelmillä on yhteys haitallisten vieraslajien hallintaan näiden lajien elinympäristöihin liittyvän seurannan sekä toimenpideohjelmien kautta.

2.2 Kansallinen vieraslajistrategia

Valtioneuvosto hyväksyi kansallista vieraslajistrategiaa koskevan periaatepäätöksen 15.3.2012. Periaatepäätöksessä linjataan toimenpiteitä haitallisten vieraslajien aiheuttamien riskien pienentämiseksi. Tavoitteena on, että Suomessa esiintyvät vieraslajit ja niiden aiheuttamat haitat tunnistetaan ja torjuntatoimet toteutetaan kattavasti. Suomeen tulee luoda vuoteen 2020 mennessä järjestelmä, jonka avulla vieraslajien aiheuttamia ongelmia pystytään hallitsemaan ja uusien haitallisten vieraslajien pääseminen maahan estetään.

Lainsäädännöllä tulee luoda oikeudellinen perusta viranomaispäätöksille ja toimenpiteille, joilla uusia haitallisia vieraslajeja voidaan nopeasti torjua ja joilla voidaan rajoittaa maahan jo asettuneen haitallisen vieraslajin leviämistä. Eri toimijoiden vastuut vieraslajien torjunnassa on selvennettävä. Sääntely tulee toteuttaa joko täydentämällä voimassa olevaa lainsäädäntöä tai säätämällä tarvittaessa haitallisia vieraslajeja koskeva erityislaki. Lainsäädännön on perustuttava varovaisuus- ja mahdollisuuksien mukaan aiheuttaja maksaa -periaatteille.

Keskeisiä keinoja haitallisten vieraslajien hallinnassa ovat tiedotus, koulutus ja ohjeet, joilla lisätään tietoisuutta vieraslajien leviämisen riskeistä ja niiden torjunnasta. Havaintoja haitallisista vieraslajeista tulee voida ottaa keskitetysti vastaan. Tätä tarkoitusta varten perustettu kansallinen vieraslajiportaali julkistettiin toukokuussa 2014.

Viranomaistyötä on koordinoitava vieraslajien seurannan ja vieraslajiriskien muun hallinnan parantamiseksi. Tätä tehtävää toteuttamaan asetettiin toukokuussa 2013 kansallinen vieraslajiasioiden neuvottelukunta.

Periaatepäätöksen mukaisesti maa- ja metsätalousministeriö vastaa maa- ja metsätalouden, riistatalouden ja kalatalouden vieraslajeista ja ympäristöministeriö luonnonsuojelulain soveltamisalaan kuuluvista vieraslajeista. Liikenne- ja viestintäministeriö vastaa väylänpitoon, lii-

kenteeseen ja kuljetuksiin liittyvistä vieraslajikysymyksistä. Kehitysyhteistyöhankkeisiin liittyvä vieraslajivastuu kuuluu ulkoasiainministeriölle. Maa- ja metsätalousministeriö koordinoi haitallisia vieraslajeja koskevia kansallisia toimia kuten lainsäädännön kehittämistä ja sen toimeenpanoa. Ministeriö toimii yhteystahona EU:n vieraslajikysymyksissä sekä tarvittaessa muissa kansainvälisissä yhteyksissä.

2.3 Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntö

Vieraslajisääntelyn näkökulmasta Ahvenanmaan maakunnalla on Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 1 momentin mukaan lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat muun muassa luonnon- ja ympäristönsuojelua, luonnon virkistyskäyttöä, eläinsuojelua, teon rangaistavaksi säätämistä ja rangaistuksen määrää, kun on kysymys maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta oikeudenalasta, uhkasakon asettamista ja tuomitsemista sekä muiden pakkokeinojen käyttöä, kun on kysymys maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta oikeudenalasta. Lain 27 §:n 1 momentin mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat ulko- maankauppaa ja eläinten ja eläintuotteiden maahantuonnin kieltämistä.

2.4 EU:n vieraslajiasetus

Tavoite

Haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1143/2014 (*vieraslajiasetus*) tuli voimaan 1.1.2015. Asetus koskee ensisijassa unionin näkökulmasta merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja. Tällä tarkoitetaan lajeja, jotka aiheuttavat jäsenvaltioissa niin merkittäviä vahinkoja, että niiden torjumiseksi tarvitaan koko unionin kattavia toimenpiteitä ja toimenpiteitä myös sellaisissa jäsenvaltioissa, joissa lajia ei vielä esiinny tai todennäköisesti tule lainkaan esiintymään.

Asetuksen tavoitteena on luoda jäsenmaille yhdenmukainen toimintatapa, jolla ehkäistään, minimoidaan ja lievennetään haitallisten vieraslajien vaikutuksia luonnolle, yhteiskunnalle ja taloudelle. Toimenpiteillä pyritään estämään haitallisten vieraslajien sekä tarkoituksellinen etä tahaton tuonti EU:n alueelle ja lajien päästäminen ympäristöön.

Soveltamisala

Vieraslajiasetuksen 3 artiklan määritelmien mukaan vieraslajilla tarkoitetaan eläimen, kasvin tai muiden eliöiden elävää yksilöä, joka tuodaan sen luontaisen levinneisyysalueen ulkopuolelle ja jotka saattavat siellä selviytyä ja myöhemmin lisääntyä. Määritelmä kattaa myös muun muassa vieraslajien sukusolut, siemenet, munat tai lisääntymisyksiköt.

Kaikki vieraslajit eivät ole haitallisia. Vieraslajiasetuksen mukaan haitallisella vieraslajilla tarkoitetaan vieraslajia, jonka tuonnin tai leviämisen on todettu uhkaavan luonnon monimuotoisuutta ja siihen liittyviä ekosysteemipalveluja tai vaikuttavan niihin haitallisesti. Vieraslajiasetuksen 3 artiklan mukaan luonnon monimuotoisuudella tarkoitetaan kaikkiin ekosysteemeihin tai ekologiisiin kokonaisuuksiin kuuluvien elävien eliöiden vaihtelevuutta. Tähän sisältyy myös lajin sisäinen ja lajien välinen sekä ekosysteemien monimuotoisuus. Yleisesti katsotaan, että luonnon monimuotoisuuteen eli biodiversiteettiin sisältyy lajien sisäinen perinnöllinen muuntelu, lajien runsaus sekä niiden elinympäristöjen monimuotoisuus.

Ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan asetuksessa ekosysteemien suoraa ja välillistä panosta ihmisten hyvinvointiin.

Vieraslajiasetuksen 2 artiklan mukaan asetuksen soveltamisalaan eivät kuulu sellaiset lajit, joiden luontainen levinneisyysalue muuttuu ekologisten olojen muuttumisen ja ilmastomuutoksen myötä eikä siis välittömästi ihmisen toiminnan seurauksena. Soveltamisalan ulkopuolella jäävät myös lajit, joiden torjuntaa säännellään jo eräissä muissa EU-säädöksissä. Nämä säädökset koskevat muun muassa geenimuunneltuja organismeja sekä eläintautien ja kasveille tai kasvituotteille haitallisten organismien torjuntaa.

Vieraslajiasetuksen soveltamisalaan kuuluvat unionin kannalta merkitykselliset haitalliset vieraslajit määritetään unionin luettelossa, jonka komission hyväksyy vieraslajiasetuksen 4 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Luetteloon otettavien lajien on täytettävä kaikki 4 artiklan 3 kohdassa säädetyt kriteerit. Lajien tulee olla saatavilla olevan tieteellisen näytön perusteella koko unionin alueelle vieraita eli luontaisen levinneisyysalueensa ulkopuolelle levinneitä lajeja. Lajien tulee pystyä vakiinnuttamaan elinkykyinen kanta ja leviämään ympäristössä useamman kuin kahden jäsenvaltion yhteisellä luonnonmaantieteellisellä alueella tai yhdellä merien osaluodeella. Arvioinnissa on otettava huomioon sekä nykyisin vallitsevat että ennakoitavan ilmastomuutoksen synnyttämät olosuhteet. Lajeilla tulee olla todennäköisesti merkittävä haittavaikutus luonnon monimuotoisuudelle tai siihen liittyville ekosysteemipalveluille, ja niillä saattaa lisäksi olla haittavaikutus ihmisten terveydelle tai taloudelle. Asetuksen 5 artiklassa säädetyn riskinarvioinnin tulee myös osoittaa, että lajien tuonnin, vakiintumisen tai leviämisen ehkäisemiseksi tarvitaan unionin tason yhteisiä toimia. Lajien ottamisella unionin luetteloon tulee myös pystyä tehokkaasti ehkäisemään niistä aiheutuvia haittavaikutuksia taikka vähentämään tai lieventämään haittoja mahdollisimman paljon.

Komission on unionin luetteloa kootessaan otettava 4 artiklan 6 kohdan mukaisesti huomioon jäsenvaltioille vieraslajiasetuksen täytäntöönpanosta aiheutuvat kustannukset, toimien toteuttamatta jättämisestä aiheutuvat kustannukset, kustannusten suhde hyötyihin sekä sosioekonomiset näkökohdat. Tarkoituksena on, ettei jäsenvaltiolle aiheudu vieraslajiasetuksen mukaisista toimista liiallisia kustannuksia tai kustannuksia, jotka ovat suhteettomia toimenpiteillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna. Vieraslajiasetuksen johdanto-osan mukaan komission on luetteloon otettavia lajeja ehdottaessaan kiinnitettävä erityistä huomiota lajeihin, joita käytetään laajalti ja jotka tuottavat merkittäviä sosiaalisia ja taloudellisia hyötyjä jäsenvaltiossa. Tämä arviointi tulee kuitenkin tehdä asetuksen tavoitteita vaarantamatta.

Asetuksen 4 artiklan 6 kohdan mukaan unionin luetteloon sisällytetään ensisijaisesti sellaiset haitalliset vieraslajit, joita ei vielä esiinny unionissa tai jotka ovat leviämisen varhaisessa vaiheessa ja joista todennäköisimmin aiheutuu merkittävä haittavaikutus. Ensisijaisia ovat myös ne unioniin jo vakiintuneet lajit, joista aiheutuu merkittävin haittavaikutus. Ehdottaessaan unionin luetteloa komission on perusteltava, miten asetuksen tavoitteet voidaan saavuttaa paremmin unionin tason toimenpiteillä.

Komissio hyväksyy unionin luettelon niin sanotussa tarkastelumenettelyssä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 182/2011 5 artiklan mukaisesti. Tarkastelumenettelyssä komissio esittää ehdotuksensa unionin luetteloksi jäsenvaltioiden edustajista muodostuvalle komitealle. Vieraslajiasetuksen 28 artiklassa tarkoitettu tiedefoorumi voi avustaa komiteaa sen tehtävissä. Komitea päättää asiasta määräenemmistöllä. Jos komitea antaa puoltavan lausunnon, komissio hyväksyy ehdotetun unionin luettelon täytäntöönpanosäädökseksi. Jos komitea ei puolla ehdotusta, komissio voi tehdä komitealle muutetun ehdotuksen kahden kuukauden kuluessa tai saattaa asian muutoksenhakukomitean käsiteltäväksi kuukauden kuluessa. Jälkimmäisessä tapauksessa ehdotus voidaan hyväksyä muutoksenhakukomitean annettua siitä puoltavan lausunnon.

Vieraslajiasetuksen 4 artiklan 1 kohdan mukaan komissio toimittaa ehdotuksen ensimmäiseksi unionin luetteloksi komitealle viimeistään 2.1.2016. Luetteloa tulee tarkastella kokonaisuudessaan uudelleen vähintään kuuden vuoden välein. Tarkastelujen välillä komissio voi lisätä luetteloon lajeja tai poistaa sellaisia lajeja, jotka eivät enää täytä yhtä tai useampaa säädetystä perusteista.

Rajoitukset ja niistä poikkeaminen

Vieraslajiasetuksen tavoitteena on, että jäsenmaat toimivat ajoissa ja johdonmukaisesti haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ehkäisemiseksi. Tarkoituksena on välttää sisämarkkinoiden vääristyminen ja ehkäistä tilanteet, joissa yhdessä jäsenvaltiossa toteutetut toimet vaarantuvat, koska toinen jäsenvaltio ei toteuta vastaavia toimia. Toimien yhdenmukaisuuden perustana ovat vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädettyt rajoitukset. Säännöksen mukaan unionin luetteloon kuuluvia haitallisia vieraslajeja ei saa tarkoituksellisesti tuoda unionin alueelle, ei myöskään pitää, kasvattaa, kuljettaa, saattaa markkinoille, sallia lisäämis-, kasvatustai viljelytarkoituksiin eikä päästää ympäristöön. Unionin luetteloon kuuluvan lajin pitäminen ja kasvattaminen on kielletty siinäkin tapauksessa, että lajin leviäminen estettäisiin käyttämällä suljettuja säilöjä.

Vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdan rajoitukset koskevat tarkoituksellista toimintaa. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet myös unionin luetteloon kuuluvien vieraslajien tahattoman tuonnin tai leviämisen ehkäisemiseksi. Vieraslajeja voidaan tuoda tahattomasti EU:n alueelle esimerkiksi lajien saastuttamien tavaroiden kuten kasvien mukana. Niiden kautta lajit voivat myös päästä tahattomasti leviämään unionin sisällä. Toimenpiteitä haitallisten vieraslajien tahattoman tuonnin estämiseksi käsitellään asetuksen 13 artiklan mukaisissa toimintasuunnitelmissa.

Vieraslajiasetuksen 8 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on perustettava lupajärjestelmä, jolla 7 artiklassa säädetystä haitallisista vieraslajeista koskevista kielloista voidaan myöntää poikkeuksia, lukuun ottamatta lajien markkinoille saattamista ja ympäristöön päästämistä. Asetuksen 8 artiklassa säädettyjä poikkeamisperusteita ovat haitallisen vieraslajin tutkimus, lajin suojeleluonnollisen elinympäristönsä ulkopuolella sekä ihmisten terveyden edistämiseksi välttämätön tieteellinen tuotanto ja sen jälkeinen käyttö lääkkeenä. Vieraslajiasetuksen 9 artiklan mukaan jäsenvaltio voi sallia haitallisen vieraslajin hyödyntämisen myös muuhun tarkoitukseen, jos se on tarpeen pakottavaan yleiseen etuun liittyvistä syistä. Yleisen edun arvioinnissa otetaan huomioon myös yhteiskunnalliset ja taloudelliset syyt, joilla tarkoitetaan muun muassa vieraslajin hyödyntämisen merkitystä jäsenvaltiossa elinkeinona.

Virallinen valvonta

Vieraslajiasetuksen 15 artiklan mukaan jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten on tehtävä asiakirja-, tunnistus- ja tarvittaessa fyysisiä tarkastuksia sisältävää virallista valvontaa, jolla unionin vieraslajiluetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien tarkoituksellinen tuonti unionin alueelle estetään. Komission on otettava unionin vieraslajiluetteloon tarvittaessa viittaukset tavaroihin, joihin haitallinen vieraslaji on yleensä yhdistettävissä. Vieraslajin yhdistettävyydellä tiettyyn tavarahan ei tarkoiteta vieraslajin aiheuttamaa tavarahan saastumista, vaan luettelossa tulee viitata tavaraluokkiin, joihin itse vieraslaji yleensä kuuluu tuontia koskevan sääntelyn mukaisesti. Unionin luetteloon on merkittävä myös vastaavia tavaraluokkia koskevat neuvoston asetuksen (ETY) N:o 2658/87 mukaiset yhdistetyn tariffi- ja tilastonimikkeistön mukaiset koodit. Vieraslajiasetuksen 15 artiklan 2 kohdan mukaan valvonta kohdistetaan vain näiden koodien tarkoittamiin tavaraluokkiin.

Mainittuihin tavaraluokkiin kuuluville tavaroille on asetuksen 15 artiklan 2 kohdan mukaan tehtävä riskiin perustuvat tarkastukset, joissa todetaan, että tavarat eivät sisälly unionin luetteloon tai että tavaroille on annettu asetuksen 8 artiklassa tarkoitettu voimassa oleva lupa.

Jos vieraslajiluettelossa mainitun tavaraluokan erityisestä virallisesta valvonnasta rajatarkastusasemilla tai saapumispaikoissa säädetään jo tällä hetkellä asetuksen (EY) N:o 882/2004 sekä direktiivien 91/496/ETY ja 97/78/EY mukaisesti tai saapumispaikoissa direktiivin 2000/29/EY mukaisesti, jäsenvaltioiden on annettava vastuu 15 artiklan 2 kohdan mukaisesta valvonnasta niille toimivaltaisille viranomaisille, joiden tehtäväksi kyseisen valvonnan suorittaminen on annettu asetuksen (EY) N:o 882/2004 4 artiklan mukaisesti tai direktiivin 2000/29/EY 2 artiklan 1 kohdan g alakohdan mukaisesti. Jos tavaraluokan virallisesta valvonnasta ei ennestään säädetä unionin edellä sanotussa lainsäädännössä, valvontatehtävä voidaan antaa muulle viranomaiselle.

Hallintatoimenpiteet

Vieraslajiasetuksen 19 artiklan mukaan jäsenvaltioiden käytössä täytyy olla toimenpiteitä, joilla haitallisten vieraslajien vahingolliset vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen, siihen liittyviin ekosysteemipalveluihin ja tilanteen mukaan myös ihmisten terveyteen tai talouteen voidaan minimoida. Vaatimus koskee jäsenvaltion alueella laajalle levinneitä vieraslajeja. Laajalle levinneellä tarkoitetaan asetuksen 3 artiklan mukaan haitallista vieraslajia, jonka kanta on jo ohittanut kotiutumisvaiheen, joka on itseään ylläpitävä ja joka on levinnyt ja asettautunut suureen osaan mahdollisesta levinneisyysalueesta, jolla se voi selviytyä ja lisääntyä. Jäsenvaltio toteaa itse, mitkä unionin luetteloon sisältyvät lajit ovat levinneet sen alueella laajalle. Hallintatoimenpiteiden on oltava käytettävissä 18 kuukauden kuluessa siitä, kun vieraslaji laji on otettu unionin luetteloon.

Vieraslajiasetuksen mukaisia toimenpiteitä haitallisten vieraslajien hallitsemiseksi ovat lajin hävittäminen, sen kannan säätely sekä lajin leviämisen rajoittaminen. Asetuksen 3 artiklan mukaan hävittämisellä tarkoitetaan haitallisen vieraslajin kannan täydellistä ja pysyvää poistamista tappavin tai ei-tappavin keinoin. Kannan säätelyllä tarkoitetaan tappavia tai ei-tappavia toimia, joita kohdistetaan haitallisen vieraslajin kantaan yksilöiden lukumäärän pitämiseksi mahdollisimman pienenä, jotta lajin leviämiskyky ja haittavaikutukset luonnon monimuotoisuudelle, siihen liittyville ekosysteemipalveluille, ihmisten terveydelle tai taloudelle voidaan saattaa mahdollisimman vähäisiksi. Leviämisen rajoittamisella tarkoitetaan mitä hyvänsä toimenpidettä, jolla haitallisen vieraslajikannan leviämiskäyttöön invaasioalueen ulkopuolelle saadaan mahdollisimman pieneksi.

Vieraslajiasetuksen 19 artiklan mukaan toimenpiteillä on tarvittaessa parannettava vastaanottavan ekosysteemin kykyä sietää nykyisiä ja tulevia vieraslaji-invaasioita. Toimenpiteisiin kuuluu mahdollisuuksien mukaan myös haitallisen vieraslajin vahingoittaman ekosysteemin ennallistaminen.

Vieraslajiasetuksen 19 artiklassa ei säädetä jäsenvaltion velvollisuudesta toteuttaa tiettyjä hallintatoimenpiteitä. Artiklan mukaan toimenpiteet on mukautettava jäsenvaltion erityisiin olosuhteisiin, ja niiden on perustuttava kustannus-hyötyanalyysiin. Toimenpiteet on myös asetettava tärkeysjärjestykseen riskinarvioinnin ja kustannustehokkuuden perusteella. Menetelmiä valittaessa on otettava huomioon ihmisten terveys ja ympäristö, erityisesti muut kuin kohteena olevat lajit ja niiden elinympäristöt. Toimenpiteistä ei saa aiheutua kohteena oleville eläimille kipua, tuskaa ja kärsimystä, joka on vältettävissä hallintatoimenpiteiden tehokkuutta vaarantamatta.

Asetuksen 26 artiklan mukaan yleisölle on varattava mahdollisuus osallistua hallintatoimenpiteiden valmisteleamiseen, muuttamiseen tai tarkistamiseen.

Vieraslajiasetuksen 21 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä perimään haitallisten vieraslajien torjunnasta aiheutuvat kustannukset saastuttaja maksaa -periaatetta noudattaen. Tällä tarkoitetaan kustannuksia sellaisista toimenpiteistä, jotka ovat tarpeen haitallisista vieraslajeista aiheutuvien haittavaikutusten ennalta ehkäisemiseksi, vähentämiseksi mahdollisimman paljon tai lieventämiseksi, mukaan lukien ympäristö- ja luonnonvarakustannukset sekä ennallistamisen kustannukset.

Nopea hävittäminen ja kiireelliset toimenpiteet

Vieraslajiasetuksen 17 artiklan mukaan jäsenvaltion on ryhdyttävä nopeisiin toimiin, jos unionin luetteloon sisältyvä haitallinen vieraslaji havaitaan jäsenvaltion alueella varhaisessa vaiheessa. Varhaisella havaitsemisella tarkoitetaan, että haitallisen vieraslajin yhden tai useamman yksilön esiintyminen ympäristössä ehditään todeta, ennen kuin lajin kanta on ohittanut kotiutumisvaiheen, muodostunut itseään ylläpitäväksi ja täyttänyt muut laajan levinneisyyden kriteerit. Jäsenvaltion on kolmen kuukauden kuluessa lajin varhaisesta havaitsemisesta hävitettävä lajin kanta kokonaan ja pysyvästi ja ilmoitettava toimenpiteistä ja niiden tuloksellisuudesta komissiolle sekä tarpeen mukaan muille jäsenvaltioille.

Jos jäsenvaltio katsoo vahvan tieteellisen näytön perusteella, ettei lajia ole teknisesti mahdollista taikka kustannustehokasta hävittää, jäsenvaltio voi vieraslajiasetuksen 18 artiklan mukaan kahden kuukauden kuluessa havaitsemisesta päättää olla ryhtymättä nopeaan hävittämiseen. Päätös on annettava viipymättä tiedoksi komissiolle, joka voi hylätä päätöksen. Komission hylkäyspäätös tehdään tarkastelumenettelyssä, joka edellyttää jäsenvaltioiden edustajista koostuvan komitean puoltavaa lausuntoa. Jos jäsenvaltion päätös pysyy voimassa, varhaisessa vaiheessa havaittuun lajiin sovelletaan asetuksen 19 artiklan mukaisia normaaleja hallintatoimenpiteitä. Vaikka nopeista hävittämistoimista luovuttaisiin, jäsenvaltion on kuitenkin pyrittävä estämään vieraslajin leviäminen muihin jäsenvaltioihin.

Vieraslajiasetuksen 10 artiklan mukaan jäsenvaltio voi tietyin edellytyksin soveltaa asetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädettyjä rajoituksia kiireellisinä toimenpiteinä myös sellaiseen haitalliseen vieraslajiin, joka ei sisälly unionin luetteloon ja jota jäsenvaltio ei ole määritellyt myöskään kansallisesti merkityksellisenä pidettäväksi lajiksi.

Haitallisten vieraslajien väylät ja niitä koskevat toimintasuunnitelmat

Vieraslajiasetuksen 13 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on selvitettävä väylät eli sellaiset reitit ja mekanismit, joiden kautta unionin luetteloon sisältyviä vieraslajeja voidaan tahattomasti tuoda unionin alueelle. Samoin on analysoitava, mitä väyliä pitkin nämä lajit voivat levitä unionin alueen sisällä. Analysoitavaan alueeseen kuuluvat jäsenvaltion maa-alueiden lisäksi meristrategiadirektiivin 2008/56/EY 3 artiklan 1 alakohdassa määritellyt merialueet, joihin sisältyvät muun muassa vesipuitedirektiivin 2000/60/EY 2 artiklan mukaiset rannikkovedet. Kattava analyysi on tehtävä 18 kuukauden kuluessa siitä, kun komissio on hyväksynyt unionin luettelon.

Analyysin tarkoituksena on yksilöidä väylät, jotka vaativat ensisijaisia toimia lajien määrän tai niiden saapumisesta mahdollisesti aiheutuvan vahingon vuoksi. Näitä ensisijaisia väyliä varten on laadittava toimintasuunnitelma tai toimintasuunnitelmien kokonaisuus toimenpiteistä, joilla haitallisten vieraslajien tahaton tuonti unioniin ja lajien tahaton leviäminen unionissa voidaan

ehkäistä. Suunnitelma voi sisältää tarvittaessa vapaaehtoisia toimia ja ohjeita hyvistä käytännöistä. Suunnitelmassa on esitettävä toimenpiteiden toteuttamisaikataulu.

Suunnitelmissa on esitettävä erityisesti toimenpiteitä, joilla lisätään tietoisuutta, minimoidaan tavaroiden, hyödykkeiden, ajoneuvojen ja laitteistojen saastuminen vieraslajeilla sekä torjutaan vieraslajien kuljettaminen unioniin kolmansista maista. Suunnitelmassa on myös esitettävä toimenpiteitä, joilla varmistetaan unionin rajoilla tehtävät tarkastukset. Näillä tarkoitetaan muita kuin asetuksen 15 artiklassa säädettyjä tuonnin viralliseen valvontaan kuuluvia toimenpiteitä. Kaikkien suunnitelmaan otettavien toimenpiteiden on perustuttava kustannus-hyötyanalyysiin. Suunnitelmat on laadittava kolmen vuoden kuluessa unionin luettelon hyväksymisestä. Vieraslajiasetuksen 26 artiklan mukaan yleisölle on varattava mahdollisuus osallistua näiden suunnitelmien valmisteleamiseen, muuttamiseen tai tarkistamiseen.

Jäsenvaltioiden on pyrittävä laatimaan alueellisella tasolla yksi yhteinen toimintasuunnitelma tai toimintasuunnitelmien kokonaisuus. Jos yhteisiä toimintasuunnitelmia ei laadita, jäsenvaltioiden on sovittava yksittäiset suunnitelmansa mahdollisimman pitkälti yhteen asianmukaisella alueellisella tasolla. Alueellinen yhteensovittaminen on erityisesti varmistettava silloin, kun jäsenvaltiolla on toisen jäsenvaltion kanssa samat meristrategiadirektiivin mukaiset merien osa-alueet merien eliölajien osalta, sama luontodirektiivin mukainen luonnonmaantieteellinen alue muiden kuin merien eliölajien osalta, samat rajat, sama vesipuitedirektiivin mukainen vesistöalue makean veden lajien osalta tai muu yhteinen vastuualue.

Seurantajärjestelmä

Vieraslajiasetuksen 14 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on perustettava unionin luetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien seurantajärjestelmä. Järjestelmän avulla kerätään ja kirjataan tietoa vieraslajien esiintymisestä ympäristössä tarkoituksena ehkäistä lajien leviäminen unionin alueelle tai unionin alueen sisällä. Järjestelmä on perustettava 18 kuukauden kuluessa unionin luettelon hyväksymisestä, ja se voidaan liittää osaksi muuta jo käytössä olevaa järjestelmää. Seurantajärjestelmän on katettava jäsenvaltion alue mukaan lukien aluevedet. Järjestelmän avulla on voitava selvittää, mitä unionin luetteloon sisältyviä haitallisia vieraslajeja esiintyy jäsenvaltion alueella ja mikä niiden levinneisyys on. Myös uusien lajien ilmaantumisen on voitava järjestelmän avulla nopeasti havaita.

Järjestelmän avulla on asetuksen 19 artiklan mukaan pystyttävä seuraamaan myös vieraslajien hallintatoimenpiteiden tehokkuutta. Tehokkuuden arvioimiseksi on seurattava, miten toimenpiteet vähentävät vieraslajin haitallisia vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen ja monimuotoisuuteen liittyviin ekosysteemipalveluihin sekä tarpeen mukaan ihmisten terveyteen tai talouteen. Seurannassa on tarvittaessa arvioitava myös toimenpiteiden vaikutusta muihin kuin niiden kohteena oleviin lajeihin.

Vieraslajiasetuksen 16 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on hyödynnettävä seurantajärjestelmää niin, että unionin luetteloon sisältyvän lajin esiintyminen jäsenvaltion alueella havaitaan jo varhaisessa vaiheessa. Vieraslajiasetuksen 3 artiklan määritelmien mukaan varhaisella havaitsemisella tarkoitetaan, että haitallisen vieraslajin yhden tai useamman yksilön esiintyminen ympäristössä ehditään todeta, ennen kuin laji on levinnyt laajalle. Laajalle leviämisen määritelmää on käsitelty edellä 19 artiklan mukaisten hallintatoimenpiteiden yhteydessä. Varhaista havaitsemista varten on hyödynnettävä myös tietoa, jota saadaan kerättyä 15 artiklan mukaisessa tuonnin valvonnassa. Unionin luetteloon sisältyvän vieraslajin varhaisesta havaitsemisesta on ilmoitettava viipymättä kirjallisesti komissiolle. Asiasta on ilmoitettava muille jäsenvaltioille etenkin silloin, kun lajin ei ole aiemmin tiedetty esiintyvän havainnon tehneen jäsenvaltion alueella tai kun laji havaitaan uudestaan sen jälkeen, kun se on ilmoitettu hävitetyksi.

Ilmoitukset tehdään komission perustaman asetuksen 25 artiklassa tarkoitetun tietotukijärjestelmän avulla.

Jäsenvaltion kannalta merkitykselliset haitalliset vieraslajit

Vieraslajiasetuksen 12 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat laatia kansallisesti merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon, joihin ne voivat soveltaa vieraslajiasetuksen mukaisia rajoituksia ja hallintatoimenpiteitä. Sisämarkkinoita koskevan sääntelyn noudattamiseksi toimenpiteiden on oltava yhteensopivia Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kanssa ja ne on annettava komissiolle tiedoksi unionin oikeuden mukaisesti. Kansallisesti merkitykselliset lajit ja niihin kulloinkin sovelletut hallintatoimenpiteet on ilmoitettava komissiolle ja muille jäsenvaltioille.

Siirtymäsääntely

Jos unionin luetteloon kuuluvia eläinlajeja pidetään lemmikkieläiminä, omistajat saavat vieraslajiasetuksen 31 artiklan mukaan pitää eläimet niiden luonnolliseen kuolemaan saakka. Edellytyksenä on, että eläimet on hankittu ennen niiden sisällyttämistä luetteloon, että eläimiä pidetään suljetussa säilössä ja että niiden lisääntyminen ja karkaaminen on estetty.

Jos kaupallisten varastojen pitäjillä on hallussaan unionin luetteloon kuuluvan haitallisen vieraslajin yksilöitä, jotka on hankittu ennen lajin sisällyttämistä luetteloon, nämä voivat asetuksen 32 artiklan mukaan enintään kahden vuoden ajan lajin ottamisesta luetteloon pitää ja kuljettaa lajin eläviä yksilöitä tai lisääntymiskykyisiä osia myydäkseen tai luovuttaakseen ne asetuksen 8 artiklassa tarkoitettuun käyttöön. Edellytyksenä on, että yksilöt pidetään ja kuljetetaan suljetussa säilössä ja että kaikki toimenpiteet otetaan käyttöön sen varmistamiseksi, etteivät ne voi lisääntyä tai karata. Eläimet voidaan pitää ja kuljettaa myös siinä tarkoituksessa, että ne teurastetaan tai lopetetaan varastojen tyhjentämiseksi. Elävien yksilöiden myynti tai luovuttaminen muille kuin kaupallisille omistajille on lisäksi sallittua vuoden ajan lajien sisällyttämisestä unionin luetteloon edellyttäen, että yksilöt pidetään ja kuljetetaan suljetussa säilössä ja lajin lisääntyminen ja karkaaminen estetään.

Jos vesiviljelylaji, jolle on annettu tulokaslajien ja paikallisesti esiintymättömien lajien käytöstä vesiviljelyssä annetun asetuksen (EY) N:o 708/2007 6 artiklan mukainen lupa, sisällytetään unionin luetteloon ja luvan voimassaolo jatkuu yli kaksi vuotta luetteloon ottamisen jälkeen, jäsenvaltion on peruutettava lupa mainitun asetuksen 12 artiklan mukaisesti kahden vuoden kuluessa.

Muu keskeinen sääntely

Vieraslajiasetuksen 23 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat pitää voimassa tai antaa tiukempia kansallisia sääntöjä, joilla pyritään ehkäisemään haitallisten vieraslajien tuonti, vakiintuminen ja leviäminen. Sääntelyn on oltava yhteensopivia Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kanssa, ja se on annettava komissiolle tiedoksi unionin oikeuden mukaisesti.

Asetuksen 30 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä seuraamuksista, joita sovelletaan asetuksen rikkomiseen. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niihin voivat kuulua muun muassa sakot, unionin luetteloon kuuluvien haitallisten vieraslajien takavarikointi sekä asetuksen 8 artiklan mukaisen luvan peruuttaminen väliaikaisesti tai kokonaan.

Unionin luetteloon otettavat haitalliset vieraslajit

Komissio valmistelee ehdotuksensa unionin luetteloon otettavista haitallisista vieraslajeista vuoden 2015 aikana. Luettelon valmistelusta hallituksen esitystä annettaessa käytettävissä olevien tietojen perusteella luetteloon otettaisiin noin 50 lajia. Näistä Suomessa esiintyy 12, joista kasveja on seitsemän, selkärangattomia kolme ja lintuja yksi. Suomessa esiintyvistä lajeista kasveja ovat marunatuoksukki (*Ambrosia artemisiifolia*), kanadanvesirutto (*Elodea canadensis*), japanintatar (*Fallopia japonica*), jättitatar (*F. sachalinensis*), kaukasianjättiputki (*Heracleum mantegazzianum*), persianjättiputki (*Heracleum persicum*), armenianjättiputki (*Heracleum sosnowskyi*) ja keltamajavankaali (*Lysichiton americanus*). Selkärangattomia ovat täplärapu (*Pacifastacus leniusculus*), villasaksirapu (*Eriocheir sinensis*) ja vaeltajakotilo (*Potamopyrgus antipodarum*). Lintulajina on kanadanhanhi (*Branta canadensis*).

Luetteloon otettaisiin Suomessa tällä hetkellä seura- ja harrastuseläiminä tai eläintarhoissa pidettävistä lajeista munkkiaratti (*Myiopsitta monachus*), supi eli pesukarhu (*Procyon lotor*), siperian maaorava (*Tamias sibiricus*) ja kauluskaija (*Psittacula krameri*). Myös joitakin muita lajeja kuten nutrioita (*Myocastor coypus*) saatetaan pitää lemmikkeinä.

[Huomautus: Unionin luettelon valmistelu on vasta käynnistynyt, ja tiedot luetteloon mahdollisesti otettavista lajeista ovat hyvin alustavia. Luettelon sisältöön ei ole tarpeen ottaa kantaa hallituksen esitysluonnoksesta annettavissa lausunnoissa.]

2.5 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

Kansainväliset sopimukset

Bonnin yleissopimus muuttavien luonnonvaraisten eläinten suojelemisesta (The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals) hyväksyttiin vuonna 1979. Sopimusosapuolet pyrkivät torjumaan, vähentämään tai säätelemään tekijöitä, jotka vaarantavat lajin säilymisen tai saattavat lisätä tätä vaaraa. Keinoina on säädellä tarkoin vierasperäisten lajien istuttamista tai hävittää jo istutettuja vierasperäisiä lajeja.

YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestössä FAO:ssa vuonna 1951 tehdyn *kansainvälisen kasvinsuojeluyleissopimuksen* (International Plant Protection Convention, IPPC-sopimus) tarkoituksena on turvata yleinen ja tehokas toiminta kasvintuhoojien kulkeutumisen ja leviämisen estämiseksi sekä edistää toimenpiteitä niiden torjumiseksi. IPPC:n määritelmään kasvintuhoojasta kuuluvat kasvi-taudinaiheuttajien ja tuhoeläinten lisäksi haitalliset vieraslajikasvit. Sopimuksella on merkittävä rooli kansainvälisessä kaupassa, sillä maailman kauppajärjestön sopimus terveys- ja kasvinsuojelutoimista (WTO/SPS-sopimus) tunnustaa IPPC-sopimuksen ja sen valmistamat kansainväliset kasvinsuojelustandardit (International standards for phytosanitary measures, ISPMs).

Maailman kauppajärjestön *WTO:n sopimus terveys- ja kasvinsuojelutoimista* eli vuonna 1995 voimaan tullut niin sanottu SPS-sopimus (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures) koskee toimenpiteitä, joilla vähennetään eläinten, kasvien, tuholaisten, tautien tai taudinaiheuttajien maahan pääsystä, yleistymisestä maassa tai leviämisestä aiheutuvia riskejä ihmisille, eläimille ja kasveille sekä muita vahinkoja. SPS-sopimuksen mukaan toimenpiteillä voidaan rajoittaa vapaata kauppaa, edellyttäen että 1) toimenpiteitä käytetään vain siinä määrin kuin on välttämätöntä ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelemiseksi, 2) toimenpiteiden käyttö on tieteellisesti perusteltua, 3) toimenpiteet eivät aseta samankaltaisia maita eri asemaan, 4) toimenpiteet eivät rajoita kauppaa enempää kuin on välttämätöntä, 5) tuontituotteisiin ei kohdistu tiukempia vaatimuksia kuin kotimaisiin tuotteisiin, ja 6) tuontituotteiden riskivaatimukset ovat keskenään johdonmukaisia.

Biologista monimuotoisuutta koskeva sopimus (Convention on Biological Diversity, CBD) on laajin kansainvälinen sopimus, jossa linjataan keskeisimmät biodiversiteettiä koskevat tavoitteet. Sopimus tuli voimaan joulukuussa 1993, ja sen osapuolina on tällä hetkellä 195 valtiota sekä Euroopan unioni. Sopimuksen 8 (h) artiklan mukaan jäsenmaiden tulee, kun se on mahdollista ja tarkoituksenmukaista, estää sellaisten vieraslajien maahanpääsy, jotka uhkaavat ekosysteemejä, elinympäristöjä tai lajeja sekä rajoittaa niiden leviämistä tai hävittää ne. Sopimusvaltioiden tulisi laatia kansalliset vieraslajistrategiat.

Edellä mainitun CBD-sopimuksen sihteeristö on yhdessä Botanic Gardens Conservation International -organisaation kanssa latnut *kansainvälisen kasvistonsuojelustrategian* (Global Strategy for Plant Conservation). Sen yhtenä tavoitteena on laatia torjuntaohjelmat ainakin sadalle tärkeimmälle vieraslajille, jotka uhkaavat kasvilajeja, kasviyhteisöjä, elinympäristöjä ja ekosysteemejä.

Vuonna 2004 kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO hyväksyi *alusten painolastivesien ja sedimenttien valvonnasta ja käsittelystä tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen* (International Convention for the Control and Management of Ships' Ballast Water and Sediments). Sopimuksen mukaan alukset, riippuen niiden painolastikapasiteetista ja valmistusvuodesta, on varustettava vaihteittain vuosina 2010–2016 painolastiveden käsittelylaitteistolla, jolla estetään vieraiden eliölajien leviäminen. Samat vaatimukset koskevat myös ennen vuonna 2009 rakennettuja aluksia niin, että vuoden 2016 jälkeen kaikki alukset olisi varustettu käsittelylaitteistoilla. Yleissopimuksen on ratifioinut 44 valtiota, joiden kauppalaivaston yhteenlaskettu tonnistomäärä on 33 prosenttia maailman kauppalaivaston tonnistosta. Kansainvälisen voimaantulon rajat ovat 30 jäsenvaltiota ja 35 prosenttia maailman tonnistoa. Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan vuoden kuluttua siitä, kun voimaantulon rajat täyttyvät.

[Esitystä täydennetään myöhemmin tiedoilla Ruotsin, Tanskan, Viron, Saksan ja Yhdistyneiden kuningaskuntien (Englanti ja Wales) nykyisestä sekä mahdollisuuksien mukaan valmisteilla olevasta vieraslajisääntelystä.]

2.6 Nykytilan arvio

EU:n vieraslajiasetuksen tavoitteet ja toimenpiteet ovat samansuuntaiset ja periaatteiltaan yhtenevät Suomen kansallisen vieraslajistrategian kanssa.

Voimassa olevan lainsäädännön keskeisenä puutteena on, että laissa ei määritellä vieraslajin ja haitallisen vieraslajin käsitteitä. Laissa ei ole riittäviä säännöksiä viranomaisten tehtävistä vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnassa eikä siitä, kuka vastaa lajien hävittämisestä. Sääntely ei myöskään sisällä tehokkaita kieltoja esimerkiksi lajien maahantuonnin, kasvattamisen ja myynnin estämiseksi ja niiden leviämisen rajoittamiseksi.

EU:n vieraslajiasetus, joka on jäsenmaissa suoraan sovellettavaa oikeutta, korjaa edellä sanottuja sääntelyn puutteita. Asetuksen toimeenpanon myötä viranomaistehtäviä sekä vastuita vieraslajien torjunnassa joudutaan selvittämään.

Haitallisten vieraslajien leviämistä merenkulkualusten mukana pyritään estämään kansainvälisellä yleissopimuksella alusten painolastivesien ja sedimenttien valvonnasta ja käsittelystä. Tavoitteena on, että Suomi voisi ratifioida sopimuksen vuoden 2015 aikana. Sopimus tulisi voimaan vuoden 2016 aikana. Sopimuksessa määrättyistä viranomaisten ja muiden toimijoiden velvoitteista on tarkoitus säätää pääosin merenkulun ympäristönsuojelulaissa (1672/2009).

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet ja toteuttamisvaihtoehdot

Esityksen tavoitteena on panna toimeen EU:n vieraslajiasetus niin, että sekä unionin kannalta että kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista aiheutuvat riskit voidaan hallita tehokkaasti. Esitystä valmisteltaessa on pyritty toteuttamaan myös kansallisessa vieraslajistrategiassa tunnistetut lainsäädännön tarpeet, jotka liittyvät välittömästi haitallisista vieraslajeista aiheutuvien riskien hallintaan.

Ehdotetulla sääntelyllä luotaisiin oikeudelliset perusteet ja hallinnolliset menettelytavat, joilla estettäisiin haitallisten vieraslajien tarkoituksellinen maahantuonti, kasvattaminen ja muu käsittely sekä määrättäisiin vieraslajiesiintymien hävittämisestä tarvittaessa pakkotoimin. Tehostetun sääntelyn ohella ehdotuksen lähtökohtana on, että tärkeimmät keinot vieraslajiriskien hallinnassa ovat nykyiseen tapaan tiedottaminen ja neuvonta sekä viranomaisten, järjestöjen, alan yritysten ja kansalaisten yhteistyö ja vapaaehtoistoiminta vieraslajien hävittämiseksi ja niiden leviämisen rajoittamiseksi.

Esityksen tavoitteena on järjestää vieraslajiasetuksen ja ehdotetun lain toimeenpano osaksi nykyisiä vastaavantyyppisiä viranomaistehtäviä niin, ettei toimeenpanosta aiheutuva hallinnollinen taakka merkittävästi lisääntyisi.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Ehdotetulla lailla vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta pantaisiin toimeen EU:n vieraslajiasetus. Samalla nykyisen luonnonsuojelulain säännökset vierasperäisten lajien leviämisen rajoittamisesta siirrettäisiin ehdotettuun lakiin.

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaisi EU:n vieraslajiasetuksen sekä ehdotetun lain mukaista vieraslajeista aiheutuvien riskien hallintaa yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön ja ympäristöministeriön kanssa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vastaisi vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädettyjen rajoitusten noudattamisen valvonnasta lukuun ottamatta tuonnin valvontaa. Rajoitukset koskevat muun muassa unionin luetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien pitämistä, kasvattamista ja ympäristöön päästämistä. Vastaavia rajoituksia sovellettaisiin valtioneuvoston asetuksella säädettäviin kansallisesti merkityksellisinä pidettäviin haitallisiin vieraslajeihin. ELY-keskus valvoisi lisäksi kiinteistön omistajille ja haltijoille sekä eräille toimijoille säädettyjen velvollisuuksien noudattamista, joiden tarkoituksena on estää haitallisten vieraslajien leviäminen. ELY-keskus voisi määrätä vieraslajiasetuksen tai ehdotetun lain vastaisesti hallussa pidettävän haitallisen vieraslajin takavarikoitavaksi ja hävitettäväksi. ELY-keskus päättäisi myös vieraslajiasetuksen 17 artiklassa tarkoitettujen nopeiden hävittämistoimenpiteiden toteuttamisesta.

Tulli vastaisi maahantuonnin valvonnasta, jonka tarkoituksena on estää unionin luetteloon kuuluvien haitallisten vieraslajien tarkoituksellinen tuonti EU:n alueelle. Vieraslajiasetuksen mukaan valvonta kohdistetaan unionin luettelossa mainituilla yhdistetyn tariffi- ja tilastonimikkeistön mukaisilla koodeilla merkittyihin tavaraeriin. Haitallisten vieraslajien eikaupallista tuontia EU:n alueelle, kuten matkustajatuontia ja postilähetyksiä, Tulli valvoisi muun vastaavan tuonnin tapaan. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää, että vieraslajiasetuksen mukaisia maahantuonnin rajoituksia sovellettaisiin myös kansallisesti merkityksellisinä pidettäviin haitallisiin vieraslajeihin.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto päättäisi vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklan sekä ehdotetun lain mukaisten poikkeuslupien myöntämisestä haitallisten vieraslajien hyödyntämiseen sekä vastaisi luvissa tarkoitettujen toimipaikkojen tarkastuksista.

Kiinteistön omistajille ja haltijoille säädettäisiin velvollisuus hävittää kiinteistöllä esiintyvä unioniin luetteloon kuuluva tai valtioneuvoston asetuksella säädettävä haitallinen vieraslaji tai rajoittaa lajin leviämistä. Edellytyksenä olisi, että haitallisen vieraslajin esiintymästä tai sen leviämisestä aiheutuisi merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle taikka vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle. Velvoite voisi syntyä myös sillä perusteella, että haitallisen vieraslajin leviämisestä aiheutuisi kiinteistön ulkopuolella merkittävää taloudellista vahinkoa. Kiinteistönomistajan velvollisuutena olisi ryhtyä kohtuullisina pidettäviin toimenpiteisiin. Kohtuullisuus edellyttäisi, että vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi olisi olemassa tavanomaisia, yleisesti käytössä olevia keinoja. Kohtuullisuuden arviointiin vaikuttaisivat myös toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset ja niillä saavutettavat hyödyt. Velvoite ei koskisi lintujen eikä nisäkkäiden hävittämistä.

Ammattimaisten toimijoiden olisi huolehdittava siitä, ettei esimerkiksi heidän tuottamassaan, varastoimassaan tai myymässään aineistossa olisi unionin luetteloon kuuluvaa tai valtioneuvoston asetuksella säädettävää haitallista vieraslajia, joka voisi aineiston mukana levitä toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle. Velvoite koskisi luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ammattimaisesti tuottaa, varastoi, saattaa markkinoille, kuljettaa, välittää, taikka myy tai muuten luovuttaa tuotteen tai aineiston, jonka mukana unionin luetteloon kuuluva haitallinen vieraslaji voisi yleisesti saatavilla olevan tiedon perusteella todennäköisesti levitä ympäristöön.

Ehdotetulla lailla säädettäisiin vieraslajiasetuksessa sekä ehdotetussa laissa säädettyjen kieltojen rikkomisesta tuomittavasta sakkorangaistuksesta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset julkiseen talouteen

ELY-keskus valvoisi vieraslajiasetuksessa ja ehdotetussa laissa säädettyjen kieltojen noudattamista maahantuonnin valvontaa lukuun ottamatta. Kaupallisen tuonnin estyttyä tarve muiden rajoitusten kuten lajien kasvattamisen, markkinoille saattamisen tai luovuttamisen valvomiseksi jäisi oletettavasti vähäiseksi. ELY-keskus valvoisi lisäksi kiinteistönomistajille ja toimijoille säädettyjen velvoitteiden noudattamista. Unionin luettelon valmistelusta ja luetteloon otettavista lajeista käytettävissä olevien tietojen perusteella valvontaa vaativien kohteiden lukumäärä olisi melko vähäinen. Lain mahdollistamia pakkokeinoja jouduttaisiin todennäköisesti myös soveltamaan varsin harvoissa yksittäistapauksissa. Lain 7 §:n 1 momentin mukaan ELY-keskus päättäisi myös vieraslajiasetuksen 17 artiklassa tarkoitetuista nopeista hävittämistoimenpiteistä tilanteessa, jossa haitallinen vieraslaji havaittaisiin varhaisessa vaiheessa muutoin kuin lajien maahantuonnin valvonnan yhteydessä. Nopeita hävittämistoimia vaativat tilanteet olisivat ennalta arvioiden harvinaisia.

Tulli vastaisi vieraslajiasetuksen 15 artiklan mukaisesta valvonnasta, jonka tarkoituksena on estää unionin luetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien tarkoituksellinen tuonti EU:n alueelle. Kaupallisen tuonnin valvonta kohdistettaisiin riskiperusteisesti unionin luettelossa mainituilla yhdistetyn tariffi- ja tilastonimikkeistön mukaisilla koodeilla merkittyihin tavaraeriin. Haitallisten vieraslajien ei-kaupallista tuontia EU:n alueelle, kuten matkustajatuontia ja posti-

lähetyksiä, Tulli valvoisi muun vastaavan tuonnin tapaan. Unionin luettelon valmistelusta käytettävissä olevien tietojen perusteella voidaan olettaa, että tarve vieraslajiasetuksessa säädettyyn lajien luvanvaraiseen tuontiin Suomeen tai Suomen kautta EU:n alueelle jäisi vähäiseksi. Vertailukohtana voidaan pitää kasvinterveyslainsäädännön mukaista maahantuonnin valvontaa, jonka vaatima työmäärä Tullissa on noin 0,5 henkilötyövuotta. Vaikka haitallisten vieraslajien tuonti sisältää kasvien lisäksi eläimet ja muut vieraslajit, tuonnin määrä voidaan arvioida kasvinterveyslainsäädännön mukaista tuontia selvästi pienemmäksi. Vieraslajiasetuksen toimeenpanon ei siten arvioida merkittävästi lisäävän Tullin työmäärää kolmansista maista tulevan maahantuonnin valvonnassa.

Haitallisten vieraslajien seurantajärjestelmää varten nykyistä kansallista vieraslajiportaalia on tarkoitus kehittää maa- ja metsätalousministeriön tutkimus- ja kehittämismäärärahoilla vuosina 2015 ja 2016. Seurantajärjestelmän teknisen ylläpidon vaatima työmäärä vastaa arviolta neljää henkilötyökuukautta vuodessa. Merkittävimmät muut kustannukset aiheutuvat seurannan vaatimien ajantasaisten tietojen tuottamisesta seurantaohjelmien mukaisesti. Olemassa olevan lajistoseurannan käyttö on mahdollista vain joidenkin lajien osalta ja vaatii seurantojen uudelleen organisointia ja lisärahoitusta. Unionin luetteloon otettavien lajien seuranta maksaa arviolta noin 200 000 euroa lajia ja vuotta kohti. Olettaen, että unionin luetteloon otettaisiin kymmenen Suomessa esiintyvää ja seurattavaa lajia ja että joidenkin lajien seurannassa voidaan käyttää samaa seurantamenetelmää, seurannan kustannukset olisivat noin 1-1,27 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi tulee seurata vieraslajin torjunnan onnistumista.

Luonnonvarakeskus laatisi selvityksen Suomessa laajalle levinneistä unionin luetteloon kuuluvista haitallisista vieraslajeista sekä kustannustehokkaista toimenpiteistä niiden hävittämiseksi tai leviämisen rajoittamiseksi. Olettaen, että selvitys tehdään kymmenestä haitallisesta vieraslajista, selvityksen kustannukset olisivat arviolta noin 370 000 euroa.

Suomen ympäristökeskus antaisi Tullille asiantuntija-apua EU:n alueelle tuotavien haitallisten vieraslajien tunnistamisessa. Käytettävissä ei ole tietoja tuontierien ja niihin sisältyvien tunnistusta vaativien lajien määrän arvioimiseksi.

Vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklassa säädetään lupajärjestelmästä, joka jäsenvaltioiden tulee toteuttaa poikkeuslupien myöntämiseksi haitallisten vieraslajien mahdollista hyödyntämistä varten. Ehdotuksen mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto toimisi mainituissa artikloissa tarkoitettuna lupa- ja valvontaviranomaisena. Unionin luettelon valmistelusta käytettävissä olevien tietojen perusteella on epätodennäköistä, että Suomessa esiintyisi laajasti tarvetta hyödyntää luetteloon sisällytettäviä haitallisia vieraslajeja. Poikkeuslupien hakeminen olisi siten ilmeisen harvinaista. Lisäksi merkittävin osa luvista koskisi todennäköisesti haitallisen vieraslajiin kuuluvan eläimen hyödyntämistä tutkimus- tai opetustarkoituksessa, jolloin lupa käsiteltäisiin osana tällaista toimintaa varten tarvittavaa muun lain mukaista lupaa. Etelä-Suomen aluehallintovirastolle 8 ja 9 artiklan mukaisista lupa- ja valvontatehtävistä aiheutuvan työmäärän oletetaan siten jäävän vähäiseksi.

Haitallisista vieraslajeista aiheutuvien riskien tehokas hallinta edellyttää ensi sijassa tiedottamista ja neuvontaa. Kansalaisten ja yritysten tulee olla tietoisia lajien tyypillisistä leviämistavoista ja käytettävissä olevista keinoista leviämisen estämiseksi samoin kuin vastuustaan vieraslajien torjunnassa. Tiedottaminen ja neuvonta tulee pyrkiä järjestämään hallinnon sekä alan neuvonta- ja kansalaisjärjestöjen yhteistyönä. Ympäristöasioiden asiakaspalvelukeskus tarjoaa jo nykyisin kattavasti tietoa haitallisista vieraslajeista ja niiden torjunnasta.

Edellä kuvattujen hallinnollisten kustannusten yhteismääräksi vuosina 2016 - 2025 arvioidaan noin 1,8 miljoonaa euroa vuodessa.

Ehdotuksen lähtökohtana on, että toimenpiteitä haitallisten vieraslajien hävittämiseksi tai niiden leviämisen rajoittamiseksi ei toteuteta viranomaistyönä. Jos alueen omistajan tai haltijan ei ehdotuksen 4 §:n perusteella voitaisi edellyttää huolehtivan hallintatoimenpiteistä, vieraslajiasetuksen toimeenpanoa ohjaavien ministeriöiden tulisi kuitenkin arvioida, edellyttäisikö vieraslajiasetuksen 19 artiklan toimeenpano myös viranomaisen toimenpiteitä. Arviossa otettaisiin vieraslajiasetuksen mukaisesti huomioon muun muassa toimenpiteillä saatavan hyödyn suhde niistä aiheutuviin kustannuksiin.

Kiinteistön omistajan ja haltijan toimenpidevelvoite

Kiinteistön omistajalla ja haltijalla olisi velvollisuus hävittää haitallisen vieraslajin esiintymä kiinteistöltä tai rajoittaa lajin leviämistä. Ehdotettu velvoite vaatisi kiinteistön omistajia ja haltijoita, niin yksityisiä henkilöitä, yhteisöjä ja yrityksiä kuin julkisyhteisöjäkin, seuraamaan haitallisten vieraslajien esiintymistä alueillaan nykyistä tarkemmin ja arvioimaan lajien hävittämistarvetta.

Esimerkiksi Metsähallituksen hallinnassa on valtion maa-alueita yli 9 miljoonaa hehtaaria, mihin sisältyy talouskäytössä olevaa metsämaata, lakisääteisiä ja muita luonnonsuojelualueita, erämaa-alueita sekä suojeluohjelmien aluevarauksia. Valtion liikenneväylien osalta velvoite kohdistuisi Liikennevirastoon. Kuntien maaomaisuutta ovat muun muassa kunnan raakamaa, tontit, metsät, maatalousmaa, kadut, puistot ja muut yleiset alueet sekä suojelualueet. Myös yritysten omistuksessa on laajoja luonnonsuojelualueita ja esimerkiksi metsätalouteen käytettäviä alueita. Lajista riippuen haitallisen vieraslajin hävittämisen on arvioitu maksavan tuhansista kymmeniin tuhansiin euroihin hehtaaria kohden.

Ehdotetun säännöksen mukaan kiinteistön omistajien ja haltijoiden toimenpidevelvoite edellyttäisi usean perusteen täyttymistä. Velvollisuus syntyisi, jos vieraslajista tai sen leviämisestä aiheutuisi merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle tai vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle taikka kiinteistön ulkopuolella merkittävää taloudellista vahinkoa. Tällaisen vaaran taikka luonnon monimuotoisuudelle aiheutuvan merkittävän vahingon todennäköisyys esimerkiksi metsätalousalueella olisi käytännössä vähäinen. Ehdotuksessa tarkoitetuista haitallisista vieraslajeista ei tavallisesti aiheudu myöskään merkittävää vahinkoa metsätaloudelle.

Luonnon monimuotoisuudelle haitallisista vieraslajeista aiheutuu yleensä vahinkoa erityisesti suojelualueilla. Toimenpidevelvoitteen syntyminen edellyttäisi tällöinkin vahingon merkittävyyttä.

Metsähallitus poistaa haitallisia vieraslajeja hallinnassaan olevilta alueilta nykyisin hoitosuunnitelmiansa mukaisesti. Myös eri kunnissa haitallisia vieraslajeja hävitetään tarpeen mukaan esimerkiksi tilanteissa, joissa lajit haittaavat alueiden käyttöä. Haitallisia vieraslajeja hävitetään nykyisin myös kiinteistönomistajien, kunnan ja ELY-keskuksen sekä kansalaisjärjestöjen yhteistyönä. Toimenpiteiden perusteena on tällöin yleisen edun lisäksi kiinteistöjen käytölle ja kiinteistönomistajille koituvat hyödyt. Mitä ilmeisimmin toimenpiteitä toteutetaan nykyisin myös tilanteissa, joissa ehdotuksen mukainen velvoite ei vielä täytyisi.

Velvoite koskisi vain kohtuullisina pidettäviä toimenpiteitä. Kohtuullisuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon lajien hävittämiseen tai niiden leviämisen rajoittamiseen käytettävissä olevat tavanomaiset hävittämiskeinot, toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset sekä kustannusten suhde toimenpiteillä saavutettaviin hyötyihin.

Sääntelyn ensisijaisena tarkoituksena on korostaa kiinteistönomistajien vastuuta seurata vieraslajien esiintymistä kiinteistöllä ja pyrkiä rajoittamaan niiden leviämistä mahdollisimman

aikaisessa vaiheessa. Tarkoituksena on myös korostaa kiinteistönomistajien huolehtimisvelvoitetta, jottei haitallisia vieraslajeja pääse leviämään kiinteistöltä esimerkiksi puutarhajätteen tai siirrettävän maa-aineksen mukana. Tilanteissa, joissa haitallista vieraslajia esiintyisi kiinteistöllä jo hyvin laajoilla alueilla, toimenpidevelvoitetta ei todennäköisesti olisi perustetta määrätä sääntelyyn sisältyvän kohtuullisuusedellytyksen vuoksi.

Edellä todetuin perustein haitallisten vieraslajien hävittämisestä tai niiden leviämisen rajoittamisesta ei aiheutuisi kotitalouksille, yrityksille tai julkisyhteisöille yleisesti sellaisia merkittäviä kustannuksia, joiden vuoksi toimenpiteitä ei tulisi säätää velvoitteeksi.

Vaikutukset yrityksiin

Vieraslajiasetuksella ja sitä täydentävällä kansallisella lainsäädännöllä kielletäisiin haitallisten vieraslajien maahantuonti, pitäminen, kasvattaminen, varastointi, kuljettaminen, markkinoille saattaminen sekä myynti ja muu luovutus. Kieltojen kohteena olevista lajeista säädetään erikseen komission päätöksellä sekä kansallisesti valtioneuvoston asetuksella. Vielä ei ole tiedossa, otetaanko unionin luetteloon lajeja, joilla on Suomessa taloudellista merkitystä elinkeinotoiminnassa. Kaupallisesti merkittävimpiä voisivat olla koristekasvilajit, jotka voidaan yleensä korvata vastaavaan tarkoitukseen soveltuvilla toisilla lajeilla. Unionin luettelon voimaantulon jälkeen kaupallisten toimijoiden varastoissa olevat luettelolajit olisi hävitettävä. Myös tästä voi aiheutua yrityksille taloudellisia menetyksiä, joiden suuruuden arvioimiseksi ei ole käytettävissä tietoja.

Ammattimaisten toimijoiden olisi huolehdittava siitä, ettei heidän tuottamassaan, varastoimassaan tai myymässään aineistossa olisi unionin luetteloon kuuluvaa tai valtioneuvoston asetuksella säädettyä haitallista vieraslajia, joka voisi aineiston mukana levitä toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle. Velvoite koskisi tuotteita ja aineistoja, joiden mukana lajin leviäminen olisi yleisesti saatavilla olevan tiedon perusteella todennäköistä. Leviämisriskin selvittämisestä sekä mahdollisista torjuntatoimenpiteistä aiheutuisi elinkeinonharjoittajille kustannuksia, joiden määrää on vaikea arvioida. Torjuntaa vaativien lajien lukumäärä olisi kuitenkin melko vähäinen. Toimenpiteitä tulisi ohjata tiedottamisen ja neuvonnan avulla niin, että ne pystyttäisiin toteuttamaan mahdollisimman kustannustehokkaasti.

Yritysten omistuksessa on laajoja luonnonsuojelualueita ja esimerkiksi metsätalouteen käytettäviä alueita. Kiinteistön omistajille ja haltijoille ehdotetun toimenpidevelvoitteen taloudellisia vaikutuksia tällaisilla alueilla on käsitelty edellä.

Vaikutukset kotitalouksiin

Kiinteistön omistajille ja haltijoille ehdotetun toimenpidevelvoitteen taloudellisia vaikutuksia on käsitelty edellä.

Unionin luetteloon tai valtioneuvoston asetukseen sisältyvän eläinlajin pitäminen lemmikkinä olisi sallittua eläimen luonnolliseen kuolemaan saakka. Omistajan olisi kuitenkin pidettävä eläin suljetussa säilössä ja varmistettava, ettei eläin voi lisääntyä tai karata. Velvoitteesta ei aiheutuisi omistajille merkittäviä kustannuksia.

4.2 Vaikutukset viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin

Ehdotuksen mukaan ELY-keskuksille, Tullille ja Etelä-Suomen aluehallintovirastolle säädetävät tehtävät vastaisivat sisällöltään näille viranomaisille muiden lakien nojalla kuuluvia val-

vonta- tai lupatehtäviä. Markkinoille saattamiskiellon valvonta poikkeaisi kuitenkin ELY-keskuksen tavanomaisista valvontatehtävistä.

ELY-keskuksille, Tullille ja aluehallintovirastolle säädettäisiin oikeus saada salassapitosäännösten estämättä toisiltaan tietoja, jotka ovat välttämättömiä valvontatehtävien suorittamiseksi.

4.3 Ympäristövaikutukset

Vieraslajiasetuksen tarkoituksena on saattaa mahdollisimman vähäisiksi vahingot, joita haitallisista vieraslajeista aiheutuu luonnon monimuotoisuudelle ja siihen perustuville ekosysteemi-palveluille. Asetuksen mukaisella suunnittelulla, kielloilla ja niiden valvonnalla sekä oikein kohdistetuilla toimenpiteillä luodaan edellytykset estää haitallisten vieraslajien pääsy EU:n alueelle ja ehkäistä niiden leviämistä.

Vieraslajiasetuksen ja ehdotetun lain mukaisilla toimenpiteillä voidaan estää tai rajoittaa haitallisten vieraslajien vaikutuksia Suomen luonnossa ehkäisemällä luonnon monimuotoisuuden katoa ja ekosysteemien tilan heikkenemistä sekä parhaassa tapauksessa edistää alkuperäislajiston ja joidenkin elinympäristöjen tai alkuperäisen maiseman palautumista. Merkittävimmät myönteiset vaikutukset saavutettaisiin todennäköisesti maaekosysteemeissä. Vesiekosysteemi-en nykytilaan on taloudellisesti ja teknisesti tehokkaiden keinojen puuttuessa huomattavasti vaikeampi vaikuttaa muutoin kuin torjumalla uusien haitallisten vieraslajien pääsemistä luonnonvesiin ja niiden leviämistä. Tehokkaimmillaan vieraslajiasetuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa lajiston ja myös ravintoketjujen rakenteisiin, kasvien terveyteen ja eläinten hyvinvointiin sekä muun muassa vesien laatuun ja sitä kautta myös virkistyskäyttömahdollisuuksiin.

Vieraslajiasetuksen mukaan haitallisten vieraslajien torjunnasta ei saa aiheutua haittavaikutuksia ympäristölle. Toimenpiteitä valittaessa on otettava huomioon vaikutusten kohdistuminen muihin kuin kohteena oleviin lajeihin ja näiden elinympäristöihin ja saatettava nämä vaikutukset mahdollisimman vähäisiksi.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 4.11.2014 hankkeen valmistelemaan hallituksen esitystä lainsäädännöksi, jolla annetaan EU:n vieraslajiasetuksen toimeenpanemiseksi tarvittavat täydentävät kansalliset säännökset. Vieraslajiasetuksen toimeenpanon lisäksi hankkeessa tuli tarvittaessa kehittää haitallisia vieraslajeja koskevaa lainsäädäntöä kansallisessa vieraslajistrategiassa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi sekä strategiassa osoitettujen lainsäädännön puutteiden korjaamiseksi. Tavoitteena oli muun muassa selvittää eri toimijoiden velvollisuudet ja vastuut vieraslajien torjuntatyössä, mukaan lukien taloudelliset vastuut. Valmistelu tuli toteuttaa ensisijaisesti nykyisiä säädöksiä täydentämällä ja mahdollisuuksien mukaan hallinnollista taakkaa lisäämättä.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti samanaikaisesti lainsäädäntöhankkeen kanssa asiantuntijaryhmän tukemaan haitallisten vieraslajien hallinnasta annettavan hallituksen esityksen valmistelua. Asiantuntijaryhmässä olivat edustettuina maa- ja metsätalousministeriön lisäksi valtiovarainministeriö, ympäristöministeriö, Elintarviketurvallisuusvirasto, Liikenteen turvallisuusvirasto, Tulli, Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Metsä-

teollisuus ry ja Suomen luonnonsuojeluliitto ry. Asiantuntijaryhmän työhön osallistuivat myös Metsähallitus ja Helsingin yliopiston Luonnontieteellinen keskusmuseo.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Esityksestä on pyydetty lausunnot...

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotukset

1.1 Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta

1 §. *Lain tarkoitus.* Lailla annettaisiin vieraslajiasetuksen toimeenpanemiseksi tarpeelliset täydentävät säännökset toimivaltaisista viranomaisista sekä vieraslajiasetuksen rikkomisesta tuomittavasta sakkorangaistuksesta. Laissa säädettäisiin myös pakkokeinoista, joilla vieraslajiasetuksen toimeenpanoa voitaisiin tarvittaessa tehostaa. Lakiin otettavan valtuussäännöksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää vieraslajiasetuksen ja ehdotetun lain soveltamisesta myös kansallisesti merkityksellisiin haitallisiin vieraslajeihin.

Vieraslajiasetuksen toimeenpanon ohella laissa säädettäisiin myös muiden kuin haitallisten vieraslajien ympäristöön päästämisen kiellosta. Tätä koskeva säännös olisi lain 3 §:ssä.

2 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 - 5 kohdassa viitattaisiin lain soveltamisessa tarpeellisiin vieraslajiasetuksen 3 artiklassa tarkoitettuihin määritelmiin. Käsitteiden sisältöä on selostettu edellä yleisperustelujen jaksossa 2.4.

Vieraslajiasetuksessa jäsenmaille säädetyt toimenpide- ja muut velvoitteet koskevat vieraslajiasetuksen 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun unionin luetteloon otettavia haitallisia vieraslajeja. Unionin luettelon kokoamista ja hyväksymistä koskevia vieraslajiasetuksen säännöksiä on selostettu yleisperustelujen jaksossa 2.4. Pääosa ehdotetun lain mukaisesta sääntelystä, kuten lain 4 ja 5 §:ssä säädettävät kiinteistönomistajan ja toimijan velvollisuudet sekä lain pakkokeinosäännökset kohdistuisivat pykälän 6 kohdan mukaisesti määriteltyihin unionin luetteloon kuuluihin haitallisiin vieraslajeihin. Samat säännökset koskisivat myös kansallisesti merkityksellisiä haitallisia vieraslajeja, joista säädettäisiin ehdotetun 10 §:n mukaisesti valtioneuvoston asetuksella.

Vieraslajiasetuksen tavoitteena on estää paitsi haitallisten vieraslajien tarkoituksellinen tuonti, käyttö ja luontoon päästäminen myös niiden tahaton levittäminen esimerkiksi saastuneiden tuotteiden ja erilaisten aineistojen mukana. Laissa säädettäisiin tämän vuoksi ammattimaisille toimijoille velvollisuus huolehtia siitä, etteivät haitalliset vieraslajit pääsisi toiminnan yhteydessä leviämään ympäristöön. Pykälän 7 kohdan mukaan toimijalla tarkoitettaisiin luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ammattimaisesti tuottaisi, varastoi, saattaisi markkinoille, kuljettaisi, välittäisi taikka myisi tai muuten luovuttaisi tuotetta tai aineistoa, jonka mukana unionin luetteloon kuuluvan haitallisen vieraslajin voitaisiin perustellusti olettaa leviävän. Haitallisten vieraslajien leviämistavat ja -reitit ovat moninaiset, eikä toimijoiden voitaisi edellyttää varautuvan lajien leviämiseen kaikissa tapauksissa. Huolehtimisvelvoite kohdistuisi sellaisiin tuotteisiin ja aineistoihin, joiden mukana haitallisen vieraslajin leviäminen ympäristöön olisi yleisesti saatavilla olevan tiedon perusteella todennäköistä. Tarkoituksena on, että tutkimuslaitosten ja asianomaisten neuvonta- ja etujärjestöjen yhteistyössä voitaisiin lisätä vieraslajien leviämisen kannalta keskeisten alojen toimijoiden tietoisuutta tahattomasta leviämisestä ja sen estämisestä.

3 §. *Vieraslajin ympäristöön päästämisen kiello.* Pykälässä säädettäisiin yleinen kiello päästää vieraslajeja ympäristöön. Pykälä vastaisi pääosin nykyisen luonnonsuojelulain 43 §:ää, jossa säädetään vierasperäisten lajien leviämisen rajoittamisesta. Luonnonsuojelulain 43 § koskee sekä haitallisia että ei-haitallisia vieraslajeja. Vieraslajiasetus ja sen toimeenpanoa koskeva sääntely korvaisivat luonnonsuojelulain 43 §:ssä säädetyt rajoitukset haitallisten vieraslajien

osalta. Muiden eli vieraslajiasetuksen soveltamisalan perusteella haitattomien vieraslajien sääntely siirrettäisiin luonnonsuojelulain 43 §:stä ehdotetun lain 3 §:ään.

Voimassa olevan luonnonsuojelulain 43 §:n 1 momentin mukaan vierasperäistä eläinlajia, josta ei säädetä metsästyslaissa tai kalastuslaissa, ei saa päästää luontoon, jos on aihetta epäillä, että siitä voi syntyä pysyvä kanta. Lain 43 §:n 2 momentin mukaan kasvilajia, jolla ei ole Suomessa pysyvää luonnonvaraista kantaa, ei saa istuttaa tai kylvää pihapiiriin, pellon tai rakennetun taikka muutoin erityiseen käyttöön otetun alueen ulkopuolelle eikä luonnonvesistöihin, jos on aihetta epäillä, että siitä voi syntyä pysyvä kanta.

Ehdotetun 3 §:n 1 momentissa vieraslajilla tarkoitettaisiin vieraslajiasetuksen 3 artiklan määritelmän mukaisesti eläimen, kasvin, sienien tai mikro-organismin lajin, alalajin tai sitä alemman taksonin elävää yksilöä, joka tuodaan sen luontaisen levinneisyysalueen ulkopuolelle, mukaan lukien sen mikä tahansa osa, sukusolut, siemenet, munat tai lisääntymisyksiköt sekä mitkä tahansa hybridit, lajikkeet tai rodut, jotka saattavat selviytyä ja myöhemmin lisääntyä. Pykälän 1 momentin mukaan tällaista vieraslajia ei saisi pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää, kuljettaa tai muulla tavalla käsitellä siten, että se voisi päästä ympäristöön ja muodostaa pysyvän kannan.

Vieraslajiasetuksen mukainen vieraslajin määritelmä olisi laajempi kuin nykyisen luonnonsuojelulain 43 §:ssä tarkoitettu vierasperäinen laji. Luonnonsuojelulain 37 §:n 3 momentin mukaan lain 43 §:n säännöksiä kasveista ja kasvilajeista sovelletaan nykyisin myös sieniin ja sienilajeihin. Vieraslajin määritelmän mukaisesti ympäristöön päästämisen kiello laajenisi koskemaan myös mikro-organismeja ja lajien sukusoluja, siemeniä, munia ja lisääntymisyksiköitä sekä niiden mitä tahansa osia, jotka saattavat lisääntyä.

Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädettäisiin nykyistä luonnonsuojelulain 43 §:ää vastaavasti, että 1 momentissa säädetty vieraslajin ympäristöön päästämisen kiello ei koskisi kasvilajin istuttamista tai kylvämistä pihapiiriin, pellolle tai rakennetulle taikka muutoin erityiseen käyttöön otetulle alueelle. Momentin 2 kohdan mukaan kiello ei nykyiseen tapaan koskisi puiden istuttamista tai kylvämistä metsätaloudellisessa tarkoituksessa myöskään edellä mainittujen alueiden ulkopuolelle.

Pykälän 1 momentin mukainen kiello ei koskisi vieraslajeina pidettäviä rauhoittamattomia lintu- ja nisäkäslajeja eikä vieraslajeina pidettäviä riistalajeja, vaan niiden päästämisestä luontoon säädettäisiin edelleen metsästyslain 42 §:ssä. Pykälän 4 momentin mukaan vieraslajina pidettävän kala- tai rapulajin päästämisestä luonnonvesiin säädettäisiin myös nykyiseen tapaan kalastuslaissa.

Pykälän 2 momentti sekä pykälän 3 ja 4 momentissa mainitut metsästyslain ja kalastuslain säännökset koskisivat vain sellaisia vieraslajeja, jotka eivät olisi vieraslajiasetuksessa tai ehdotetussa laissa säädetyllä tavalla haitallisia.

Voimassa olevan luonnonsuojelulain 43 §:n 3 momentin mukaan ympäristöministeriö voi antaa vierasperäisen eläin- tai kasvilajin leviämisen rajoittamiseksi tarpeellisia määräyksiä, jos lajin tiedetään leviävän luontoon helposti ja on perusteltua aihetta epäillä, että se voi muodostua terveydelle haitalliseksi tai Suomen alkuperäisen lajiston kannalta vahingolliseksi. Edellytykset määräysten antamiselle vastaavat niitä perusteita, joiden täytyessä laji voitaisiin valtioneuvoston asetuksella säätää ehdotetun lain 10 §:n mukaisesti kansallisesti merkittäväksi haitalliseksi vieraslajiksi. Asiasta ei tämän vuoksi voitaisi enää antaa ministeriön määräyksiä.

Valtuus antaa tarkempia säännöksiä tai määräyksiä voitaisiin säätää koskemaan ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitettuja ei-haitallisia vieraslajeja ja niiden leviämisen rajoittamista. Koska tällais-

ten lajien määrä on suuri ja myös jatkuvasti muuttuva, lajeja ei voida yksilöidä eikä määräysten noudattamista olisi käytännössä mahdollista valvoa. Tällaisista vieraslajeista ei aiheutuisi myöskään sellaista riskiä, jonka hallitsemiseksi olisi perusteltua antaa yksityiskohtaisempia säännöksiä. Lajien pääsemistä ympäristöön voitaisiin tehokkaimmin rajoittaa tiedottamalla vieraslajeista ja niiden leviämistavoista sekä keinoista rajoittaa esimerkiksi kasvilajien leviämistä pihapiirin ulkopuolelle.

Ehdotuksen 3 §:ssä säädetyn kiellon rikkomisesta ei voitaisi säätää rangaistusta, koska kiellon piiriin kuuluvia lajeja ei edellä todetuin tavoin ole mahdollista yksilöidä rangaistussääntelyn vaatimalla täsmällisyydellä. Kiellon rikkoja voitaisiin kuitenkin ehdotuksen 16 §:n mukaisesti määrätä poistamaan ympäristöön päässyt vieraslaji.

4 §. *Kiinteistön omistajan ja haltijan velvollisuus.* Ehdotuksen mukaan kiinteistön omistajalla ja haltijalla (jäljempänä *kiinteistönomistaja*) olisi velvollisuus huolehtia kohtuullisista toimenpiteistä kiinteistöllä esiintyvän haitallisen vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi. Kiinteistönomistajat voivat toiminnallaan merkittävästi vaikuttaa erityisesti siihen, ettei haitallisiin vieraslajeihin kuuluvia kasveja pääse asettumaan kiinteistölle ja leviämään kiinteistöltä muualle ympäristöön. Säännös kieltäisi myös esimerkiksi haitallisen vieraslajin saastuttaman puutarhajätteen sijoittamisen ympäristöön kiinteistön ulkopuolelle.

Vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa kielletään muun muassa haitallisen vieraslajin tarkoituksellinen kasvattaminen, käyttäminen ja päästäminen ympäristöön. Vieraslajiasetuksen mukaan jäsenvaltioiden on ehkäistävä asetuksessa säädettyjen kieltojen rikkomista tehokkailla seuraamuksilla. Vaikka rikkomuksista esitetään säädettäväksi myös sakkorangaistus, ehdotetun toimenpidevelvoitteen voidaan olettaa paremmin ohjaavan kiinteistönomistajien toimintaa ennakoivaan suuntaan ja siten rangaistuksia tehokkaammin edistävän haitallisista vieraslajeista aiheutuvien riskien hallintaa.

Toisin kuin vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädetyt kiellot ja niiden rangaistavuus, pykälässä ehdotettu toimenpidevelvoite ei edellyttäisi kiinteistönomistajan tarkoituksellisesti aiheuttaneen tai myötävaikuttaneen haitallisen vieraslajin esiintymiseen. Esimerkiksi kasveihin kuuluvien vieraslajien leviämistavat huomioon ottaen olisi myös yleensä vaikea osoittaa, onko vieraslajin esiintyminen kiinteistöllä seurausta kiinteistönomistajan tarkoituksellisesta toiminnasta. Kiinteistönomistajalle säädettävän yleisen velvoitteen perusteena olisi myös se, että omistajalla on ensisijainen vastuu omaisuudestaan. Kiinteistön omistajalla olisi siten velvollisuus ryhtyä säännöksessä tarkoitettuihin toimenpiteisiin siitä riippumatta, mistä syystä haitallista vieraslajia kiinteistöllä esiintyy.

Kiinteistönomistajan velvoite hävittää unionin luetteloon kuuluva haitallinen vieraslaji tai rajoittaa sen leviämistä ei koskisi lintuja eikä nisäkkäitä. Pääosa lintu- ja nisäkäslajeista on rauhoitettu suoraan luonnonsuojelulain nojalla, jolloin rauhoitussäännöksistä poikkeamiseen tulisi hakea ELY-keskuksen lupa. Lintujen ja nisäkkäiden esiintyminen ei myöskään yleensä rajoitu samalla tavalla yksittäiselle kiinteistölle kuin kasvien ja muiden eliöiden. Lintujen ja nisäkkäiden pyydystämistä ja tappamista sekä niiden pesien hävittämistä voidaan säännellä myös metsästyslailla. Toimenpidevelvoitteen täyttäminen edellyttäisi tällöin metsästyslain mukaisten lupien hankkimista, mitä kiinteistönomistajilta ei voitaisi kohtuudella edellyttää. Eläinten lopettamista säännellään myös eläinsuojelulailla (247/1996). Vaikka eläinsuojelulain säännökset koskevat kaikkia eläimiä, erityisesti nisäkkäiden ja lintujen lopettaminen lain vaatimuksia noudattaen vaatisi erityistä osaamista.

Toimenpidevelvoitteen edellytyksenä olisi, että haitallisen vieraslajin esiintymästä tai sen leviämisestä aiheutuisi merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle taikka vaaraa ter-

veydelle tai turvallisuudelle. Velvoite voisi syntyä myös sillä perusteella, että haitallisen vieraslajin leviämisestä aiheutuisi kiinteistön ulkopuolella merkittävää taloudellista vahinkoa.

Vieraslajin hävittäminen tai sen leviämisen estäminen voi lajista riippuen vaatia teknisesti ja taloudellisesti hyvin erilaisia toimenpiteitä. Kiinteistönomistajan velvollisuutena olisi ryhtyä kohtuullisina pidettäviin toimenpiteisiin. Ehdotetun 3 momentin mukaan kohtuullisuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon, onko tietyn vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi olemassa yleisesti käytössä olevia keinoja, kuten mekaanisia, biologisia tai kemiallisia torjuntatapoja. Kohtuullisuuden arviointiin vaikuttaisivat myös toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset. Esimerkiksi kiinteistön maa-massojen laaja-alainen vaihto haitallisiin vieraslajeihin kuuluvan kasvilajin kannan hävittämiseksi voisi osoittautua kustannusten perusteella kohtuuttomaksi. Hävittämisen sijaan velvoitteena voisivat tällöin olla toimenpiteet vieraslajin leviämisen estämiseksi.

Kohtuullisuuden arvioinnissa olisi otettava huomioon myös toimenpiteillä saavutettavissa oleva hyöty. Velvoite koskisi toimenpiteitä, joilla haitallisen vieraslajin esiintymä voitaisiin hävittää tai sen leviämistä rajoittaa kustannustehokkaasti niin, etteivät kiinteistön ulkopuoliset olosuhteet kuten lajin muut esiintymät ympäristössä mitätöisi toimenpiteillä saavutettuja tuloksia.

Kohtuullisuuden vaatimus merkitsi, että kiinteistön omistajan toimenpidevelvoite koskisi lähinnä kiinteistön maa-alueella esiintyviä haitallisia vieraslajeja. Haitallisen vieraslajin tuloksetas ja kustannustehokas hävittäminen tai sen leviämisen rajoittaminen vesistöissä tai meri-alueella ei ole yleensä mahdollista kiinteistökohtaisin keinoin, lukuun ottamatta lähinnä rannan edustalla esiintyviä vesikasveja. Tällöinkin kiinteistönomistajalle säädettävä velvoite kohdistuisi yleensä rannanomistajan sijaan yhteisen vesialueen omistajien muodostamaan osakaskuntaan, mikä voisi olla toimenpiteiden toteuttamiseksi epätarkoituksenmukaista.

Säännös edellyttäisi, että kiinteistön omistaja tai haltija olisi tietoinen unionin luetteloon sisältyvistä vieraslajeista ja kykenisi tarvittaessa myös tunnistamaan lajit. Tästä ei kuitenkaan aiheutuisi velvoitettavalle kohtuutonta selvilläolovaatimusta, koska toimenpiteiden laiminlyöntiin ei liittyisi välitöntä seuraamuksen uhkaa. Viime kädessä kiinteistönomistaja tulisi tietoiseksi vieraslajin esiintymisestä ja hävittämisvelvoitteestaan, jos ELY-keskus ehdotetun 16 §:n mukaisesti määräisi hänet ryhtymään toimenpiteisiin.

5 §. *Toimijan velvollisuus.* Haitallisia vieraslajeja voi päästä leviämään laajalle erilaisten tuotteiden ja aineistojen mukana. Esimerkiksi jättiputken tiedetään usein leviävän lajin saastuttamien maa-ainesten seassa. Haitallisia vieraslajeja voi päästä ympäristöön myös esimerkiksi myytävien kasvitaimien mukana. Pykälässä säädettäisiin tämän vuoksi, että ehdotuksen 2 §:n 7 kohdassa määritellyillä ammattimaisilla toimijoilla olisi velvollisuus huolehtia siitä, ettei haitallinen vieraslaji pääsisi toiminnassa käsiteltävien tuotteiden ja aineistojen mukana leviämään toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle.

Ammattimaisia toimijoita koskisi myös edellä 4 §:ssä ehdotettu kiinteistön omistajan tai haltijan toimenpidevelvollisuus. Kiinteistönomistajalla velvoite olisi kuitenkin vain, jos haitallisen vieraslajin leviämisestä aiheutuisi merkittävää vahinkoa muun muassa luonnon monimuotoisuudelle. Jos haitallinen vieraslaji leviäisi esimerkiksi lajin saastuttamien maa-ainesten tai taimien mukana, leviämisen vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen kussakin maa-ainesten tai taimien käyttökohteessa ei olisi mahdollista erikseen arvioida. Tämän vuoksi ja myös varovaisuusperiaate huomioon ottaen erillinen säännös toimijoiden velvollisuudesta olisi tarpeen. Velvoite olisi perusteltu myös elinkeinotoimintaan yleisesti liittyvän korostetun huolellisuusvaatimukseen vuoksi.

Jos esimerkiksi maa-aineksen puhdistaminen haitallisesta vieraslajista ei olisi teknisesti tai taloudellisesti mahdollista, toimija ei ehkä voisi lainkaan hyödyntää aineistoa. Koska tällaisten menetysten on katsottava kuuluvan elinkeinotoiminnan tavanomaisiin riskeihin, laissa ei säädettäisi toimijalle aiheutuvan vahingon korvaamisesta.

6 §. *Yleinen ohjaus.* Maa- ja metsätalousministeriö ohjaisi ja seuraisi ehdotetun lain täytäntöönpanoa yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön ja ympäristöministeriön kanssa. EU:n vieraslajiasetuksen mukaan haitallisten vieraslajien hallinnan tarkoituksena on saattaa mahdollisimman vähäisiksi vahingot, joita haitallisista vieraslajeista aiheutuu luonnon monimuotoisuudelle ja siihen perustuville ekosysteemipalveluille sekä ihmisten terveydelle, turvallisuudelle ja taloudelle. Maa- ja metsätalousministeriön ohjausrooli haitallisten vieraslajien hallinnassa perustuu ministeriölle säädettyihin uusiutuvien luonnonvarojen kestävää ja monipuolista käyttöä, hoitoa ja suojelua koskeviin tehtäviin. Liikenne- ja viestintäministeriön toimialaan kuuluvat erityisesti toimenpiteet, joilla rajoitetaan haitallisten vieraslajien leviämistä tie- ja rautaväylien sekä kauppamerenkulkuun käytettävien alusten mukana. Ympäristöministeriö ohjaa toimialallaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia sekä Suomen ympäristökeskusta luonnon ja sen monimuotoisuuden suojelua koskevissa asioissa.

Yleistoimivaltansa nojalla maa- ja metsätalousministeriö ohjaisi vieraslajiasetuksen 13 artiklassa tarkoitetun toimenpidesuunnitelman laatimista, 19 artiklan toimeenpanemiseksi tarvittavaa selvitystyötä Suomessa laajalle levinneiden haitallisten vieraslajien kartoittamiseksi sekä 24 artiklan mukaista raportointia komissiolle. Ministeriö ohjaisi myös menettelyjä muun muassa asetuksen 10, 17 ja 18 artiklan mukaisten ilmoitusten ja tiedoksiantojen tekemiseksi komissiolle ja muille jäsenvaltioille asetuksen 25 artiklassa tarkoitetun tietotukijärjestelmän kautta.

7 §. *Viranomaiset.* Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetun lain (897/2009) 3 §:n mukaan ELY-keskukset hoitavat niille erikseen säädettyjä tehtäviä muun muassa luonnon monimuotoisuuden suojelussa ja kestävässä käytössä. Ehdotetun pykälän mukaan ELY-keskus vastaisi vieraslajiasetuksen noudattamisen valvonnasta lukuun ottamatta unionin luetteloon sisältyvien vieraslajien tuontia EU:n alueelle. ELY-keskus valvoisi ehdotetun lain 4 ja 5 §:ssä kiinteistön omistajalle ja haltijalle sekä toimijalle säädettyjen velvoitteiden noudattamista.

ELY-keskus päättäisi myös vieraslajiasetuksen 17 artiklassa tarkoitettuihin nopeisiin toimenpiteisiin ryhtymisestä. Mainitun artiklan mukaisesti ELY-keskuksen tulisi kolmen kuukauden kuluessa lajin varhaisesta havaitsemisesta huolehtia sellaisten toimenpiteiden toteuttamisesta, joilla lajin kanta voitaisiin hävittää kokonaan ja pysyvästi. Tieto varhaisesta havaitsemisesta saataisiin Luonnonvarakeskuksen ylläpitämän seurantajärjestelmän kautta. Jos ELY-keskus katsoisi, ettei lajia olisi teknisesti mahdollista taikka kustannustehokasta hävittää, se päättäisi vieraslajiasetuksen 18 artiklan mukaisesti kahden kuukauden kuluessa havaitsemisesta, ettei nopeisiin toimenpiteisiin ryhdytä. ELY-keskus antaisi nopeat toimenpiteet ja niiden tulokset tai vaihtoehtoisesti päätöksensä luopua toimenpiteistä tiedoksi komissiolle. Tiedoksiantoihin käytettäisiin vieraslajiasetuksen 25 artiklassa tarkoitettua tietotukijärjestelmää.

Tulli vastaisi vieraslajiasetuksen 15 artiklassa tarkoitetusta maahantuonnin valvonnasta. Tulli kuuluu niihin vieraslajiasetuksen 15 artiklan 3 kohdan mukaisiin viranomaisiin, jotka Suomessa vastaavat mainitussa artiklan kohdassa tarkoitetusta EU-lainsäädännön mukaisesta virallisesta valvonnasta. Asetuksen 15 artiklan mukaisesti Tulli tekisi asiakirja-, tunnistus- ja tarvittaessa fyysisiä tarkastuksia sisältävää valvontaa, jolla unionin vieraslajiluetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien tarkoituksellinen tuonti unionin alueelle estetään. Asetuksen 15 artikla ei koske näiden vieraslajien tahatonta maahantuontia, eikä Tulli siten valvoisi unionin luette-

loon sisältyvien vieraslajien mahdollista kulkeutumista EU:n alueelle esimerkiksi muiden tuontitavaroiden mukana.

Vieraslajiasetuksen 15 artiklan mukainen valvonta kohdistuu unionin luettelossa mainituilla yhdistetyn tariffi- ja tilastonimikkeistön mukaisilla koodeilla merkittyihin tavaraeriin. Tulli pysäyttäisi luettelossa mainitulla koodilla merkityt tavaraerät sen selvittämiseksi, onko tavara unionin luetteloon sisältyvä vieraslaji. Jos tavara sisältyisi unionin luetteloon eikä sen tuontiin olisi vieraslajiasetuksen 8 artiklassa tarkoitettua lupaa, tavaraa ei voitaisi asettaa tullimenettelyyn eikä sitä voitaisi käsitellä vapaa-alueella tai vapaavarastossa.

Haitallisten vieraslajien tunnistaminen maahantuonnin yhteydessä kuuluisi Suomen ympäristökeskuksen asiantuntijatehtäviin, joista säädetäisiin ehdotuksen 8 §:ssä. Jos määrittäytulos osoittaisi lajin sisältyvän unionin luetteloon, Tulli keskeyttäisi tullimenettelyyn asettamisen tai ottaisi tavaran haltuun. Käytännössä Tulli joutuisi yleensä ottamaan haitallisen vieraslajin haltuun ja hävittämään sen tullivalvonnassa. Jos tuojalle olisi myönnetty vieraslajiasetuksen 8 artiklassa tarkoitettu poikkeuslupa unionin luetteloon sisältyvän lajin tuontiin, Tulli tarkistaisi luvan ja sen voimassa olon ennen tavaran asettamista tullimenettelyyn. Haitallisten vieraslajien ei-kaupallista tuontia EU:n alueelle, kuten matkustajatuontia ja postilähetystyksiä, Tulli valvoisi muun vastaavan tuonnin tapaan.

Ehdotetun 7 §:n 3 momentin mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto toimisi vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklassa sekä ehdotetun lain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna lupaviranomaisena ja valvoisi antamiensa lupien noudattamista. Lupa-asioilla olisi eläimiin kuuluvien haitallisten vieraslajien osalta yhtymäkohtia lähinnä lupaa tai ilmoitusta edellyttävään eläinten pitoon, josta säädetään eläinsuojelulaissa (247/1996) ja jossa toimivaltaisena viranomaisena on aluehallintovirasto. Poikkeuslupa voitaisiin myöntää myös haitallisiin vieraslajeihin kuuluvan eläimen sellaiseen tutkimuskäyttöön, josta säädetään tieteellisiin tai opetustarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta annetussa laissa (497/2013). Mainitun lain mukaisia valvontaviranomaisia ovat Etelä-Suomen ja Itä-Suomen aluehallintovirastot. Kasvien, sienien ja mikro-organismien osalta lupa-asioiden käsittely voisi edellyttää kasvintuhoojien torjuntaan rinnastuvaa asiantuntemusta ja toimivaltaa, joka kasvinterveyslainsäädännön mukaan kuuluu Elin-
tarviketurvallisuusvirastolle. Koska vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklassa ja lain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettujen lupien tarve jäisi oletettavasti harvinaiseksi, lupien myöntäminen ja niiden valvonta ehdotetaan kaikkien vieraslajien osalta keskitettäväksi Etelä-Suomen aluehallintovirastolle. Aluehallintovirasto pyytäisi tarpeen mukaan Eviralta ja muilta viranomaisilta lausunnon lupa-asian ratkaisemiseksi. Lupamenettelystä säädetäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

8 §. *Luonnonvarakeskus ja Suomen ympäristökeskus.* Luonnonvarakeskus hoitaisi ehdotetun lain täytäntöönpanoon liittyvät sille kuuluvat tehtävät, joista säädetään Luonnonvarakeskuksesta annetussa laissa (561/2014) ja lain nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa (715/2014). Asetuksen 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan Luonnonvarakeskus huolehtii vieraslajien seurannasta ja tuottaa tietoa haitallisten vieraslajien torjuntaa varten, jollei tehtävä kuulu muulle viranomaiselle.

Vieraslajiasetuksen 19 artiklan toimeenpanoa varten Luonnonvarakeskus selvittäisi, mitkä unionin luetteloon sisältyvistä haitallisista vieraslajeista ovat levinneet Suomessa laajalle ja arvioisi lajeista aiheutuvat riskit. Luonnonvarakeskus selvittäisi lajien hallitsemiseksi soveltuvat toimenpiteet ottaen huomioon niiden vaikutukset muun muassa ihmisten terveyteen ja muihin kuin toimenpiteiden kohteena oleviin lajeihin ja näiden elinympäristöihin. Selvityksessä arvioitaisiin alustavasti myös toimenpiteiden kustannuksia ja niiden suhdetta saavutettavissa oleviin hyötyihin sekä sitä, mihin lajeihin ja niiden esiintymiin hallintatoimenpiteitä tulisi

tärkeysjärjestyksessä kohdistaa. Selvitys muodostaisi keskeisen tietoperustan vieraslajien seurantajärjestelmälle, vieraslajiasetuksessa ja ehdotetussa laissa tarkoitetuille hallintatoimenpiteille sekä vieraslajiasetuksen ja lain noudattamisen valvonnalle.

Ehdotuksen lähtökohtana on, että haitallisten vieraslajien hallintatoimenpiteitä ei toteuteta viranomaisyönä. Jos alueen omistajan tai haltijan ei voitaisi ehdotuksen 4 §:n perusteella edellyttää huolehtivan hallintatoimenpiteistä, vieraslajiasetuksen toimeenpanoa ohjaavien ministeriöiden tulisi kuitenkin arvioida, edellyttäisikö vieraslajiasetuksen 19 artiklan toimeenpano viranomaisen toimenpiteitä. Arvion perusteena olisi Luonnonvarakeskuksen selvitys vieraslajin leviämisen laajuudesta ja riskeistä sekä käytettävissä olevien toimenpiteiden kustannustehokkuudesta.

Luonnonvarakeskus tuottaisi osaltaan tietosisältöä vieraslajiasetuksen 14 artiklassa tarkoitettuun haitallisten vieraslajien seurantajärjestelmään ja koordinoisi tietojen keruuta muilta tiedontuottajilta kuten Metsähallitukselta ja kunnilta sekä kansalaisilta. Seurantajärjestelmän teknisestä ylläpidosta huolehtisi Luonnontieteellinen keskusmuseo osana sille kuuluvaa Lajitietokeskus-nimistä tietopalvelua. Luonnonvarakeskus käsittelee seurantajärjestelmän tuottamat varoitukset vieraslajien varhaisesta havaitsemisesta sen arvioimiseksi, olisiko lajin hävittämiseksi tarpeen ryhtyä vieraslajiasetuksen 17 artiklassa tarkoitettuihin nopeisiin toimenpiteisiin.

Hanke seuranta- ja varhaisvaroitussjärjestelmän kehittämiseksi on käynnistetty maaliskuussa 2015. Hanke rahoitetaan maa- ja metsätalousministeriön tutkimus- ja kehittämismäärärahoista. Seurantajärjestelmä perustetaan kansalliseen vieraslajiportaaliin tukeutuen ja siihen liittyvää tietojärjestelmää kehittäen. Hankkeen aikana on tarkoitus kartoittaa vieraslajiasetuksen 13 artiklassa tarkoitettua haitallisten vieraslajien tahattoman leviämisen väylät sekä tuottaa niiden perusteella toimintasuunnitelma. Seurantajärjestelmän, leviämistä väylien kartoituksen sekä toimintasuunnitelman on tarkoitus olla käytettävissä alkuvuonna 2017.

Ehdotuksen mukaan Suomen ympäristökeskus tuottaisi toimialallaan lain täytäntöönpanoa varten tarvittavia asiantuntijapalveluja. Suomen ympäristökeskuksen keskeisenä asiantuntijatehtävänä olisi huolehtia unionin luetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien tunnistamisesta Tullin tekemässä vieraslajiasetuksen 15 artiklan mukaisessa tuonnin valvonnassa. Tavoitteena on, että unionin luetteloon sisältyvien lajien tunnistamista varten Suomen ympäristökeskuksen käytettävissä olisi kotimaisten ja muiden EU-maiden asiantuntijoiden ja laitosten muodostama verkosto, jolle tunnistamispyyntö voitaisiin tarvittaessa ohjata.

9 §. *Hyväksynät.* Vieraslajiasetuksen 9 artiklan mukaan jäsenvaltion on saatava komission hyväksyntä ennen luvan myöntämistä artiklassa tarkoitettuun haitallisten vieraslajien hyödyntämiseen. Hyväksyntä edellyttää, että lajin hyödyntämiseen on yleiseen etuun liittyvä pakottava syy, jollaisena voidaan pitää myös yhteiskunnallisia ja taloudellisia syitä. Ehdotuksen mukaan maa- ja metsätalousministeriö päättäisi hyväksynnän hakemisesta.

Vieraslajiasetuksessa säädetty jäsenvaltion mahdollisuus hakea hyväksyntää ei perusta kenellekään oikeuksia, eikä hyväksynnän hakematta jättäminen siten edellyttäisi ministeriöltä erillistä päätöstä. Jos ministeriö päättäisi hakea hyväksyntää, päätös ei vaikuttaisi välittömästi kenenkään oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun. Päätökseen ei tämän vuoksi voisi hakea muutosta.

10 §. *Kansallisesti merkitykselliset haitalliset vieraslajit.* Vieraslajiasetuksen 12 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat laatia jäsenvaltion kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien kansallisen luettelon. Jäsenvaltio voi soveltaa kansallisen luettelon lajeihin muun muassa vas-

taavia rajoitteita, joista säädetään vieraslajiasetuksen 7 artiklassa, kuten kieltää lajien tarkoituksellisen tuonnin EU:n alueelle sekä lajien kasvattamisen ja markkinoille saattamisen. Vieraslajiasetuksessa ei säädetä perusteista, joilla lajit voidaan valita kansalliseen luetteloon, vaan perusteet ovat jäsenvaltion päätettävissä. Lajien tulee kuitenkin täyttää vieraslajiasetuksen haitallisen vieraslajin määritelmän mukaiset yleiset edellytykset lajin vierasperäisyydestä ja haitallisuudesta. Lisäksi jäsenvaltion kannalta haitallisen vieraslajin lajin tulee asetuksen 3 artiklan 1 kohdan neljännen alakohdan määritelmän mukaan olla sellainen laji, jonka osalta jäsenvaltio katsoo tieteellisen näytön perusteella, että sen ympäristöön päästämisen ja leviämisen aiheuttamilla haittavaikutuksilla, vaikka vaikutuksia ei olisi täysin varmistettu, on merkitystä jäsenvaltion alueelle tai sen osalle ja että laji edellyttää toimia jäsenvaltion tasolla.

Ehdotetun 10 §:n 1 momentin mukaan kansallisesti merkityksellisenä haitallisena vieraslajina pidettäisiin sellaista muuta kuin unionin luetteloon kuuluvaa haitallista vieraslajia, josta saatavilla olevan tieteellisen näytön perusteella voisi aiheutua merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle tai siihen perustuville ekosysteemipalveluille, vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle taikka merkittävää taloudellista vahinkoa. Perusteet vastaisivat olennaisin osin vieraslajiasetuksen 4 artiklan 3 kohdan luetelmakohdassa c säädettyjä kriteereitä unionin luetteloon otettaville haitallisille vieraslajeille. Sääntely vastaisi myös kansallisessa vieraslajistrategiassa asetettuja tavoitteita.

Pykälän 2 momentin mukaan kansallisesti merkityksellisen haitallisen vieraslajin päästäminen ympäristöön olisi aina kielletty. Pykälän 3 momentin mukaan kansallisesti merkityksellistä haitallista vieraslajia ei saisi ilman lupaa tarkoituksellisesti tuoda maahan Euroopan unionin ulkopuolelta, pitää hallussa, kasvattaa, kuljettaa, varastoida, saattaa markkinoille, välittää taikka myydä tai muuten luovuttaa. Rajoitukset vastaisivat vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädettyjä rajoituksia.

Vieraslajiasetuksen 12 artiklan mukaan kansallisesti merkityksellisiin haitallisiin vieraslajeihin voidaan soveltaa asetuksen 15 artiklan mukaista tarkoituksellisen tuonnin valvontaa, 8 artiklan mukaista poikkeuslupajärjestelmää sekä asetuksen 13, 14, 16, 17, 19 ja 20 artiklan mukaisia suunnittelu- ja seurantarajajärjestelmiä ja toimenpiteitä. Ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto voisi myöntää luvan kansallisesti merkityksellisten haitallisten vieraslajien maahantuontiin ja muuhun hyödyntämiseen. Ehdotuksen 7 §:n mukaan Tullin tehtäviin kuuluisi myös näiden vieraslajien tarkoituksellisen tuonnin valvonta. Vieraslajiasetuksen mukaista suunnittelua ja seuranta- sekä asetuksessa tarkoitettuja toimenpiteitä olisi mahdollista soveltaa kansallisten vieraslajien hallintaan ilman erillistä sääntelyä.

Pykälän 4 momentin mukaan kiinteistön omistajille ja haltijoille sekä erälle toimijoille lain 4 ja 5 §:ssä säädettyjä velvoitteita sovellettaisiin myös kansallisesti merkityksellisten haitallisten vieraslajien hallintaan.

Pykälän 5 momentin mukaan lajeista, joita 1 momentissa säädettyjen perusteiden mukaisesti pidettäisiin kansallisesti merkityksellisinä haitallisina vieraslajeina, säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Pykälän 2 - 4 momentin mukaiset rajoitukset koskisivat siten vain valtioneuvoston asetuksella yksilöityjä lajeja. Asetuksella voitaisiin säätää myös siirtymäajasta, jonka kuluessa 3 momentissa säädettyä kieltoa ei sovellettaisi ennen asetuksen voimaantuloa haltuun saatuihin lajien yksilöihin.

11 §. *Lupahakemus.* Pykälän 1 momentissa viitattaisiin vieraslajiasetuksen 8 artiklan 4 kohtaan, jossa säädetään 8 artiklan mukaisessa lupahakemuksessa esitettävistä tiedoista. Vieraslajiasetuksen 9 artiklan 6 kohdan mukaan säännöstä sovelletaan myös 9 artiklan mukaista lupaa koskevaan hakemukseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin hakemuksen sisällöstä haettaessa 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua lupaa kansallisesti merkityksellisen haitallisen vieraslajin hyödyntämiseen. Vaatimukset vastaisivat soveltuvin osin vieraslajiasetuksen 8 artiklassa säädettyä. Lupaharkinnan kannalta tarpeelliset tiedot koskisivat jäljempänä ehdotetun 12 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaista toiminnan tarkoitusta sekä 2 kohdan mukaisia toimenpiteitä, joilla haitallisen vieraslajin pääsy ympäristöön estettäisiin.

Lupahakemusten käsittelyssä noudatettaisiin hallintolain yleisiä säännöksiä. Hakemuksessa esitettävistä tiedoista ja muusta hakemusmenettelystä voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

12 §. *Luvan myöntäminen.* Pykälän 1 momentissa viitattaisiin vieraslajiasetuksen 8 artiklan 2 kohtaan ja 9 artiklan 6 kohtaan, joissa säädetään mainittujen artikloiden mukaisten lupien myöntämisestä. Asetuksen 8 artiklan mukaan luvan antamisen edellytyksenä on muun muassa, että vieraslajia pidetään ja sitä käsitellään suljetussa säilössä, että lajin käsittelevällä henkilöstöllä on asianmukainen pätevyys ja että karkaamis- ja leviämiskäskyä hallitaan tehokkaasti ottamalla huomioon lajin biologia ja leviämiskeinot. Hakijalla on oltava lajin yksilöiden karkaamisen tai leviämisen varalta seurantarjestelmä sekä valmiussuunnitelma, johon sisältyy hävittämissuunnitelma. Eläimiin kuuluvat vieraslajit on tarvittaessa merkittävä tai muutoin tehokkaasti yksilöitävä sellaisin menetelmin, joista ei aiheudu vältettävissä olevaa kipua, tuskaa tai kärsimystä. Asetuksen 8 artiklassa säädetään myös suljetuille säiliöille asetettavista vaatimuksista. Lupaviranomaisen on lupaa myöntäessään arvioitava edellä mainittujen edellytysten täyttyminen. Viranomaisen tehtävänä on myös hyväksyä valmiussuunnitelma.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin perusteista myöntää 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu lupa kansallisesti merkityksellisen haitallisen vieraslajin hyödyntämiseen. Perusteet vastaisivat soveltuvin osin vieraslajiasetuksen 8 artiklassa säädettyä. Luvan perusteena oleviin lajin käyttötarkoituksiin ei olisi kuitenkaan tarpeen sisällyttää asetuksen 8 artiklassa tarkoitettua ex tu -suojelua lajin luonnollisen esiintymisalueen ulkopuolella.

13 §. *Luvan peruuttaminen.* Vieraslajiasetuksen 8 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on annettava toimivaltaisille viranomaisilleen valtuudet peruuttaa 8 artiklassa tarkoitettu lupa milloin tahansa tilapäisesti tai pysyvästi. Asetuksen 9 artiklan 6 kohdan mukaan säännös koskee myös 9 artiklassa tarkoitettuja lupia. Lupa voidaan 8 artiklan 5 kohdan mukaan peruuttaa, jos tapahtuu ennalta arvaamattomia seikkoja, joilla on haittavaikutuksia luonnon monimuotoisuudelle tai siihen liittyville ekosysteemipalveluille. Luvan peruuttaminen on asetuksen mukaan perusteltava tieteellisin perustein ja, jos tieteelliset tiedot eivät ole riittävät, ennalta varautumisen periaatteen nojalla sekä kansalliset hallinnolliset säännökset huomioon ottaen.

Luvan peruuttaminen on poikkeuksellisen ankara hallinnollinen seuraamus. Vieraslajiasetuksen 8 artiklan 5 kohdassa säädettyjä perusteita ei voitaisi tämän vuoksi pitää yksin riittävinä seuraamuksesta päättämiseksi. Asetuksen 8 artiklan 5 kohdan perusteet eivät myöskään koske kansallisesti merkittävien haitallisten vieraslajien hyödyntämiseen myönnettäviä lupia. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tämän vuoksi perusteista, joiden täytyessä Etelä-Suomen aluehallintovirasto voisi peruuttaa 17 §:n mukaisesti myöntämänsä luvan. Lupa voitaisiin peruuttaa, jos luvan määräyksiä rikottaisiin olennaisesti eikä luvanvastaista tilannetta korjattaisi aluehallintoviraston määräämässä kohtuullisessa ajassa. Rikkomista voidaan yleensä pitää olennaisena, jos toiminnasta voisi aiheutua luvan myöntämisen edellytysten vastainen seuraus.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin vieraslajiasetuksen 8 artiklan 5 kohtaan, jossa säädettyjä perusteita luvan peruuttamiselle sovellettaisiin asetuksen 8 ja 9 artiklan mukaisten lupien pe-

ruuttamiseen 1 momentissa säädetyn ohella. Luvan peruttamisessa noudatettavasta menettelystä voitaisiin antaa tarvittaessa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

14 §. *Tiedonsaanti- ja tarkastusoikeus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ELY-keskuksen, Tullin ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä toisiltaan tietoja, jotka olisivat välttämättömiä vieraslajiasetuksen sekä ehdotetun lain noudattamisen valvomiseksi. Mainituilla viranomaisilla olisi samoin perustein oikeus saada tietoja ehdotuksen 2 §:ssä määritellyiltä toimijoilta sekä niiltä tahoilta, jotka harjoittaisivat vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklan tai ehdotetun 10 §:n 3 momentin mukaan lupaa edellyttävää toimintaa haitallisten vieraslajien hyödyntämiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ELY-keskuksen ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston sekä niiden määräämien virkamiesten tai viranhaltijoiden oikeudesta kulkea valvontatehtävässä toisen alueella ja päästä edellä mainittuihin toimipaikkoihin. Valvontatehtävää suorittavilla olisi myös oikeus tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä esimerkiksi haitallisen vieraslajin levinneisyyden selvittämiseksi.

Pykälän 2 momentissa tarkoitettuja valvontatoimia ei saisi tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa. Haitallisten vieraslajien torjuntaan ei lähtökohtaisesti liity niin painavaa suojeltavaa etua, että valvonnan ulottaminen kotirauhan piiriin olisi perusteltua. Säännöksellä suojatun valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan piiriin eivät kuitenkaan kuuluisi asunon piha-alue tai muuhun kuin asumiseen käytettävät tilat, koska kyse ei olisi rikoslain suojasta kotirauhasta.

Pykälässä ei säädettäisi Tullin oikeudesta tehdä pykälän 2 momentissa tarkoitettuja valvontatoimenpiteitä, koska Tullin toimivaltuuksista säädetään kattavasti tullilaissa (1466/1994).

15 §. *Avustajan käyttäminen valvonnassa.* ELY-keskus ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto voisivat antaa ehdotuksen 14 §:n 2 momentissa tarkoitettuja valvontatehtäviä myös muun kuin virkasuhteessa olevan henkilön suoritettaviksi. Nämä tehtävät kuten mittausten tekeminen ja näytteiden otto olisivat valvonnan vaatimia käytännön toimenpiteitä, joihin ei sisältyisi itsestä ratkaisuvalltaa. Avustavalla henkilöllä olisi tehtävien hoitamiseksi oikeus kulkea toisen alueella ja päästä toiminnassa käytettäviin tiloihin. Sääntely vastaisi ympäristönsuojelulain (527/2014) 173 §:ää, jossa säädetään muun muassa ELY-keskuksen oikeudesta käyttää tarkastustehtävissä avustajaa.

Avustavalla henkilöllä tulisi olla tehtävän vaatima riittävä pätevyys, jolla tarkoitettaisiin tehtävän sisältöä vastaavaa koulutusta ja kokemusta. Avustajan pätevyys varmistettaisiin työhön perehdyttämisellä ja työn valvonnalla.

Avustava henkilö toimisi tehtävässä rikosoikeudellisessa virkavastuussa. Vahingonkorvausvastuusta säädettäisiin vahingonkorvauslaissa. Avustavan henkilön toimintaan sovellettaisiin ilman eri säännöstä hallinnon yleislakeja kuten hallintolakia (434/2003), kielilakia (423/2003) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) näiden lakien soveltamisalasäännösten mukaisesti.

16 §. *Rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaiseminen.* Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädetty rajoitukset koskevat unionin luetteloon kuuluvan haitallisen vieraslajin tarkoituksellista pitämistä ja kasvattamista, myös suljetussa säiliössä, käyttämistä, vaihtamista, lisäämis-, kasvatus- tai viljelytarkoituksiin sallimista sekä ympäristöön päästämistä. ELY-keskuksen valvonnan ja määräysten ulkopuolelle jäisivät 7 artiklan 1 kohdan mukaisista rajoituksista vieraslajien tarkoituksellinen tuonti ja tullivalvonnas-

sa tapahtuva kauttakuljetus. Tarkoituksellisen tuonnin valvonta sisältyy asetuksen 15 artiklan mukaiseen viralliseen valvontaan, josta huolehtii Tulli.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan ELY-keskus voisi määrätä sen, joka rikkoo 3 §:n 1 momentissa säädettyä kieltoa, poistamaan ympäristöön päässeeseen vieraslajin. Momentin 3 ja 4 kohdan mukaan ELY-keskus voisi määrätä kiinteistön omistajan tai haltijan sekä laissa tarkoitettujen toimijan täyttämään 4 ja 5 §:ssä säädettyt velvollisuutensa.

ELY-keskus voisi käynnistää pykälässä tarkoitetun valvonta-asian itse. Vireillepano-oikeus olisi myös kunnalla tai kuntayhtymällä, jonka toimialueella määräyksen kohteena oleva kiinteistö sijaitsee tai jossa toimintaa pääosin harjoitetaan, samoin kuin kunnalla tai kuntayhtymällä, jonka toimialueelle rikkomuksesta aiheutuvat haitalliset vaikutukset voisivat ulottua. Yleistä etua valvovana viranomaisena asian voisi saattaa vireille esimerkiksi kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tai terveydensuojeluviranomainen. Säännökseen perustuva vireillepano-oikeus olisi myös esimerkiksi Eviralla. Julkista hallintotehtäviä hoitavia tahoja, joille kuuluisi asiaan liittyvää yleisen edun valvontaa, olisivat esimerkiksi Suomen metsäkeskus ja Suomen riista-keskus.

Yksityisillä tahoilla ei olisi oikeutta hakea ELY-keskukselta määräystä pykälässä tarkoitetun rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaisemiseksi. Yksityisten tekemien hallintopakkohakemusten käsittely ja ratkaiseminen voisivat huomattavasti lisätä valvontaviranomaisen työmäärää ilman, että menettelyllä saavutettaisiin tosiasiallista hyötyä haitallisten vieraslajien hallinnassa. Esimerkiksi toisen alueella olevasta vieraslajiesiintymästä vahinkoa tai haittaa kärsivä voisi saattaa vaatimuksensa vahingonkorvauslainsäädännön mukaisesti tuomioistuimen ratkaistavaksi kuten nykyisinkin. Ehdotuksen 4 ja 5 §:ssä säädettyjen velvoitteiden rikkomisella tai laiminlyönnillä ei olisi merkitystä vahingonkorvausvelvollisuutta arvioitaessa. Vieraslajiasetuksen toimeenpanemista koskevassa valvonta-asiassa ei olisi myöskään kyse sellaisesta ympäristöpäätöksenteosta, jota tarkoitetaan tiedon saantia, yleisön osallistumisoikeutta päätöksentekoon sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta ympäristöasioissa koskevassa Yhdistyneiden Kansakuntien Euroopan talouskomission yleissopimuksessa (Århusin sopimus) ja joka edellyttäisi vireillepano-oikeuden varaamista yleisölle.

17 §. *Takavarikointi ja hävittäminen.* ELY-keskus voisi määrätä vieraslajiasetuksen tai ehdotetun lain vastaisesti hallussa pidetyn haitallisen vieraslajin hävitettäväksi. Tarvittaessa ELY-keskus voisi määrätä lajin takavarikkoon hävittämisen edellytysten selvittämiseksi. Määräykset voisivat olla tarpeen paitsi vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädettyjen rajoitusten toimeenpanemiseksi myös asetuksen 31 ja 32 artiklan noudattamisen valvonnan. Asetuksen 31 artiklassa säädetään oikeudesta pitää unionin luetteloon kuuluvaa lemmikkieläintä sen luonnolliseen kuolemaan saakka, kun kyse ei ole kaupallisista omistajista. Asetuksen 32 artikla sisältää vastaavat kaupallisia varastoja koskevat siirtymäsäännökset.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto voisi samoin perustein määrätä haitallisen vieraslajin takavarikoinnista ja hävittämisestä valvoessaan vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklan tai ehdotetun lain mukaisesti myöntämiensä lupien noudattamista.

Tullin oikeudesta tavarantoimittajan pidättämiseen ja haltuun ottamiseen säädetään tullilaisissa sekä EU:n tullikoodeksissa. Rikosasialla Tulli päättää tavarantoimittajan takavarikoinnista ja hävittämisestä pakkokeinoin (806/2011) mukaisesti.

18 §. *Muutoksenhaku.* ELY-keskuksen ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston ehdotetun lain nojalla antamiin päätöksiin haettaisiin muutosta valittamalla hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaisesti hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksen kohte-

na voisivat olla ELY-keskuksen tai aluehallintoviraston 16 §:n mukainen päätös rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaisemisesta sekä 17 §:n mukainen päätös haitallisen vieraslajin takavarikoinnista ja hävittämisestä. Muutosta voisi hakea myös aluehallintoviraston 12 §:ssä tarkoitettuun päätökseen lupa-asiassa sekä 13 §:n mukaiseen päätökseen luvan peruuttamisesta. Toimivaltainen hallinto-oikeus olisi se, jonka toimialueella valituksenalaisessa päätöksessä tarkoitettua toimintaa pääasiallisesti harjoitettaisiin taikka päätöksessä tarkoitettu kiinteistö tai omaisuus sijaitsisi.

Muutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen hallinnollisia pakkokeinoja tai luvan peruuttamista koskevista päätöksistä ei voida rajoittaa valituslupamenettelyllä. Valituslupamenettelyä ei olisi tarpeen soveltaa myöskään aluehallintoviraston 12 §:n mukaisiin lupapäätöksiin, koska niiden määrä jäisi oletettavasti vähäiseksi.

19 §. *Ilmoitus esitutkintaviranomaiselle.* ELY-keskuksen tulisi tehdä ilmoitus poliisille tai Tullille, jos sillä olisi todennäköisiä perusteita epäillä ehdotuksen 20 §:ssä rangaistavaksi säädetyn teon tapahtuneen. Ilmoitus tehtäisiin Tullille, jos kyse olisi rikoslain (39/1889) 46 luvussa tarkoitettua maahantuontiin liittyvästä rikoksesta. Tullilain 3 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan tällaiset rikokset käsitellään tullirikoksina. Ilmoitusta ei tarvitsisi tehdä vähäisistä rikkomuksista, ellei yleinen etu vaatisi selvittämään asiaa tarkemmin.

20 §. *Rangaistukset.* Vieraslajiasetuksen 30 artiklan mukaan jäsenvaltion on määrättävä asetuksen säännösten rikkomisesta aiheutuvat tehokkaat, oikeasuhtaiset ja varoittavat rangaistukset. Rangaistava teko voisi käytännössä olla asetuksen 7 artiklan 1 kohdassa säädettyjen rajoitusten rikkominen.

Teko, jolla unionin luetteloon kuuluva haitallinen vieraslaji tuotaisiin tai yritettäisiin tuoda tarkoituksellisesti unioniin ilman vieraslajiasetuksen mukaista lupaa, täyttäisi rikoslain 46 luvun 1–3 §:ssä tarkoitettua säännöstelyrikoksen tunnusmerkistön. Rikoslain 46 luvun 1 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan joka rikkoo tai yrittää rikkoa Euroopan yhteisöjen antamissa tuontia ja vientiä koskevissa asetuksissa säädettyä tai mainittujen säädösten nojalla annettua säännöstelymääräystä, on tuomittava säännöstelyrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännöstelyrikoksen törkeän ja lievän tekemuodon rangaistuksista säädetään mainitun luvun 2 ja 3 §:ssä.

Ehdotuksen 10 §:n 3 momentin mukaan kansallisesti merkittävän haitallisen vieraslajin tuonti EU:n alueelle olisi kiellettyä ilman aluehallintoviraston myöntämää lupaa. Kiellon vastainen maahantuonti tai sen yritys olisi rangaistavaa salakuljetuksena, josta säädetään rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Lievästä salakuljetuksesta voidaan tuomita sakkoon ja salakuljetuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Rikoslain 46 luvun 6 ja 6a §:ssä säädetään rangaistus laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä kuten salakuljetetun tavarankuljetuksesta tai välittämisestä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin rangaistuksesta, joka tuomittaisiin muiden kuin maahantuontia koskevien rajoitusten ja kieltojen tahallisesta rikkomisesta. Näistä rajoituksista ja kielloista säädetään vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdan alakohdissa b–h sekä ehdotetun lain 10 §:n 2 ja 3 momentissa. Momentin 1 kohdan mukainen luovuttaminen sisältäisi vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdan alakohdassa f tarkoitettua vaihtamisen. Momentin 2 kohdan mukainen käyttäminen tarkoittaisi haitallisen vieraslajin hyödyntämistä ilman omaa hallussapitoa ja sisältäisi myös asetuksen 7 artiklan 1 kohdan alakohdassa g tarkoitettua sallimisen lisäamis-, kasvatusta- ja viljelytarkoituksiin. Momentin 2 kohdan mukaisella kuljettamisella tarkoitettaisiin myös kuljettamista toisen lukuun ilman varsinaista hallussapitoa. Momentin 3

kohdan mukainen markkinoille saattaminen tarkoittaisi haitallisen vieraslajin asettamista kolmansien saataville maksua vastaan.

Pykälän 2 momentissa tarkoitettuja tekoja koskevaa rangaistussäännöstä ei sisälly voimassa olevaan rikoslakiin. Rangaistavien tekojen nimikkeenä olisi haitallisista vieraslajeista annettujen säännösten rikkominen, josta yleisen rangaistuskäytännön perusteella riittävänä seuraamuksena voitaisiin pitää sakkorangaistusta.

Rangaistuksen tuomitsemiseen liittyvistä menettämisseuraamuksista säädetään rikoslain 10 luvussa.

21 §. *Maa- ja metsätalousministeriön asetus.* Vieraslajiasetuksen 8 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan luvan myöntäminen haitallisen vieraslajin hyödyntämiseen edellyttää muun muassa, että toiminnasta huolehtii henkilöstö, jolla on viranomaisen määräämä asianmukainen pätevyys. Henkilöstön pätevyydelle asetettavista vaatimuksista säädetäisiin maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.

[Esitystä täydennetään myöhemmin ehdotuksella siitä, miten vieraslajiasetuksen 26 artiklan mukainen yleisön osallistuminen järjestetään laadittaessa 13 artiklan mukaisia toimenpidesuunnitelmia ja otettaessa käyttöön 19 artiklan mukaisia hallintatoimenpiteitä.]

1.2 Laki luonnonsuojelulain muuttamisesta

15 §. *Luvanvaraiset poikkeukset rauhoitussäännöksistä.* Kansallispuistojen ja luonnonpuistojen rauhoitussäännöksistä voidaan poiketa alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen luvalla. Poikkeamisperusteista säädetään luonnonsuojelulain 15 §:ssä. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan lupa vaaditaan vierasperäisten lajien yksilöiden vähentämiseksi sekä muidenkin kasvi- ja eläinlajien vähentämiseksi, jos laji on tullut liian runsaslukaiseksi tai käynyt muutoin vahingolliseksi. Säännöksen perustelujen mukaan siinä tarkoitettuja lajeja ovat kasvilajeista esimerkiksi jättiputki, jättipalsami, kurturuusu ja komealupiini sekä eläinlajeista minkki, supikoira, kanadanmajava (amerikanmajava) ja valkohäntäpeura (valkohäntäkauris). Säännös koskee vakiintuneen käytännön mukaan tilanteita, joissa lajin yksilöiden vähentämisen tarvetta tarkastellaan luonnonsuojelualueen omien toimintojen lähtökohdista käsin.

Säännöksessä käytettyä käsitettä *vierasperäinen laji* ei ole laissa määritelty. Sääntelyn yhtenäistämiseksi käsite korvattaisiin viittauksella edellä ehdotettuun vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annettavaan lakiin ja siinä tarkoitettuihin vieraslajeihin ja haitallisiin vieraslajeihin. Samalla korjattaisiin säännöksen suomenkielisessä tekstissä oleva kirjoitusvirhe.

43 §. *Vierasperäisten lajien leviämisen rajoittaminen.* Luonnonsuojelulain vieraslajeja koskeva sääntely ehdotetaan siirrettäväksi vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annettavaan lakiin siten, kuin edellä lakiehdotuksen 3 §:n perusteluissa on todettu. Luonnonsuojelulain 43 § ehdotetaan tämän vuoksi kumottavaksi.

2 Tarkemmat säännökset

Ehdotuksen 10 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista, joihin sovellettaisiin samoja esimerkiksi maahantuontia, kasvattamista ja myyntiä koskevia kieltoja kuin unionin tasolla määriteltyihin haitallisiin vieraslajeihin.

Ehdotuksen 11-13 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä haitallisten vieraslajien hyödyntämistä koskevan lupahakemuksen sisällöstä ja hakemukseen liitettävistä lupaharkinnan kannalta tarpeellisista selvityksistä, luvassa annettavista määräyksistä lajin ympäristöön pääsyn estämiseksi sekä luvan peruuttamisessa noudatettavasta menettelystä. Ehdotuksen 21 §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädettäisiin haitallisen vieraslajin hyödyntämisessä käytettävän henkilöstön pätevyydestä.

3 Voimaantulo

EU:n vieraslajiasetuksen mukaan jäsenvaltioilla on oltava viimeistään 2 päivänä tammikuuta 2016 käytössä toimivat rakenteet, joilla unionin luetteloon kuuluvien haitallisten vieraslajien tuonti EU:n alueelle voidaan estää. Jäsenvaltioiden on mainittuun päivämäärään mennessä annettava komissiolle tiedoksi myös asetuksen rikkomiseen sovellettavat säännökset. Esitykseen sisältyvät lait on tämän vuoksi tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2016.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Omaisuuksensuoja

Ehdotuksen 3 §:n mukaan kiinteistön omistajalle ja haltijalle säädettäisiin velvollisuus huolehtia kohtuullisista toimenpiteistä kiinteistöllä esiintyvän haitallisen vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi. Velvoite olisi riippumaton siitä, mistä syystä haitallista vieraslajia kiinteistöllä esiintyy. Velvoite rajoittaisi kiinteistönomistajan ja haltijan oikeutta päättää kiinteistön käytöstä ja velvoittaisi tämän hävittämään omaisuuttaan. Velvoitetta on siksi arvioitava perustuslaissa säädetyn omaisuudensuojan kannalta.

Omaisuuksensuojaa koskevan perustuslain 15 §:n 1 momentin nojalla jokaisen omaisuus on turvattu. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään kuitenkin todennut, ettei omaisuus ole perustuslain suojaama kaikkia käyttörajoituksia vastaan ja että omistajan oikeuksia voidaan rajoittaa lailla, joka täyttää perusoikeutta rajoittavalta lailta vaadittavat yleiset edellytykset (mm. PeVL 32/2010 vp, s. 4/I ja PeVL 8/1996 vp). Omaisuuden käyttörajoitusten korvaamisella on merkitystä arvioitaessa rajoitusten hyväksyttävyyttä (PeVL 6/2010 vp ja PeVL 38/1998 vp). Perustuslain 15 §:n 1 momentin säännöksestä ei valiokunnan käytännön valossa kuitenkaan johdu vaatimusta korvata omistajalle mitä tahansa käyttörajoitusta, vaan omaisuuden käyttörajoituksen korvaaminen on yksi kokonaisarviointiin vaikuttava osatekijä. (PeVL 6/2010 vp, s. 4/I, PeVL 38/1998 vp, s. 3).

Toimenpidevelvoitteen edellytyksenä olisi, että haitallisen vieraslajin esiintymästä tai sen leviämisestä aiheutuisi merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle, vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle taikka kiinteistön ulkopuolella merkittävää taloudellista vahinkoa. Lain mukaan kiinteistön omistaja tai haltija olisi velvollinen ryhtymään vain kohtuullisina pidettäviin toimenpiteisiin ottaen huomioon vieraslajin hävittämiseen käytettävissä olevat tavanomaiset keinot, toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset sekä toimenpiteillä saavutettavissa olevan hyödyn.

Kiinteistön omistajalle tai haltijalle säädetty velvoite olisi välttämätön luonnonarvojen ja ihmisten terveyden suojaamiseksi sekä taloudellisten vahinkojen estämiseksi. Sääntely olisi perusoikeuksien rajoittamisen kannalta täsmällistä ja tarkkarajaista sekä oikeassa suhteessa sen taustalla olevaan yhteiskunnallisen intressin painoarvoon nähden.

Elinkeinonvapaus

Ehdotuksen 13 §:n mukaan haitallisten vieraslajien hyödyntämiseen myönnetty lupa voitaisiin peruuttaa, jos luvan määräyksiä olisi rikottu olennaisella tavalla eikä toimintaa saatettaisi luvan mukaiseksi lupaviranomaisen asettaman kohtuullisen määräajan kuluessa.

Perustuslakivaliokunta on elinkeinotoiminnan sääntelyn yhteydessä vakiintuneesti pitänyt luvan peruuttamista yksilön oikeusasemaan puuttuvana viranomaistoimena vaikutuksiltaan jyrkempänä kuin haetun luvan epäämistä. Sen vuoksi valiokunta on katsonut sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta välttämättömäksi sitoa luvan peruuttamismahdollisuus vakaviin tai olennaisiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin sekä siihen, että luvanhaltijalle mahdollisesti annetut huomautukset tai varoitukset eivät ole johtaneet toiminnassa esiintyneiden puutteiden korjaamiseen (esim. PeVL 58/2010 vp, s. 5—6, PeVL 32/2010 vp, s. 8, PeVL 28/2008 vp, s. 2, PeVL 31/2006 vp, s. 2). Ehdotettu säännös luvan peruuttamisesta olisi näiden vaatimusten mukainen.

Ehdotuksen 5 §:n mukaan ammattimaisilla toimijoilla olisi velvollisuus huolehtia siitä, ettei haitallinen vieraslaji pääsisi toiminnassa käsiteltävien tuotteiden ja aineistojen mukana leviämään toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle. Velvoite olisi ympäristövaikutuksia aiheuttavaan toimintaan kuuluvan varovaisuusperiaatteen mukainen ja osa elinkeinotoimintaan yleisesti kuuluvaa korostettua huolellisuusvaatimusta. Velvoitteella ei siten olisi perusoikeuksia rajoittavaa vaikutusta.

Kotirauha

Valvontaviranomaisilla olisi ehdotuksen 14 §:n mukaan oikeus kulkea valvontatehtävässä toisen alueella ja päästä toimipaikkoihin, joissa valvottavaa toimintaa harjoitettaisiin. Valvontatehtävää suorittavilla olisi myös oikeus tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä. Ehdotuksen mukaan valvontatoimia ei saisi kuitenkaan tehdä pysyväisluonteeseen asumiseen käytettävissä tiloissa. Haitallisten vieraslajien torjuntaan ei lähtökohtaisesti liity niin painavaa suojeltavaa etua, että valvonnan ulottaminen kotirauhan piiriin olisi perusteltua.

Tiedonsaantioikeus

Valvontaviranomaisilla olisi ehdotetun 14 §:n perusteella oikeus saada lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten valvontaa tai muuta lain täytäntöönpanoa varten tarpeelliset tiedot toiminnanharjoittajilta ja salassapitovelvollisuuden estämättä muilta viranomaisilta.

Tiedonsaantia koskeva pykälä on muotoiltu perustuslakivaliokunnan aikaisemmat kannanotot huomioon ottaen. Tiedonsaantioikeus on säännöksessä rajattu selkeisiin tarkoituksiin ja se koskee vain säännöksen tarkoituksen kannalta välttämättömiä tietoja (PeVL 37/2005).

Julkinen hallintotehtävä

Julkinen hallintotehtävä voidaan perustuslain 124 §:n mukaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Ehdotuksen 15 §:n mukaan ELY-keskus ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto voisivat antaa ehdotuksen 14 §:n 2 momentissa tarkoitettuja valvontatehtäviä myös muun kuin virkasuhteeseen

sa olevan henkilön suoritettaviksi. Avustavaan henkilön toimintaan sovellettaisiin hallinnon yleislakeja sekä rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvauslakia. Avustavan henkilön toimivaltaan kuuluvat tehtävät kuten mittauksen tekeminen ja näytteiden otto olisivat valvonnan vaatimia käytännön toimenpiteitä, joihin ei sisältyisi itsenäistä ratkaisuvalltaa eikä muutoinkaan merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Rangaistavaksi säädetty teot ehdotuksen 20 §:ssä on pyritty kirjoittamaan perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaisesti siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, mikä toiminta tai laiminlyönti on rangaistavaa (PeVL 17/2006 vp). Ehdotetussa laissa rangaistavaksi säädettyjen tekojen seuraamuksena olisi sakkorangaistus. Vakavampien tekemuotojen osalta sovellettaisiin 20 §:ssä viitattuja rikoslain säännöksiä.

Asetuksenantovaltuudet

Perustuslain 80 §:n mukaan valtioneuvosto voi antaa asetuksia laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista. Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan asetuksen antamiseen ja lainsäädäntövallan delegoimiseen liittyvien valtuutusten tulee olla riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Laista tulee käydä selvästi ilmi, mistä on tarkoitus säätää asetuksella. Tällöinkin edellytyksenä on, että oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista säädetään lailla. Ministeriö voidaan valtuuttaa antamaan asetuksia lähinnä teknisluonteisissa sekä yhteiskunnalliselta ja poliittiselta merkitykseltään verrattain vähäisissä asioissa.

Ehdotuksen 10 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää kansallisesti merkityksellisistä haitallisista vieraslajeista, joihin sovellettaisiin samoja esimerkiksi maahantuontia, kasvattamista ja myyntiä koskevia kieltoja kuin unionin tasolla määriteltyihin lajeihin. Yleisistä perusteista, joiden täyttyessä lajia voitaisiin pitää kansallisesti merkityksellisenä haitallisena vieraslajina, säädettäisiin laissa. Lajien tulisi olla sellaisia, että niistä voisi saatavilla olevan tieteellisen näytön perusteella aiheutua merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle tai siihen perustuville ekosysteemipalveluille, vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle taikka merkittävää taloudellista vahinkoa. Asetuksenantovaltuus olisi riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen ohjaamaan valtioneuvoston asetusta, jolla kriteerit täyttävät lajit yksilöitäisiin.

Ehdotuksen 11-13 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä haitallisten vieraslajien hyödyntämistä koskevan lupahakemuksen sisällöstä ja hakemukseen liitettävistä lupaharkinnan kannalta tarpeellisista selvityksistä, luvassa annettavista määräyksistä lajin ympäristöön pääsyn estämiseksi sekä luvan peruuttamisessa noudatettavasta menettelystä. Asetuksenantovaltuus koskisi laissa säädettyjen menettelyjen yksityiskohtaisempaa sisältöä, josta säädetään vakiintuneesti valtioneuvoston asetuksella.

Ehdotuksen 21 §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädettäisiin haitallisen vieraslajin hyödyntämisessä käytettävän henkilöstön pätevyydestä. Valtuus koskisi teknisluontoista sääntelyä.

Edellä sanotuin perustein ehdotus laiksi vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tällä lailla pannaan täytäntöön haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennaltaehkäisemisestä ja hallinnasta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1143/2014 (*vieraslajiasetus*).

Tässä laissa säädetään myös 2 §:n 1 kohdassa tarkoitetun vieraslajin ympäristöön päästämisen kiellosta.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *vieraslajilla* vieraslajiasetuksen 3 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettua vieraslajia;
- 2) *haitallisella vieraslajilla* vieraslajiasetuksen 3 artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa tarkoitettua haitallista vieraslajia;
- 3) *luonnon monimuotoisuudella* vieraslajiasetuksen 3 artiklan 1 kohdan viidennessä alakohdassa tarkoitettua luonnon monimuotoisuutta;
- 4) *hävittämisellä* vieraslajiasetuksen 3 artiklan 1 kohdan kolmannessatoista alakohdassa tarkoitettua hävittämistä;
- 5) *leviämisen rajoittamisella* vieraslajiasetuksen 3 artiklan 1 kohdan viidennessätoista alakohdassa tarkoitettua leviämisen rajoittamista;
- 6) *unionin luetteloon kuuluvalla haitallisella vieraslajilla* vieraslajiasetuksen 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luetteloon kuuluvaa haitallista vieraslajia;
- 7) *toimijalla* luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ammattimaisesti tuottaa, varastoi, saattaa markkinoille, kuljettaa, välittää taikka myy tai muuten luovuttaa tuotteen tai aineiston, jonka mukana unionin luetteloon kuuluva haitallinen vieraslaji voi yleisesti saatavilla olevan tiedon perusteella todennäköisesti levitä ympäristöön.

3 §

Vieraslajin ympäristöön päästämisen kiello

Vieraslajia ei saa pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää, kuljettaa tai muulla tavalla käsitellä siten, että se voi päästä ympäristöön ja muodostaa pysyvän kannan.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske:

1) kasvin taimien istuttamista tai kasvin siementen kylvämistä pihapiiriin, pellolle tai rakennetulle taikka muutoin erityiseen käyttöön otetulle alueelle;

2) puiden taimien istuttamista tai puiden siementen kylvämistä metsätaloudellisessa tarkoituksessa.

Vieraslajina pidettävän rauhoittamattoman lintu- ja nisäkäslajin sekä riistalajin päästämistä luontoon säädetään metsästyslain (614/1993) 42 §:ssä.

Vieraslajina pidettävän kala- tai rapulajin tai niiden kantojen tai sukusolujen luonnonvesiin päästämisestä säädetään kalastuslain (xxx/2015) 77 §:ssä.

4 §

Kiinteistön omistajan ja haltijan velvollisuus

Kiinteistön omistajan tai haltijan on huolehdittava kohtuullisista toimenpiteistä kiinteistöllä esiintyvän unionin luetteloon kuuluvan haitallisen vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi, jos haitallisen vieraslajin esiintymästä tai sen leviämisestä aiheutuu merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle tai vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle taikka kiinteistön ulkopuolella merkittävää taloudellista vahinkoa.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske lintuja eikä nisäkkäitä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon haitallisen vieraslajin hävittämiseen käytettävissä olevat tavanomaiset keinot, toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset sekä toimenpiteillä saavutettavissa oleva hyöty suhteessa kustannuksiin.

5 §

Toimijan velvollisuus

Toimijan on huolehdittava siitä, ettei hänen tuottamassaan, varastoisassaan, markkinoille saattamassaan, kuljettamassaan, välittämässään, myymässään tai muuten luovuttamassaan tuotteessa tai aineistossa ole unionin luetteloon kuuluvaa haitallista vieraslajia, joka tuotteen tai aineiston mukana voi levitä toimijan hallinnassa olevan alueen ulkopuolelle.

6 §

Yleinen ohjaus

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa ja seuraa tämän lain täytäntöönpanoa yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön ja ympäristöministeriön kanssa.

7 §

Viranomaiset

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valvoo vieraslajiasetuksen ja tämän lain noudattamista, jollei jäljempänä tässä pykälässä toisin säädetä. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus päättää myös vieraslajiasetuksen 17 artiklassa tarkoitettujen hävittämistoimenpiteiden toteuttamisesta.

Tulli valvoo vieraslajiasetuksen 15 artiklan mukaista maahantuontia sekä 10 §:n 3 momentissa tarkoitetun maahantuontikiellon noudattamista.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto toimii vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklassa ja tämän lain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna lupaviranomaisena ja vastaa luvissa tarkoitettujen toimipaikkojen valvonnasta.

8 §

Luonnonvarakeskus ja Suomen ympäristökeskus

Luonnonvarakeskus hoitaa sille säädetty tehtävät tämän lain täytäntöönpanossa. Suomen ympäristökeskus tuottaa toimialallaan tämän lain täytäntöönpanoa varten tarvittavia asiantuntijapalveluja.

9 §

Hyväksynnät

Maa- ja metsätalousministeriö voi hakea komissiolta vieraslajiasetuksen 9 artiklassa tarkoitettua hyväksyntää.

10 §

Kansallisesti merkitykselliset haitalliset vieraslajit

Kansallisesti merkityksellisenä haitallisena vieraslajina pidetään sellaista muuta kuin unionin luetteloon kuuluvaa haitallista vieraslajia, josta saatavilla olevan tieteellisen näytön perusteella voi aiheutua merkittävää vahinkoa luonnon monimuotoisuudelle tai siihen perustuville ekosysteemipalveluille, vaaraa terveydelle tai turvallisuudelle taikka merkittävää taloudellista vahinkoa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua haitallista vieraslajia ei saa päästää ympäristöön.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua haitallista vieraslajia ei saa ilman Etelä-Suomen aluehallintoviraston myöntämää lupaa tarkoituksellisesti tuoda maahan muusta maasta kuin Euroopan unionin jäsenvaltiosta, pitää hallussa, kasvattaa, kuljettaa, varastoida, saattaa markkinoille, välittää taikka myydä tai muuten luovuttaa.

Mitä 4 ja 5 §:ssä säädetään unionin luetteloon kuuluvasta haitallisesta vieraslajista, sovelletaan myös 1 momentissa tarkoitettuun haitalliseen vieraslajiin.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuista haitallisista vieraslajeista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella voidaan samalla säätää, että 3 momentissa tarkoitettua kieltoa ei asetuksella säädettävän siirtymäajan kuluessa sovelleta lajin yksilöihin, jotka on saatu haltuun ennen asetuksen voimaantuloa.

11 §

Lupahakemus

Vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklassa tarkoitettua lupaa koskevassa hakemuksessa esitettävistä tiedoista säädetään vieraslajiasetuksen 8 artiklan 4 kohdassa.

Lain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua lupaa koskevassa hakemuksessa on esitettävä lupaharkinnan kannalta tarpeellinen selvitys toiminnan sisällöstä ja laajuudesta sekä haitallisen vieraslajin käsittelyssä noudatettavista toimenpiteistä.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 ja 2 momentissa tarkoitettun hakemuksen sisällöstä ja hakemukseen liitettävistä lupaharkinnan kannalta tarpeellisista selvityksistä.

12 §

Luvan myöntäminen

Vieraslajiasetuksen 8 artiklassa tarkoitetun luvan myöntämisestä säädetään 8 artiklan 1 ja 2 kohdassa. Vieraslajiasetuksen 9 artiklassa tarkoitetun luvan myöntämisestä säädetään 9 artiklan 6 kohdassa.

Lain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu lupa myönnetään, jos

1) haitallista vieraslajia käytetään tieteellisiin tai opetustarkoituksiin taikka ihmisen terveyden edistämiseksi tarpeelliseen tuotantoon ja sen jälkeiseen hyödyntämiseen lääkkeenä; ja

2) haitallisen vieraslajin pääsy ympäristöön voidaan estää toiminnan aikana ja toiminnan päätyttyä sekä lajia kuljettaessa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 2 momentissa tarkoitetussa luvassa annettavista määräyksistä lajin ympäristöön pääsyn estämiseksi.

13 §

Luvan peruuttaminen

Etelä-Suomen aluehallintovirasto voi peruuttaa 12 §:ssä tarkoitettua luvaa, jos luvan määräyksiä on rikottu olennaisella tavalla eikä toimintaa ole saatettu luvan mukaiseksi aluehallintoviraston asettaman kohtuullisen määräajan kuluessa.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, vieraslajiasetuksen 8 ja 9 artiklassa tarkoitetun luvan peruuttamisesta säädetään vieraslajiasetuksen 8 artiklan 5 kohdassa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä luvan peruuttamisesta noudatettavasta menettelystä.

14 §

Tiedonsaanti- ja tarkastusoikeus

Edellä 7 §:ssä tarkoitetuilla viranomaisilla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toisiltaan, toimijalta sekä vieraslajiasetuksen 8 tai 9 artiklassa taikka tämän lain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua toimintaa harjoittavalta tiedot, jotka ovat välttämättömiä vieraslajiasetuksen ja tämän lain noudattamisen valvontaa varten.

Edellä 7 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettulla viranomaisella tai sen määräämällä virkamiehellä tai viranhaltijalla on oikeus tehtävänsä suorittamista varten:

1) kulkea toisen alueella;

2) päästä paikkaan, jossa harjoitetaan vieraslajiasetuksen 8 tai 9 artiklassa taikka tämän lain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettua toimintaa;

3) tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä.

Mitä 2 momentissa säädetään, ei koske pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävää tilaa.

Tullin oikeudesta tehdä 2 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä säädetään tullilaissa (1466/1994).

15 §

Avustajan käyttäminen valvonnassa

Edellä 7 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettu viranomainen voi 14 §:n 2 momentin mukaista tehtävää suorittaessaan käyttää apunaan muutakin kuin virkamiehen tai viranhaltijan asemassa

olevaa henkilöä. Avustavalla henkilöllä on oltava tehtävän luonteeseen nähden riittävä pätevyys.

Avustavaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä pykälässä tarkoitettuja tehtäviä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa.

16 §

Rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaiseminen

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi:

1) kieltää sitä, joka rikkoo vieraslajiasetuksen 7 artiklan 1 kohdan alakohdissa b–h taikka tämän lain 10 §:n 2 tai 3 momentissa säädettyä kieltoa, jatkamasta tai toistamasta mainittujen säännösten vastaista menettelyä;

2) määrätä sen, joka rikkoo 3 §:n 1 momentissa säädettyä kieltoa, poistamaan kiellon rikkomisen seurauksena ympäristöön päässeeseen vieraslajin;

3) määrätä kiinteistön omistajan tai haltijan täyttämään 4 §:ssä säädetyn velvollisuutensa;

4) määrätä toimijan täyttämään 5 §:ssä säädetyn velvollisuutensa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on tehostettava, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta, 1 momentin nojalla antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Jollei 1 momentissa tarkoitettu asia ole tullut vireille elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen aloitteesta, asian voi panna kirjallisesti vireille kunta tai kuntayhtymä, jonka toimialueella rikkomus tai laiminlyönti ilmenee tai jonka alueelle rikkomuksesta tai laiminlyönnistä aiheutuvat vaikutukset voivat ulottua, sekä asiassa yleistä etua valvova viranomainen tai muu julkista hallintotehtävää hoitava.

17 §

Takavarikointi ja hävittäminen

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tai sen määräämä virkamies tai viranhaltija voi määrätä vieraslajiasetuksen tai tämän lain vastaisesti hallussa pidetyn haitallisen vieraslajin takavarikoitavaksi ja hävitettäväksi.

Edellä 1 momentissa säädetty oikeus on myös Etelä-Suomen aluehallintovirastolla tai sen määräämällä virkamiehellä tai viranhaltijalla näiden suorittaessa 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvontatehtävää.

Tullin oikeudesta määrätä tavarantoiminnan takavarikoinnista ja hävittämisestä säädetään tullilainsäädännössä.

18 §

Muutoksenhaku

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä Etelä-Suomen aluehallintoviraston tämän lain nojalla antamaan päätökseen haetaan muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy sen mukaan, minkä hallinto-oikeuden tuomiopiirissä valituksenalaisessa päätöksessä tarkoitettua toimintaa pääasiallisesti harjoitetaan taikka päätöksessä tarkoitettu kiinteistö tai omaisuus sijaitsee.

19 §

Ilmoitus esitutkintaviranomaiselle

Jos elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksella on todennäköisiä perusteita epäillä 20 §:ssä tarkoitetun teon tapahtuneen, sen on ilmoitettava asiasta poliisille tai Tullille esitutkintaa varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos teko on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen eikä yleinen etu vaadi asian tarkempaa selvittämistä.

20 §

Rangaistukset

Rangaistus säännöstelyrikoksesta säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1–3 §:ssä. Rangaistus salakuljetuksesta säädetään rikoslain 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Rangaistus laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä säädetään rikoslain 46 luvun 6 ja 6 a §:ssä.

Joka tahallaan vieraslajiasetuksen 7 artiklan taikka tämän lain 10 §:n 2 tai 3 momentin vastaisesti:

- 1) pitää hallussaan, kasvattaa taikka myy tai muutoin luovuttaa;
- 2) käyttää tai kuljettaa;
- 3) saattaa markkinoille; tai
- 4) päästää ympäristöön

unionin luetteloon kuuluvaa tai 10 §:n 5 momentissa tarkoitettulla valtioneuvoston asetuksella säädettyä haitallista vieraslajia, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *haitallisista vieraslajeista annettujen säännösten rikkomisesta* sakkoon.

Joka rikkoo 16 §:n nojalla määrättyä uhkasakolla tehostettua kieltoa tai määräystä, voidaan jättää tuomitsematta rangaistukseen samasta teosta, jos uhkasakko on lainvoimaisella päätöksellä tuomittu maksettavaksi.

21 §

Maa- ja metsätalousministeriön asetus

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädetään vieraslajiasetuksen 8 artiklan 2 kohdan alakohdassa b tarkoitetun henkilöstön pätevyydestä.

22 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2015.

2.

Laki

luonnonsuojelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
kumotaan luonnonsuojelulain (1096/1996) 43 § ja
muutetaan 15 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 58/2011, seuraavasti:

15 §

Luvanvaraiset poikkeukset rauhoitussäännöksistä

Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa voidaan sen perustamistarkoitusta vaarantamatta alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen luvalla:

2) vähentää vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetussa laissa (/2015) tarkoitettujen vieraslajien ja haitallisten vieraslajien sekä, jos laji on tullut liian runsaslukaiseksi tai käynyt muutoin vahingolliseksi, muidenkin kasvi- ja eläinlajien yksilöiden lukumäärää;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2015.

Helsingissä päivänä kuuta 2015

Laki

luonnonsuojelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti:
kumotaan luonnonsuojelulain (1096/1996) 43 § ja
muutetaan 15 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 58/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	Ehdotus
15 §	15 §
<i>Luvanvaraiset poikkeukset rauhoitussäännöksistä</i>	<i>Luvanvaraiset poikkeukset rauhoitussäännöksistä</i>
Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa voidaan sen perustamistarkoitusta vaarantamatta alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen luvalla:	Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa voidaan sen perustamistarkoitusta vaarantamatta alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen luvalla:
2) vähentää vierasperäisten sekä, jos laji on tullut liian runsaslukaiseksi tai käynyt muutoin vahingolliseksi, muidenkin kasvi- ja eläinlajin yksilöiden lukumäärää;	2) vähentää vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetussa laissa (/2015) tarkoitettujen vieraslajien ja haitallisten vieraslajien sekä, jos laji on tullut liian runsaslukaiseksi tai käynyt muutoin vahingolliseksi, muidenkin kasvi- ja eläinlajien yksilöiden lukumäärää;
43 §	(<i>kumotaan</i>)
<i>Vierasperäisten lajien leviämisen rajoittaminen</i>	
Vierasperäistä eläinlajia, josta ei säädetä metsästyslaissa tai kalastuslaissa, ei saa päästää luontoon, jos on aihetta epäillä, että siitä voi syntyä pysyvä kanta.	
Kasvilajia, jolla ei ole Suomessa pysyvää luonnonvaraista kantaa, ei saa istuttaa tai kylvää pihapiirin, pellon tai rakennetun taikaka muutoin erityiseen käyttöön otetun alueen ulkopuolelle eikä luonnonvesistöihin, jos on aihetta epäillä, että siitä voi syntyä pysyvä kanta. Tämä ei kuitenkaan koske puiden is-	

tuttamista tai kylvämistä metsätaloudellisessa tarkoituksessa.

Jos vierasperäisen eläin- tai kasvilajin tiedetään leviävän luontoon helposti ja on perusteltua aihetta epäillä, että se voi muodostua terveydelle haitalliseksi tai maamme alkuperäisen lajiston kannalta vahingolliseksi, ympäristöministeriö voi antaa lajin leviämisen rajoittamiseksi tarpeellisia määräyksiä. Eläintautien torjumisessa noudatetaan eläintautilain säännöksiä.